

planinski

V E S T N I K

REVIJA ZA LJUBITELJE GORA ŽE OD LETA 1895

116. LETO • JULIJ 2011

ŠT. 7

Revija
Planinske zveze
Slovenije

PLANINSKA
ZVEZA
SLOVENIJE

Tema meseca: **Vpliv visokogorskih koč na okolje**

Intervju: **Mitja Košir, John Porter**

Z nami na pot: **Triglav
Grossglockner**

3,40 €

Panoramski pogledi Julijske Alpe 360°

Planinska založba Planinske zveze Slovenije obvešča, da je na voljo izjemna in inovativna knjižica «Panoramski pogledi Julijske Alpe 360°». Gre za knjižico, ki je zasnovana kot priročna zloženska žepnega formata z barvnimi fotografijami panoramskih pogledov z 24 vrhov Julijcev. Slike so označene z imeni vrhov in njihovimi višinami. Knjižica je namenjena vsem ljubiteljem gora, hkrati pa je tudi delo, ki razkriva slovenske vršace z drugačne perspektive. Panoramske fotografije namreč kažejo nov obraz gora, zato se nam ob ogledu fotografij zdi, da smo na novo odkrili najbolj prepoznavne ikone slovenskega gorskega sveta.

Knjižica Panoramski pogledi Julijske Alpe 360° je izšla pri Društvu za panoramsko fotografijo. Naslednje knjižice – Panoramski pogledi Karavanke 360°, Panoramski pogledi Kamniško-Savinjske Alpe 360°, ... pa bodo izšle pri Planinski zvezi Slovenije.

Cena knjižice je **19,90 €** (DDV je vključen v ceno).

Podatki o knjižici: • 24 izbranih 360° panoram vrhov Julijskih Alp;

- Več kot 1500 označitev vrhov ter ostalih pomembnih točk
 - GPS koordinate

- Prikaz vseh štirih strani neba in vmesnih stopinj

• **Format:** 21 cm x 10 cm (odprt format 82 cm x 10 cm), št. strani: 52 + ovitek

- **Material:** plastificiran papir

- **Vezava:** mehka

Knjižica je vložena v plastični etui • Več informacij dobite na: www.panoramski-pogledi.si

AKCIJA -50 % POPUST

Iverí z Grintovcev, Vlasto Kopač

Za branje v poletnih dneh vam je Planinska založba pripravila knjigo Iverí z Grintovcev, avtorja Vlasta Kopača. V knjigi, ki jo je bogato opremil s svojimi izrednimi ilustracijami, nam radoživo pripoveduje zgodbe o nekdanjih časih in ljudeh na južnem delu Kamniško-Savinjskih Alp. S svojim raziskovanjem arhitekturnega, etnografskega, zgodovinskega in jezikovnega izročila nam je ohranil neprecenljive dragocenosti. Umetnine, ki jih je ustvarjal »iz čistega veselja«, pa v svoji popolni ubranosti z dušo slovenske pokrajine ostajajo v zakladnici naše kulture.

Akcija velja **od sredine julija do sredine avgusta**
vam je po nižani ceni

Knjiga (s popustom) je na voljo po ceni **9,18 €**.

Informacije in naročila:

• **Planinska zveza Slovenije**, Planinska založba, Dvorakova ulica 9, p. p. 214, SI-1001 Ljubljana

tel.: 01 / 43 45 684, fax: 01 / 43 45 691

el. naročila: planinska.zalozba@pzs.si ali preko spletnih strani PZS: www.pzs.si

• **Slovenski planinski muzej**, Triglavska cesta 49, 4281 Mojstrana

Tel. (0)8 380 67 30, Fax: (0)4 589 10 35, E: info@planinskimuzej.si

Tina Leskošek

Koliko gore še zdržijo?

Poletje je tu in z njim tudi najprimernejši čas za večdnevne ture v gorah. Na teh podvigih smo ponavadi zelo veseli planinskih koč, ki nam nudijo zavetje, posteljo in hrano, tam si lahko posušimo mokra oblačila ter naslednji dan spočiti nadaljujemo pot. Malokrat se vprašamo, koliko stvari potegne za seboj naš obisk v koči. Mi le plačamo in gremo. Če bi bile stvari v naših kočah urejene, bi bilo to pravzaprav tudi dovolj, a na žalost niso. Z večanjem števila obiskovalcev v gorah in vse večjo ponudbo v kočah je pritisk na okolje vedno večji in ekološka problematika vedno bolj pereča.

V visokogorju večina koč še vedno deluje precej po domače. Greznice se na koncu sezone povečini spraznijo v kotanje blizu koč, kar je velik nenadzorovan vnos fekalij v občutljivo okolje. Stvari se počasi obračajo na bolje, saj ima vse več koč čistilne naprave. Vendar so ti ekološki ukrepi lahko dvorezen meč. Čistilne naprave zahtevajo električno energijo, ki jo z obnovljivimi viri težko proizvedemo. Kako se ob tem izogniti povečani porabi nafte in hrupu agregatov? Bi bilo morda najceneje, najpreprosteje in tudi za naravo najbolje vse fekalije odpeljati v dolino?

Planinskim društvom koč prinašajo dobiček (nekateri so pri zaslužku precej skromni, spet druge so zlata jama). Filter za vodo bi na primer v marsikateri koči sicer zagotovil pitno neoporečno vodo, vendar prodaja plastenk s pijačo enostavno prinese veliko prihodkov – pa tudi veliko odpadkov. Ker je željo po zaslužku praktično nemogoče izključiti, bi morali v gorah postaviti jasna pravila in izvajati redni nadzor. Dokler bo ekološka naravnost prostovoljna in ne obvezna, se bodo stvari še naprej odvijale po liniji najmanjšega odpora. Za to ne gre kriviti zaposlenih v kočah, ki povečini trdo delajo in skušajo po najboljših močeh zadovoljiti potrebe obiskovalcev, temveč planinska društva, ki premalo sredstev namenijo za okolju prijazno delovanje koč.

Če iščemo krivca za onesnaževanje gorskega sveta, moramo pomesti tudi pred svojim pragom. Kjer je povpraševanje, tam je ponudba, pravijo. Povpraševalci smo v tem primeru obiskovalci planinskih koč. Dvakrat bi morali razmisliti, preden nas zmoti skromna ponudba hrane in ostalega udobja v kočah. Z večjim udobjem in bogatejšo ponudbo se povečajo tako stroški kot pritisk na okolje. Ne dvomim pa, da bi se marsikatero malenkost, ki bi naredila kočjo obiskovalcem prijaznejšo, dalo urediti brez dodatnih posledic.

Planinska zveza Slovenije uvaja posebno priznanje za kočje, ki bodo s svojim celokupnim delovanjem čim manj negativno vplivale na okolje. Namen je dober, vendar moramo vedeti, da ne gre skupaj z željo po povečanju števila obiskovalcev. Gorski svet ima namreč določene kapacitete, „nosilnost“ mase ljudi, ki se tam še lahko zadržuje in hkrati minimalno vpliva na okolico.

Poleg širnih notranjskih gozdov so Alpe še zadnje prebivališče divjine pri nas. K izboljšanju trenutnega stanja je treba pristopiti s premišljenimi dejanji in postaviti vrednost narave pred osebni dobiček.

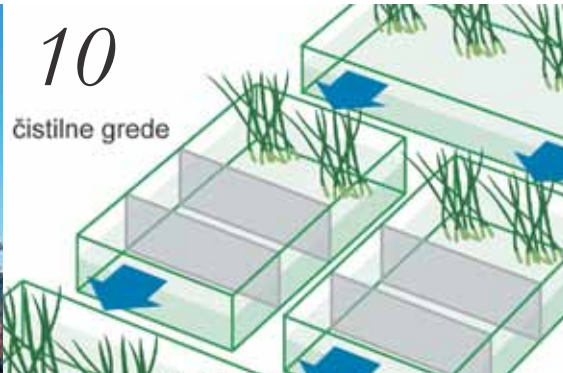
VSEBINA

4

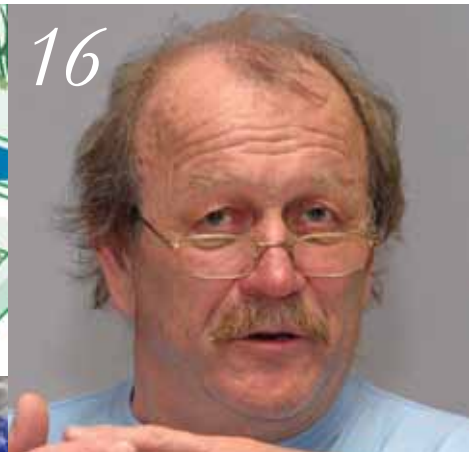

10

čistilne grede

16

28

24

20

45

58

41

50

**Vsebine vseh
Planinskih vestnikov**

od leta 1895 do danes
na www.pvkazalo.si
od 1949 do lanskega letnika
v formatu pdf.

UVODNIK

1 **Koliko gore še zdržijo?**

Tina Leskošek

TEMA MESECA

4 **Kako planinske kočje v visokogorju vplivajo na okolje? Stališče PZS do okoljske problematike visokogorskih postojank**
Drago Dretnik

TEMA MESECA

6 **Gorskemu okolju prednost pred gospodarskim dobičkom**
Okoljevarstvena problematika planinskih postojank na območju TNP
Igor Zakotnik

TEMA MESECA

10 **Rastlinska čistilna naprava**
Rešitev problema komunalnih odpadnih voda v gorah?
Iztok Ameršek, Tadej Mezek

TEMA MESECA

13 **Kakšno je stanje v slovenskem visokogorju?**
Način ravnanja z energijo in odpadki v nekaterih kočah
Mateja Komac, Tina Leskošek

INTERVJU

16 **Gore so nam posodili naši otroci**
Pogovor z Mitjem Koširjem
Marjan Bradeško

CENTRALNE ALPE

20 **Mogočna gora nad bleščočimi ledeniki**
Monte Disgrazia
Vladimir Habjan

NATEČAJ ZA KRATKO ZGODBO

24 **Triptih**
Skrivnost iz dnevnika
Denis Ž.

Znamina pot

28 **Kralj slovenskih gora**
Triglav
Bor Šumrada

OPISI

33 **Triglav, iz doline Vrat**
Bor Šumrada

33 **Triglav, s Pokljuke**
Bor Šumrada

35 **Triglav, iz Zadnjice preko Plemenic**
Bor Šumrada

35 **Triglav, Slovenska smer v Steni**
Bor Šumrada

37 **Grossglockner, iz Kalsa skozi dolino Ködnitztal ali Teischnitztal**
Andrej Trošt

37 **Grossglockner, z juga skozi dolino Leitertal**
Andrej Trošt

39 **Grossglockner, preko ledenika Pasterze**
Andrej Trošt

39 **Grossglockner, po grebenu Stüdlgrat**
Andrej Trošt

41 **V osrčju Nacionalnega parka Visoke Ture**
Grossglockner/Veliki Klek
Andrej Trošt

VTISI

45 **Naj pokliče nekdo, ki si je samo zvil gleženj ...**
Prvi dan dežurstva zdravnice in gorske reševalke na Brniku
Alenka Klemenčič

DAN SLOVENSkih PLANINCEV

48 **V objemu Slovenskih gor in gostoljubnih planincev**
Zdenka Mihelič

GOST FILMSKEGA FESTIVALA

50 **Alpinist, ki skrbi za gorniško kulturno dediščino**
Pogovor z Johnom Porterjem
Mire Steinbuch

RAZMIŠLJANJA

53 **Moč ranega jutra**
Marjan Bradeško

IZ ZAPRAŠENIH ČASNIKOV

54 **Zgodba o konju, ki je padel v brezno**
Iznajdljivi kmetje na reševalni akciji

SPOMINI

56 **Dr. Tone Wraber**
Irena Breščak

OBLETNICE

58 **Iz "letečega kozolca" in "sinje ptice" v helikopter**
Osem desetletij poslanstva celjskih gorskih reševalcev
Mateja Jazbec

VREMENSKE STOPINJE IN OPRIMKI

60 **Padavinsko revna in sončno bogata**
Vreme in razmere v gorah v meteorološki pomladi 2011
Miha Pavšek in Gregor Vertačnik

VARSTVO NARAVE

62 **V zeleni podrastni neopazna lepota**
orhidej
Gozdne vrste močvirnic
Dušan Klenovšek

ALPINISTIČNA TEHNIKA

63 **Osnovne metode pomoči soplezalcu**
Tadej Debevec, Aljaž Anderle

66 NOVICE IZ VERTIKALE

67 NOVICE IZ TUJINE

68 PISMA BRALCEV

68 LITERATURA

71 PLANINSKA ORGANIZACIJA

planinski VESTNIK
REVILJA ZA LJUBITELJE GORA

IZDAJATELJ IN ZALOŽNIK:
Planinska zveza Slovenije

ISSN 0350-4344

Izhaja petnajstega v mesecu.

Planinski vestnik objavlja izvirne prispevke, ki še niso bili objavljeni nikjer drugje.

111. letnik

NASLOV UREDNIŠTVA:

Planinska zveza Slovenije
Uredništvo Planinskega vestnika
Dvorakova ulica 9, p. p. 214
SI-1001 Ljubljana
T: 01 434 56 87, F: 01 434 56 91
E: pv@pzs.si
www.planinskivestnik.com

ODGOVORNI UREDNIK: Vladimir Habjan

UREDNIŠKI ODBOR:

Andrej Stritar (namestnik odgovornega urednika), Emil Pevec (tehnični urednik), Marjan Bradeško, Marta Krejan, Andrej Mašera, Zdenka Mihelič, Irena Mušič Habjan, Mateja Pate, Dušan Škodič

ZUNANJA SODELAVKA:

Tina Leskošek

LEKTORIRANJE:

Mojca Volkar Trobevšek, Mojca Stritar, Katarina Marin Hribar

GRAFIČNA PRIPRAVA: Repro studio Schwarz, d. o. o.

TISK: Schwarz, d. o. o.

NAKLADA: 5900 izvodov

Prispevke, napisane z računalnikom, pošiljajte po elektronskem mediju na naslov uredništva ali na elektronski naslov. Poslanih prispevkov ne vračamo. Uredništvo si pridržuje pravico do objave ali neobjave, krajšanja, povzemanja ali delnega objavljanja nenarocenih prispevkov v skladu s svojo uredniško politiko in prostorskimi možnostmi. Mnenje avtorjev ni tudi nujno mnenje uredništva. Kopiranje revije ali posameznih delov brez privolitve izdajatelja ni dovoljeno. **Naročanje:** Po pošti na naslov: Planinska zveza Slovenije, Dvorčakova ulica 9, p. p. 214 SI-1001 Ljubljana, po elektronski pošti na naslov: pv@pzs.si ali po telefonu **080 1893 24 ur na dan.**

Številka transakcijskega računa PZS je 05100-8010489572, odprti pri Abanki, d. d., Ljubljana. Naročnina 34 EUR, 58 EUR za tujino, posamezna številka 3,40 EUR. Članarina PZS za člane A vključuje naročnino. Reklamacije upoštevamo dva meseca po izidu številke. Ob spremembi naslova navedite tudi stari naslov. Upoštevamo samo pisne odgovore do 1. decembra za prihodnje leto.

Program informiranja o planinski dejavnosti sofinancirajo Ministrstvo za šolstvo in šport RS, Fundacija za financiranje športnih organizacij v RS in Javna agencija za knjigo RS.

Fundacija za šport

FOTOGRAFIJA NA NASLOVNICI: Triglav - kralj slovenskih gora
FOTO: DAN BRIŠKI

MODRA ŠTEVILKA

080 18 93

NAROČANJE 24 UR NA DAN

Uredništvo Planinskega vestnika skrbno preverja vse članke in točnost v reviji objavljenih opisov poti, ki praviloma vključujejo opozorila na nevarnosti in možne pasti obiskovanja gora. Žal pa je vsak opis vedno subjektiven, poleg tega se objektivne težave na terenu lahko spreminjajo iz dneva v dan, celo iz ure v uro. Zato uredništvo revije in Planinska zveza Slovenije ne moreta prevzeti nobene odgovornosti za morebitne poškodbe ali materialno škodo, ki bi jih utrpel kdorkoli zaradi hoje po gorah po navodilih iz te revije.

Kako planinske kočé v visokogorju vplivajo na okolje?

Stališče PZS do okoljske problematike visokogorskih postojank

✍️ Drago Dretnik

Množica obiskovalcev v visokogorskih kočah vpliva na okolje bolj, kot se tega zavedamo; Prešernova kočá na Stolu. FOTO: OTON NAGLOST

Gorski svet Slovenije je edinstveno lepa krajina, ki pa ji zaradi masovnega turizma in klimatskih sprememb grozi, da se bo sožitje med naravo in kulturo premaknilo iz krhkega ravnotežja. Zato moramo storiti vse, da bi uskladili potrebe prebivalcev in obiskovalcev tega sveta z občutljivim alpskim ekosistemom ter ohranili mirne koticke za prvobitno rastlinstvo in živalstvo.

Pri tem imajo pomembno poslanstvo in obenem odgovornost planinska društva, saj so predvsem njihove kočé v visokogorju edini objekti, ki nudijo obiskovalcem oskrbo in zatočišče. Večina koč, ki ležijo nad 1500 metri, se nahaja na okoljsko občutljivih območjih, opredeljenih kot narodni park in druga zaščitena območja. Zato je še kako pomembno, da so vplivi teh objektov na okolje čim manjši.

Smo torej pred dilemo – v gore zahaja vedno več ljudi, kar je tudi interes lastnikov in oskrbnikov planinskih koč, saj se s tem povečuje prihodek. Na drugi

strani pa naj bi bilo z okoljevarstvenega vidika obiskovalcev čim manj. Kako torej uskladiti tako nasprotujoči si dejstva? Obstaja le ena možnost, ki temelji na naslednjih ukrepih:

- v visokogorju ne gradimo novih koč in poti (razen nadomestnih gradenj),
- obstoječe kočé obnavljamo z vgradnjo okolju prijaznih materialov, tehnologij in sistemov,
- pri obratovanju koč moramo poleg gospodarskih ciljev vedno upoštevati tudi okoljske zahteve in pogoje.

Z doslednim upoštevanjem teh ukrepov ter posodabljanjem koč s sredstvi, ki jih

društva pridobijo z večjim obiskom koč, obogatenimi z državno in evropsko pomočjo, je možno vplive koč na okolje kljub povečanemu obisku celo zmanjšati. Pomembno vlogo pri tem pa imata tudi informiranje in osveščanje obiskovalcev.

OSKRBA KOČ Z ENERGIJO

Kočé v visokogorju se praviloma ne morejo priključiti na javno infrastrukturo pitne ali odpadne vode in električnega omrežja. Zato so prepuščene same sebi, da se oskrbijo s potrebno energijo in vodo ter očistijo svoje odpadne vode. Izbrati pa morajo take sisteme, da čim manj vplivajo na občutljive gorske ekosisteme.

Oskrba koč z energijo je ključnega pomena za njihovo obratovanje in nadaljnji obstoj. Izkoristiti je treba vse razpoložljive vire. Vsekakor je najelegantnejša rešitev priključek na javno omrežje, toda

večina denimo triglavskih koč te možnosti nima. Zato se moramo ozirati na energijo sonca, vetra in vode.

Fotovoltaične naprave za proizvodnjo električne energije so vedno bolj izpopolnjene. Na številnih obnovljenih kočah v Alpah so na osončene strani namestili kolektorje za ogrevanje vode ali zraka. Nekatere kočice v Italiji uporabljajo vetrnice s ploščami namesto klasičnih krakov, ki so manj občutljive na nenadne sunke ali viharje. Če pa je v bližini kočice izvira ali potok z zadostno količino vode, je majhna vodna elektrarna okolju nadvse prijazna rešitev. Za shranjevanje viškov

» V gore zahaja vedno več ljudi, kar je tudi interes lastnikov in oskrbnikov planinskih koč, saj se s tem povečuje prihodek.

energije so baterije še vedno nepogrešljive, vendar z želatinstim in ne tekočim elektrolitom.

Vsi zgoraj naštetih sistemi so le podporni elementi oskrbe z energijo. Predvsem večje kočice potrebujejo glavni vir, ki dobavlja energijo tudi tedaj, ko sonca ali vetra ni več dni. Do sedaj so na naših kočah to bili (in so še) predvsem agregati na plinsko olje. Zaradi številnih motečih vplivov na okolje, kot so hrup, smrad, slabi izkoristki, nevarnost razlitja olja in znatne emisije toplogrednih plinov, jih bo treba opuščati hitreje kot do sedaj. Nadomeščajo jih okolju prijaznejši motogeneratorji, ki kot pogonsko sredstvo izkoriščajo rastlinsko olje in istočasno proizvajajo električno energijo ter toploto.

PITNA VODA

Oskrba kočice z vodo je odvisna od možnosti v njeni okolici – ali je to izvir, površinska voda, deževnica ali snežnica. Le redko je voda tako čista, da jo lahko neobdelano uporabimo za pitje. V večini primerov jo moramo pred uporabo dezinficirati, najpogosteje z obsevanjem z ultravijolično svetlobo. Čeprav je metoda enostavna in naprava ni draga, jo v naših kočah zelo malo uporabljamo.

ODPADNA VODA

Čistilne naprave za odpadne vode so v zadnjih letih postale standardna oprema sodobne kočice. Sistemov čiščenja je veliko, biti pa morajo prilagojeni specifičnim

razmeram na koči. Zato ne moremo serijsko postavljati določenega tipa čistilnih naprav in pri tem ne upoštevati velikosti kočice, razmer v okolici, števila obiskovalcev, sezonskega obratovanja in drugih pomembnih vplivov. Okoli 30 naših kočice je že opremljenih z biološkimi čistilnimi napravami za odpadne vode, kar pa je komaj 20 odstotkov skupnega števila.

PROJEKTI PZS ZA VAROVANJE OKOLJA

Smernice za okoljevarstvene sisteme na planinskih kočah – načrtovanje, izgradnja, obratovanje, vzdrževanje
Smernice so rezultat analize delovanja sistemov za oskrbo z energijo, oskrbo s pitno vodo, ravnanjem z odpadno vodo in z drugimi odpadki na sto planinskih kočah v Alpah. Projekt je financiralo deset planinskih organizacij, devet dežel, dve ministrstvi in en investicijski fond iz šestih alpskih držav. Pri njem je aktivno sodelovala tudi PZS. Napotki in navodila iz smernic so dragocen pripomoček pri odločitvah, kako posodobiti naše planinske kočice, da bodo obratovale s čim manjšimi stroški in pri tem čim manj obremenjevale okolje.

Znak za okolju prijazno kočico

V letošnjem letu PZS pričinja projekt podelitve posebnega znaka oziroma cer-

tifikata kočam, ki s svojim celokupnim delovanjem čim manj obremenjujejo okolje. Enak sistem preverjanja imajo planinske zveze Nemčije, Avstrije in Južne Tirolske že nekaj let in ugotavljajo, da so kočice s pridobitvijo tega priznanja prepoznavnejše in bolj obiskane.

Planinska zveza načrtuje še nekatere druge projekte, ki ne pomenijo neposrednega varovanja okolja, brez dvoma pa vplivajo nanj. To je na primer akcija nudenja živil in jedi v kočah, ki so pridelane na bližnjih kmetijah, planšarijah ali pri lokalnih pridelovalcih.

SKLEPNE MISLI

Planinske kočice so kot svetilniki v gorah, katerih sij oziroma opozorilo seže do nižin. Napake na 2000 metrih imajo za mnogokratnik večji in dolgotrajnejši negativni učinek kot enake napake v dolini. Samo pomislimo na onesnaženje nižje ležečih virov pitne vode s fekalijami iz koč, onesnaženje z razlitim oljem in podobno. Sanacija okolja zaradi razlitih 1000 litrov plinskega olja, ki ga je moral odvreči helikopter med prevozom na neko kočico v Avstriji, je stala 300.000 EUR!

Znanje, da preprečimo takšne okoljske nesreče, je na razpolago in nekateri primeri dobre prakse tudi. Naša naloga je, da jih prepoznamo in pri naših kočah tudi uporabimo. ◉

Večino visokogorskih koč oskrbuje helikopter; Kranjska kočica na Ledinah. FOTO: MIHA PAVŠEK

Gorskemu okolju prednost pred gospodarskim dobičkom

Okoljevarstvena problematika planinskih postojank na območju TNP

✍ Igor Zakotnik

Kredarici deloma zagotavlja elektriko vetrnica FOTO: FRANCI HORVAT

Danes na območju zavarovanega območja Triglavskega narodnega parka (TNP) stoji sedemintrideset planinskih koč, ki imajo pestro zgodovino. Prva postojanka – na Ledinah pod Triglavom – je bila zgrajena leta 1871, večji razmah postavljanja planinskih zavetišč pa sega v obdobje preloma iz 19. v 20. stoletje. To je bil čas razvoja planinskega turizma in tudi prizadevanj slovenskih planincev (Slovenskega planinskega društva) za ohranitev slovenske podobe gora pred močnim nemško-avstrijskim vplivom (Kranjska sekcija Nemško-avstrijskega planinskega društva in Avstrijski turistični klub). V času po drugi svetovni vojni so bile vse starejše koče povečane in posodobljene, zgrajene pa so bile tudi nove. Umestitev postojank je izhajala iz različnih lokacijskih kriterijev, tako da so postavljene na koncu alpskih dolin, na grebenih, sedlih in pod gorskimi vrhovi, ob ledeniških jezerih, na pašnih planinah in gorskih razpotjih. Njihov namen je bila zagotovitev hrane, zavetja in prenočišča, pa tudi "prestižna" ohranitev slovenske pripadnosti gora.

STANJE

Planinske postojanke v TNP so neenakomerno razporejene, zgoščene so predvsem na območju osrednjih Julijcev ("triglavske postojanke") in ob vršiški (Ruski) cesti. Mikrolokacija nekaterih koč je problematična, saj so neposredno izpostavljene snežnim plazovom,

skalnim podorom ali sunkom močnih vetrov. Z vidika varstva okolja so najbolj sporne postojanke v neposredni bližini vodnih virov, visokogorskih jezer in vodotokov. Arhitekturno oblikovanje koč je bilo podrejeno predvsem ozko funkcionalnemu, izbor gradiv in izvedba pa stroškovnemu vidiku. Vse do de-

vetdesetih let prejšnjega stoletja so na obstoječih postojankah izvajali posege, ki so predvsem povečevali zmogljivosti in udobje.

Na področju varstva okolja je do sprememb prišlo v zadnjih petnajstih letih ob skupnem prizadevanju TNP, Planinske zveze Slovenije in posameznih planinskih društev. Prenehali so povečevati prenočitvene zmogljivosti, dizelske agregate zamenjujejo z drugimi energetske viri (fotovoltaiko, vetrnicami), več je suhih stranišč, odpadke odvažajo v dolino, kjer perejo tudi umazano posteljino, urejeno pa je bilo tudi skupno vzletišče za helikoptersko oskrbo planinskih koč na Rudnem polju.

PROBLEMATIKA

Kaj so največje grožnje okolju, ki jih povzroča dejavnost planinskih postojank? Za alpski prostor je značilno, da prihaja do večje gostote obiskovalcev v omejenem časovnem obdobju na relativno majhnem prostoru, ki je doživljajsko privlačen, a tudi izjemno ranljiv. Z velikim obiskom se pritiski na gorski svet stopnjujejo – neposre-

dni vplivi se kažejo v uničenju travne ruše, povečani zbitosti in eroziji tal, onesnaženju tal, podtalja in voda, emisiji plinov, smradu, hrupu, odvrženih odpadkih, posredni vplivi pa v onesnaženju vodnih virov, obremenjevanju habitatov ter ogrožanju posameznih živalskih in rastlinskih vrst. S kumulativnostjo vplivov je mogoče oceniti, da so meje nosilne sposobnosti na posameznih vplivnih območjih planinskih postojank (Kredarica, Krnska jezera, Triglavsko jezero) presežene. Javni zavod TNP redno spremlja delovanje planinskih postojank. Zadnji sistematični popis stanja pri vseh kočah v parku, ki je zajel podatke o oskrbi z vodo in oceno njene dnevne porabe, energetske oskrbe, ravnanje z odpadki in odpadki ter oskrbovanje koč, je bil opravljen leta 2006, evidentirane pa so tudi spremembe do leta 2010.

ODPADNE VODE

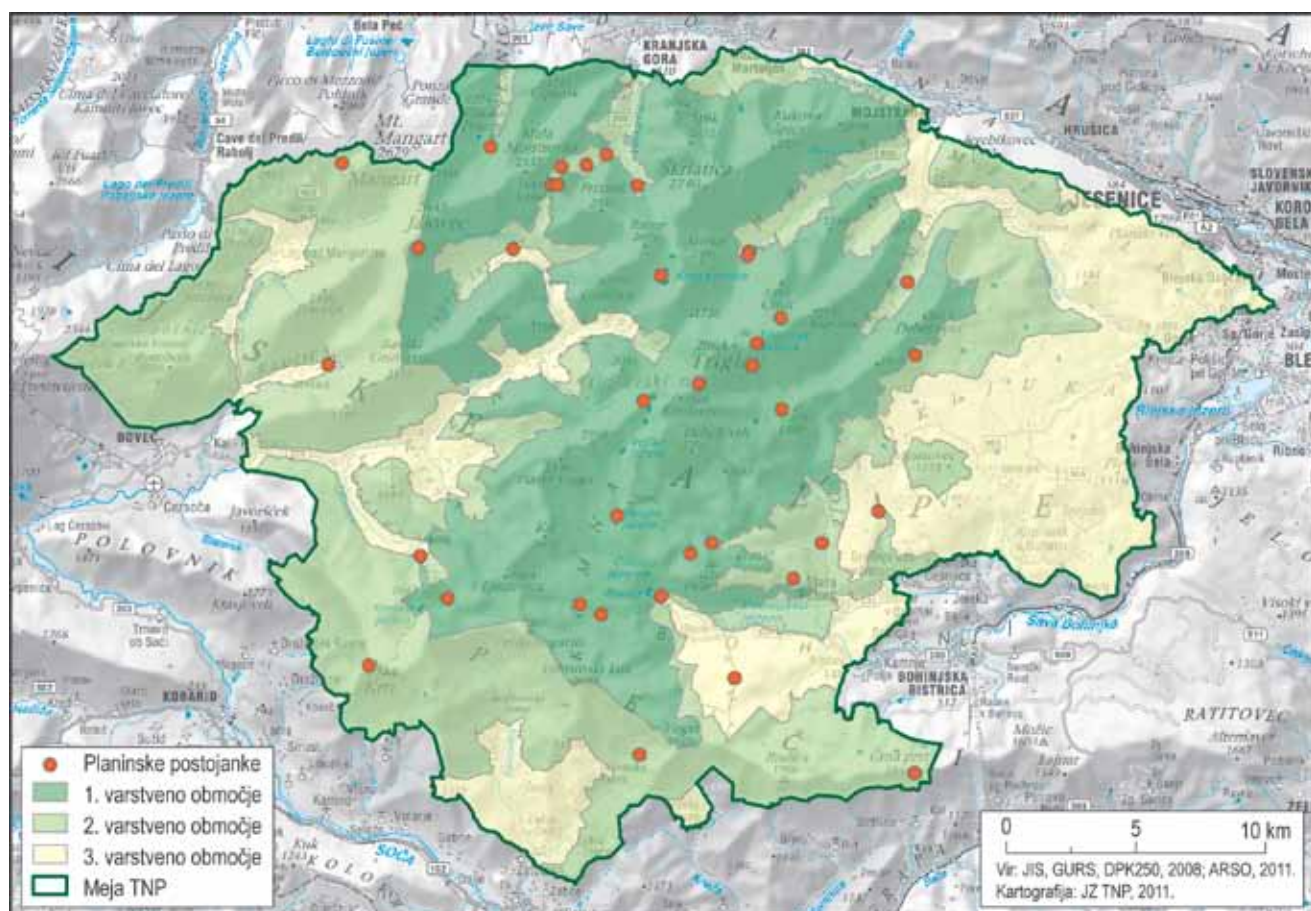
Julijske Alpe so apneniško gorstvo z zakraselim površjem in skromno samočistilno sposobnostjo, tako da onesnažena voda v kratkem času doseže vodne vire, ki so neprecenljivi za oskrbo dobršnega dela Slovenije.

V planinskih postojankah odpadne vode nastajajo z uporabo sanitarij, med kuhanjem, pranjem in čiščenjem. Posamezne kočice so zmanjšale količino odpadnih vod s suhimi stranišči, varčnimi aparati in večjo uporabo lastne posteljnine. Čiščenje odplak je bolj izjema kot uveljavljena praksa. Le sedem postojank (Poštarski dom na Vršiču, Dom na Komni, Aljažev in Šlajmerjev dom v Vratih, Dom dr. Klementa Juga v Lepeni, Koča

” Nesprejemljivo je, da za postojanke, ki so enostavno dostopne s cesto in priključene na elektroenergetsko omrežje, ni niti načrtov za čistilne naprave.

na planini Razor in Planinska koča na Uskovnici) ima zgrajene čistilne naprave, ostale pa imajo urejene pretočne greznice ali ponikovalnice in v manjšem številu tudi vodotesne greznice na praznjenje. Posebej zaskrbljujoče je, da se ne rešuje stanja pri najbolj obiskanih postojankah, ki so hkrati tudi največja grožnja onesnaženja vodnih virov.

Pred letošnjo poletno sezono bo zgrajena čistilna naprava pri Koči pod Bogatinom, pripravljena je projektna dokumentacija za Pogačnikov dom na Kriških podih, aktivnosti pri iskanju ustreznih rešitev potekajo tudi za Kočo pri Krnskih jezerih in Gomiščkovo zavetišče na Krnu. Pri reševanju čiščenja odplak koč pri Triglavskih jezerih in pri izviri Soče je kljub drugačnim dogovorom precej samovolje. Ob zavedanju, da morajo čistilne naprave ustrezati specifičnim, tudi skrajnim razmeram (visoki nadmorski višini, nizkim temperaturam, sezonskemu delovanju, velikim nihanjem pri obremenitvah), pa je nesprejemljivo, da za postojanke, ki so enostavno dostopne s ceste in priključene na elektroenergetsko omrežje, sama gradnja čistilnih naprav pa ne predstavlja gradbeno in ureditveno zahtevnega posega (npr. Koča pri izviri Soče, Koča pri Savici, postojanke ob vršiški cesti), ni niti načrtov. Skladno z operativnim programom za obdobje 2005–2017, sprejetim na podlagi direktive Sveta Evropske skupnosti 91/271/EEC o čiščenju komunalne odpadne vode, je treba

Mreža planinskih postojank v Triglavskem narodnem parku

najkasneje do konca leta 2015 zagotoviti odvajanje in čiščenje komunalnih vod za vse, tudi posamezne stavbe, ne glede na nadmorsko višino.

ENERGETSKA OSKRBA

Polovica koč je priključenih na javno elektroenergetsko omrežje. Ostale uporabljajo plin, še vedno pa je kar nekaj bencinskih ali dizelskih agregatov, ki so okolju resna grožnja. Poleg hrupa, smradu in plinov je stalno prisotna nevarnost izlitja goriva in maziva pri skladiščenju, obratovanju in transportu. Velika večina koč se ogreva z drvni. Usmeritev je zmanjševanje standarda koč, izboljšanje njihovih toplotnih izolacijskih lastnosti, uporaba energetske varčnih aparatov in zamenjava dizelskih agregatov z okolju prijaznimi energetskimi viri (soncem, vetrom, plinom).

OSKRBOVANJE KOČ, RAVNANJE Z ODPADKI IN HRUP

Način oskrbovanja je povezan z dostopnostjo koč. V visokogorju prevladujejo helikopterska oskrba in tovarne žičnice, v preteklem letu pa je bila ponovno preizkušena nošnja s konji. Sredogorske in nižje ležeče postojanke se oskrbujejo z avtomobili in traktorji po obstoječi mreži prometnic. Največ negativnih vplivov predstavljajo hrup, smrad in izpušni plini kot motnje za živalski svet, potencialna nevarno pa je tudi razlitje goriv in maziv.

Še vedno prisotno pranje perila – Koča pod Bogatinom FOTO: ARHIV TNP

Problematicni so posegi v prostor zaradi nadelave novih ali širitve obstoječih traktorskih poti. Prednostno usmeritev predstavljajo zmanjšanje udobja in ponudbe ter s tem manjši obseg oskrbovanja, preveritev možnosti nošnje s konji, določitev režima na traktorskih poteh

in racionalizacija helikopterskih letov znotraj predpisanih koridorjev.

Iz večine koč trdne odpadke zbirajo in odvažajo v dolino. Pri posameznih postojankah so deponije odpadkov, ponekod smeti sežigajo. Pomembna sta tudi evidentiranje in saniranje še pre-

Pot odpadne vode iz koč je povečini neznana (Planina pri Jezeru). FOTO: IRENA BERTONCELJ

ostalnih starih odlagališč v okolici koč. Na območju postojank je hrup povezan z delovanjem agregatov, helikopterskimi prevozi, glasbo, množičnim obiskom ali prireditvami.

USMERITVE UPRAVLJAVCA ZAVAROVANEGA OBMOČJA

Planinska društva so pri gospodarjenju postojank pred pomembno odločitvijo – ali nadaljevati dosedanja pristop z vzdrževanjem obstoječega stanja in stalnimi prezidavami ali začeti z vlaganjem v energetske racionalno in okoljevarstveno nadgradnjo obstoječih koč. Prva prava priložnost se ponuja pri načrtovanju – umestitvi in projektiranju – nadomestne kočice na Doliču, ki bi lahko postala vzorčni primer planinske postojanke. Zaradi tega bi se morala v proces pridobivanja strokovnih rešitev poleg planinskih društev dejavno vključiti tudi PZS s strokovnjaki in upoštevati primere dobre prakse v Alpah. Načrtovanje, gradnja in

Po sezoni izpraznjena greznica – izpust gošče z vsemi "dodatki" pri koči na Doliču. FOTO: ARHIV TNP

Odpadki, odvrženi ob rušitvi starega in gradnji nadomestnega "gospodarskega" objekta na Komni, tudi po osmih letih niso odstranjeni. FOTO: ARHIV TNP

upravljanje postojank zahtevajo poglobljena strokovna znanja ne samo z vidika tehnične korektnosti in gospodarnosti, temveč tudi z vidika odgovornosti do gorskega okolja, etičnih načel in vizije vzdržnega razvoja alpskega prostora.

Koče imajo različne zmogljivosti – od nekaj skupnih ležišč do več sto postelj, odprte so vse leto ali nekaj poletnih mesecev, število obiskovalcev je različno – odvisno od vremenskih razmer, ciljnih namer in tudi urejenosti kočice same. Negativnih vplivov ni mogoče v celoti preprečiti, jih je pa seveda treba omiliti. Več naporov je treba usmeriti v vzgojo in izobraževanje ter ozaveščanje obiskovalcev o pomenu in občutljivosti teh visokogorskih ekosistemov. Z vidika varstva in upravljanja zavarovanega območja je treba obiskovalce usmerjati v manj obremenjena in manj ranljiva območja. Gradnja novih postojank ni dopustna. Nadaljnji pomemben korak bo treba storiti pri samoomejevanju udobja. Razvoj postojank v smeri hotelskih ali gostilniških uslug ter pojmovanje koč kot končnega cilja obiskovalcev sta nedopustna. Postojanke se morajo vrniti

k skromnejšemu standardu in ponudbi, kar bo prispevalo tudi k njihovemu racionalnejšemu oskrbovanju.

” Razvoj postojank v smeri hotelskih ali gostilniških uslug ter pojmovanje koč kot končnega cilja obiskovalcev sta nedopustna.

V kočah je treba stremeti k zmanjšanju porabe vode (suha stranišča, varčne pipe, pranje perila v dolini) in energije (toplotna izolacija koč, varčni aparati, avtomatska stikala), uporabi naravi prijaznih energetskih virov, zmanjšanju obsega odpadkov (ločevanje odpadkov, njihovo zbiranje, stiskanje in odvoz v dolino) in učinkovitemu ravnanju z odpadnimi vodami (uporaba razgradljivih čistilnih sredstev, lovci maščob in olj, vodotesne greznice, čistilne naprave, odvoz blata v dolino). Marsikaj je mogoče postoriti tudi z ureditvijo neposredne okolice koč. Gorsko okolje mora imeti nesporno prednost pred gospodarskim dobičkom. Planinske postojanke morajo služiti temeljnemu poslanstvu in ne poslu. ◉

Rastlinska čistilna naprava

Rešitev problema komunalnih odpadnih voda v gorah?

✍ Iztok Ameršek, Tadej Mezek

Rastlinska čistilna naprava na planini Razor (ograjeni bazeni na sliki desno od staje). FOTO: IZTOK AMERŠEK

V ranljivem gorskem svetu, kamor danes zahaja čedalje več ljudi, ki se v planinskih kočah nastanijo ali pa le oddahnejo, je problematika nastalih komunalnih odpadnih voda precej aktualna. Še posebej ob planinskih kočah, kjer se v neposredni bližini nahajajo visokogorska jezera, saj jih odpadne vode iz koč lahko dosežejo in tako vplivajo na njihovo ekološko stanje.

Zaradi ostrejših zahtev ter evropskih direktiv za zaščito in varovanje površinskih in podzemnih voda postajajo vse zanimivejši sistemi, ki so učinkoviti, enostavni, stroškovno nezahtevni, predvsem pa okolju prijazni in nudijo trajnostno rešitev problema čiščenja komunalnih odpadnih voda.

V zadnjem obdobju je veliko govora o nujnosti namestitve bioloških čistilnih naprav ob planinskih kočah. Trenutno ima večina koč klasične eno- ali dvoprekatne greznice, katerih vsebina se neredko prazni v njihovi bližini. Padavine nato poskrbijo za izpiranje in dokončni "odvoz" te vsebine bodisi v kraško podzemlje bodisi v bližnje vodne vire.

Zavedati se moramo, da biološka čistilna naprava problema čiščenja komu-

nalnih odpadnih voda ne reši v celoti: v njej potekajo le procesi usedanja in delne razgradnje organskih snovi, še vedno pa iz nje preko preliva izteka voda, ki je bogata s hranili (fosfati in dušikom). Slednja služijo kot vir organskih snovi (gnojil) za rast rastlin. Zato v visokogorju in ob vodnih virih biološka čistilna naprava kot taka ne omogoča za naravo vzdržnega sistema čiščenja odpadnih voda.

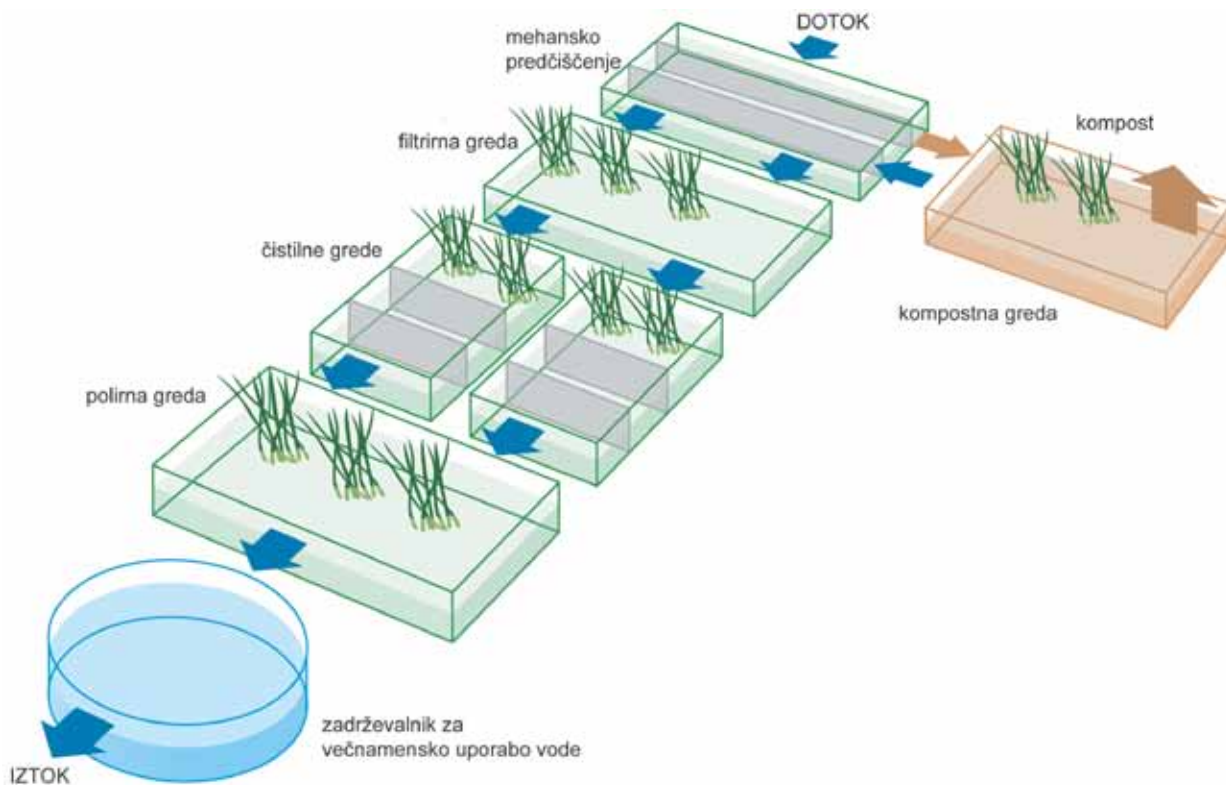
RASTLINSKA ČISTILNA NAPRAVA (RČN)

Med čistilne sisteme, ki rešijo tudi problem presežka hranil, sodijo rastlinske čistilne naprave, ki s fizikalnimi in biokemijskimi procesi posnemajo samočistilno sposobnost naravnih sistemov, natančneje močvirij. Močvirja so znana po tem, da

imajo precej višjo samočistilno sposobnost vode v primerjavi z ostalimi ekosistemi. Komunalna odpadna voda se v RČN očisti do te stopnje, da so vrednosti hranil v izstopni vodi (na prelivu) zanemarljive. Od ostalih možnosti za čiščenje odpadnih voda so glavne prednosti uporabe RČN:

- za delovanje običajno ne potrebuje električne energije in lahko pokvarljivih mehanskih delov (npr. črpalke),
- je okolju prijazna, saj omogoča tudi terciarno čiščenje odpadnih voda (odstranjevanje dušikovih in fosforjevih spojin),
- odstranjuje tudi patogene mikroorganizme,¹
- deluje tudi po daljšem obdobju neuporabe brez vmesnih potreb po vzdrževanju,
- omogoča vezavo toplogrednih plinov (predvsem ogljikovega dioksida) zaradi rasti rastlin, ki se jih nato lahko bodisi kompostira bodisi odstrani.

¹ Človeku nevarni mikroorganizmi.

Slika 1 VIR: LIMNOS d. o. o.

DELOVANJE RASTLINSKE ČISTILNE NAPRAVE

Osnovni princip delovanja RČN je, da odpadno vodo vodimo preko serije različnih prekatov, voda pa se med svojim zadrževanjem zaradi številnih bioloških in kemijskih procesov očisti. Vir odpadne vode najprej vodimo preko večprekatnega (primarnega) usedalnika, ki služi za usedanje grobih delcev. Že tu se pričnejo procesi razgradnje (voda teče preko plasti peščenih filtrov), ki omogočajo delno mineralizacijo nekaterih organskih onesnaževal in znižanje števila patogenih mikroorganizmov.

Goščo oziroma mulj iz primarnega usedalnika podobno kot pri klasični greznici izčrpamo, ko je usedalnik poln. Lahko jo prečrpamo tudi v sušilno gredo. Preliv iz primarnega usedalnika nato vodimo preko več zaporedno nameščenih gred (filtrirne, čistilne, polirne), ki so vodotesno ločene od okolja, kamor je umeščena celotna RČN (slika 1). V gredah je nameščen substrat, ki ga običajno sestavljajo različne velikosti prane drobljenca ali rečnega proda vse do debeline 64 milimetrov (slika 2). Substrat ima zelo veliko površino, saj so mikroorganizmi porazdeljeni po celotni površini vsakega prodnika. Pravimo, da

se tvori biofilm. Njegova površina na substratu RČN, ki je nameščena na nekaj kvadratnih metrih zunanje površine, za individualno stavbo tako presega 700 m². Glede na specifične lastnosti okolja ali odpadne vode lahko substrat dopolnujemo s šoto, različnimi prsti ali površinsko aktivnimi snovmi. Vanj so zasajene vlagoljubne rastline, npr. navadni trs (*Phragmites australis*), šaši (*Carex*), rogoz (*Typha latifolia*), ločje (*Juncus*), perunika (*Iris*). Te porabijo presežek hranil za svojo rast, seveda pa jih je treba občasno odstraniti, jih prepeljati v dolino ali kompostirati skupaj z vsebino primarnega usedalnika.

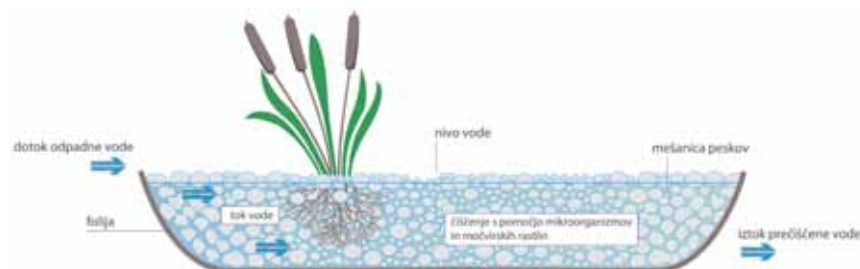
LASTNOSTI RASTLINSKE ČISTILNE NAPRAVE

Čiščenje odpadnih voda v RČN tako poteka na treh osnovnih nosilcih, kar je glavni

razlog za tako učinkovitost. Ti nosilci so rastline, substrat in mikroorganizmi. Slednji v povezavi z mikroobno združbo, ki se naseli na koreninski sistem rastlin in na substrat (z zelo veliko aktivno površino za pritrđitev biofilma), prispevajo kar do 80-odstotni delež pri čiščenju v celotnem sistemu. Preostalih 20 odstotkov se prečisti s privzemom na substrat ter s prirastom v rastlinsko biomaso. Zato delovanje RČN ni omejeno samo na toplejša obdobja v letu, ko rastejo nadzemni deli rastlin.

V celotnem sistemu se mikroobna združba po zagonu vzpostavi sama in za dobro delovanje ni treba dodajati pospeševalcev razgradnje (encimov) ali mikrobnih združb, kot je to običajno pri uporabi npr. bioloških čistilnih naprav.

Voda se v RČN pretaka gravitacijsko, kar dosežemo z dobrim načrtovanjem in

Slika 2 VIR: LIMNOS d. o. o.

Filtrirna greda rastlinske čistilne naprave pred zasaditvijo. FOTO: IZTOK AMERŠEK

pravilno izgradnjo. Na tak način RČN za delovanje ne potrebuje električne energije. Glede na to, da ima Slovenija zelo razgiban relief, se le redko pojavi potreba po uporabi črpalk za aktivno prečrpavanje odpadne vode. Če druga možnost kot uporaba črpalk ni mogoča, lahko potrebe po energiji zagotovi solarni sistem ali kak drug obnovljiv vir. Tako dnevna kot sezonska nihanja v količini odpadne vode (kar je značilno za turistične objekte) se v RČN rešujejo s spreminjanjem zadrževalnih časov vode. Povprečni zadrževalni čas odpadne vode od vstopa v primarni usedalnik do iztoka iz zadnje grede znaša med 75 in 90 urami, med obdobji brez dotoka pa se lahko voda zadrži daljše časovno obdobje in tako nosilci čiščenja v sistemu ostanejo aktivni. Za učinkovito delovanje RČN potrebujemo približno 2,5 m² površine za 1 PE.² Eden izmed pilotnih projektov v Sloveniji je že izveden, delujočo RČN na planini Razor pa predstavljamo v nadaljevanju.

PLANINA RAZOR

Primer dobre prakse in delovanja tovrstnega sistema čiščenja je delujoča RČN na planini Razor (1315 m), zgrajena leta 2009. Na koči pri planini Razor je dotok odpadne vode zaradi turistične sezone in odprtosti koče omejen le na toplejše obdobje leta (3–4 mesece), preostali del leta ga ni. Glede na podatke, pridobljene od naročnika, je bila RČN na planini Razor projektirana za 45 PE. Čisti komunalno odpadno vodo iz koče in bivanjskega dela planine Razor.

” V visokogorju in ob vodnih virih biološka čistilna naprava ni dovolj.

Omenjena RČN ima triprekatni primarni usedalnik z volumnom 5 m³. Preliv iz primarnega usedalnika pelje v tri zaporedno povezane grede – najprej v filtrirno, ki ji sledita še čistilna in polirna (podobno kot na sliki 1). Vse so bile junija 2010 zasajene z navadnim trsom z gostoto 10 rastlin na m², v letu 2011 pa je bilo zaradi ostrejših klimatskih

razmer treba opraviti dosaditev. Popolno razrast pričakujemo v naslednjih vegetacijskih sezonah. RČN vzdržuje Komunala Tolmin, Javno podjetje d. o. o. tako, da vsako leto odpeljejo vsebino primarnega usedalnika na centralno čistilno napravo, pregledujejo in uravnavajo jaške za ustrezní nivo vode ter jeseni pokosijo rastline.

ZAKLJUČEK

Tak način čiščenja je v zadnjem obdobju postal eden vodilnih in najbolj zaželenih sistemov za čiščenje komunalnih odpadnih voda zlasti na ruralnih območjih. Rastlinske čistilne naprave tako v praksi postavljajo nova merila tudi pri varovanju alpskega sveta, saj s cenovno dostopnostjo, nizkimi stroški obratovanja in vzdrževanja predstavljajo preprost sistem za učinkovito čiščenje odpadnih vod iz turističnih in kmetijskih objektov. Seveda pa projektiranje rastlinskih čistilnih naprav v visokogorskem svetu zahteva znanje in prilagajanje specifičnemu okolju. ◉

² Populacijski ekvivalent pomeni onesnaženje, ki ga povzroči človek v enem dnevu, in ga lahko izrazimo s 150 litri porabljene vode na dan.

Kakšno je stanje v slovenskem visokogorju?

Način ravnanja z energijo in odpadki v nekaterih kočah

✍ Mateja Komac, Tina Leskošek

Sončne celice so postale nepogrešljiv vir energije v visokogorskih kočah; Koča pri Triglavskih jezerih. FOTO: JURE SENEGAČNIK

V gorskem okolju se vsak vir onesnaženja in dodaten vnos hranil (fekalije, odpadna voda iz kuhinje, pomije) takoj poznata, še posebej, če je v bližini vodno telo. Večina koč nima zadovoljive rešitve za odpadne vode iz kuhinje in fekalije iz stranišč. Večinoma imajo zgrajene greznice, ki pa skozi sezono napolnijo. Ob koncu poletja jih osebe izprazni v bližnjo okolico – v kakšno jamo ali gosto grmičevje. Ta proces je očem planincev prihranjen, pot ponikanja sezonske "greznice" skozi gorski kraški svet pa je v večini primerov neznana. Odpadna voda iz kuhinje (problematici so predvsem detergenti in praški) in odlaganje pomij v sredogorskem gozdnatem svetu ne predstavljata tolikšnega problema kakor v skalnatem visokogorju. Dokler je podnebje dokaj milo, se na teh predelih razrastejo koprive in ostale rastline, ki porabijo presežek hranil. Če pa je svet skalnat, voda pronica v špranje in lahko doseže vodotoke ali visokogorska jezera.

Da bi spoznali načine reševanja vsakodnevnih zagat z energijo in odpadki, sva nekatera planinska društva, ki upravljajo slovenske visokogorske kočice, povprašali o viru energije, ki ga uporabljajo v koči, načinu njenega oskrbovanja, viru in načinu porabe vode, ureditvi ravnanja s fekalijami in odpadki, vrsti čistilnih sredstev, ki jih uporabljajo, ter morebitni problematiki, s katero se sooča posamezna koča. ◉

	Zasavska koča na Prehodavcih	Dom Planika pod Triglavom	Koča na Doliču	Vodnikov dom na Velem polju
Planinsko društvo	PD Radeče	PD Gorje		PD Srednja vas
Informator	Benjamin Kampuš, gospodar	Marica Okršlar, vodja gospodarskega odbora		Janez Korošec, predsednik društva (zanj Ajda Korošec)
Vir električne energije	Sončne celice, za rezervo agregat (v uporabi samo pri izvedbi večjih del).	Sončne celice, agregat vključijo pri večjih delih na koči.	Sončne celice in dve vetrnici, agregat vključijo le pri večjih delih na koči.	32 sončnih kolektorjev in agregat, kadar sonca ni dovolj. Na sezono porabijo približno 200–300 litrov nafte za delovanje agregata.
Način ogrevanja	Ni ogrevanja koč, v izjemnih primerih uporabijo peč na plin.	Drva in plin za kuhanje, sicer pa sončne celice, ki grejejo vodo v radiatorjih.	Drva za kuhanje in sončne celice ter kurilno olje za ogrevanje vode.	Drva
Način oskrbovanja koč	Helikopter	Helikopter		Helikopter
Ravnanje z odpadki	Helikopter odpelje odpadke v dolino.	Smeti ločujejo (steklo, plastika, pločevina ...). S helikopterjem jih odpeljejo na Rudno polje, nato jih porazdelijo po posameznih odpadkih.		Smeti sproti odvažajo v dolino. Večinoma se dogovorijo z drugimi kočami, da jih naenkrat pošljejo na Pokljuko, potem pa tja naročijo kontejner.
Način pranja perila	Posteljnino, perilo in krpe po potrebi odpeljejo na pranje v dolino.	V dolino odvažajo umazano posteljnino in odeje. V kočah občasno operejo le kuhinjske krpe.		Rjuhe imajo za enkratno uporabo, le osebje ima svoje. Na koči občasno operejo kuhinjske krpe, sicer pa jih na koncu sezone odpeljejo v pranje v dolino.
Vodni vir	Pretežno kapnica, delno pa iz izvira pod Vršacem.	Kapnica		Bližnji izvir
Uporabljena čistila	Vsa čistila niso v eko izvedbi, večina pa.	Samo biološko razgradljiva čistila. ¹		Že nekaj let uporabljajo ekološka čistila, ki so jim bila priporočena ob uvajanju sistema HCCP. ²
Način ravnanja s fekalijami	Del fekalij gre v greznico, del pa v suho stranišče. Trenutno vse fekalije ostanejo na gori.	Fekalije se konec sezone odloži v naravo, prekrije se jih z juto ali slamo, da jih krokarji ne raznesejo. Prerasejo jih rastline.	Fekalije se konec sezone odloži v naravo, prekrije se jih z juto ali slamo, da jih krokarji ne raznesejo. Prerasejo jih rastline. Eno stranišče je tudi na kaseto, ki jo helikopter po potrebi odpelje v dolino. Več takih stranišč na Doliču ne planirajo, saj čakajo na dovoljenja za postavitev nove koč.	Fekalije gredo v triprekatno greznico, "goščo" pa ob koncu sezone odpeljejo v dolino.
Čistilna naprava	Je ni, imajo jo v načrtu.	Čistilne naprave ni, vendar se v društvu zavedajo, da bo v prihodnosti morala biti. Ker je društvo trenutno vsa sredstva vložilo v zasilno obnovo Doliča, čistilne naprave na Planiki zaenkrat nimajo v načrtu.	Čistilne naprave ni, vendar se v društvu zavedajo, da bo v prihodnosti morala biti. Za Dolič je zaenkrat ne planirajo, saj naj bi se koč zgradila na drugem mestu.	Čistilne naprave nimajo, a je v načrtu za prihodnja leta.
Problemi in načrti	V zadnjem obdobju so se pristojni udeležili več predavanj na temo problema fekalij in iščejo najboljšo in najprimernejšo rešitev za koč. Spremembe v prihodnosti so predvidene s prestavitvijo in obnovo solarnega sistema in akumulatorjev, načrtujejo še dodatno zmanjšanje obratovanja agregata in postavitev čistilne naprave.			

¹ Čistila, katerih sestavine se razgradijo in torej ne zastrupljajo okolja. Problem razgradnih produktov (nitrati, fosfati) so lahko problematični tudi pri "bioloških čistilih".

² Hazard Analysis Critical Control Point je mednarodna metoda zagotavljanja varne prehrane in pomeni analizo tveganja in ugotavljanja kritičnih kontrolnih točk.

Dom Valentina Staniča	Triglavski dom na Kredarici	Koča pri Triglavskih jezerih	Pogačnikov dom na Kriških podih
PD Javornik-Koroška Bela	PD Ljubljana Matica	PD Ljubljana Matica	PD Radovljica
Vinko Alič, predsednik društva	Janko Rekar, meteorolog in nekdanji gospodar ter oskrbnik	Herman Uranič, oskrbnik	Polona Valič, oskrbnica
Sončne celice in dve vetrnici. Agregat zaženejo le, če opravljajo večja dela.	Elektriko deloma zagotavljajo vetrnica in sončne celice, če pa je koča polna, mora delovati tudi agregat. Potreba po energiji je vsako leto večja, zavest obiskovalcev o varčevanju z energijo pa vsako leto manjša.	Sončne celice in agregat (pri večjih delih ali večdnevni obdobjih brez sonca).	Sončne celice, ki načeloma zadostujejo. Agregat na sezono uporabijo le redko.
Drva in sončne celice za ogrevanje vode.	Za kuhanje večinoma uporabljajo plin, v manjši meri pa drva in premog. Za ogrevanje uporabljajo kurilno olje in kolektorje za sanitarno toplo vodo.	Drva	Drva
Helikopter	Helikopter, ki letno pripelje približno 35 ton zalog za gostinstvo.	Helikopter in konji iz smeri Komne	Žičnica iz doline Zadnjica
Vse smeti odpeljejo v dolino.	Smeti odpeljejo v dolino. V koči imajo tudi hidravlično stiskalnico, da čim bolj zmanjšajo volumen odpadkov.	Smeti ločujejo, s stiskalnico stisnejo na manjši volumen in odpeljejo v dolino.	Vse smeti odpeljejo v dolino.
Vso posteljnino perejo v dolini.	Na ležiščih uporabljajo rjuhe za enkratno uporabo, tako da v koči ne perejo ničesar.	Do sedaj so posteljnino prali v koči, zdaj jo imajo za enkratno uporabo. Prali bodo le še jogi rjuhe, vendar brez praškov, le s pralnimi krogli.	V koči ne perejo nobenega perila, vso umazano posteljnino odpeljejo v dolino.
Kapnica	Triglavski ledenik	Izvir Močivec za kočo	Zgornje Kriško jezero
Čistila brez vsebnosti fosfatov	Ekoloških čistil ne uporabljajo, se pa izogibajo pretirani uporabi čistil.	Biološko razgradljiva čistila	Vsa čistila so biološko razgradljiva in brez vsebnosti fosfatov.
Triprekatna greznica in lovilec maščob. Stranišča so suha s prezračevalno jamo, za osebje in nočni čas so na voljo na splakovanje. Če bi se nabralo veliko suhega ostanka, bi ga odpeljali v dolino, vendar se večinoma vse razgradi.	Stranišča so na Kredarici nekoliko unikatna – pod školjkami je tekoči trak, ki ga poganja tipalo, nameščeno nad vrati kabine. Po odhodu iz stranišča trak odnese iztrebke v neke vrste greznico, kjer se nekoliko tudi posušijo. Vsebinsko greznice na koncu sezone izpraznijo, osebje pa se zaveda, da bo na tem področju potrebno nekaj ukreniti.	Koča ima obnovljena stranišča. Fekalije iz notranjih stranišč se stekajo v že obstoječo greznico, za zunanja so zgradili novo. Iz obeh greznic se fekalije stekajo v biološko čistilno napravo, ki bo prvič delovala letošnjo sezono. Po izračunih naj bi vsebinsko čistilne naprave morali prazniti na dve leti.	Fekalije se stekajo v greznico, ki jo na koncu sezone, oziroma ko se napolni, izpraznijo v bližnjo kotanjo.
Čistilne naprave nimajo in je zaenkrat tudi ne planirajo. Na posvetu so društvu povedali, da imajo stvari urejene in da bi čistilna naprava trenutno naredila več škode kot koristi.	Čistilne naprave nimajo, razmišljajo pa o njeni postavitvi.		Načrti za čistilno napravo so že v teku.
	Želijo si povečati delež virov obnovljive energije, in sicer z dodatnimi vetrnicami in sončnimi paneli, vendar se soočajo s finančnimi ovirami. Država sončnih kolektorjev ne sofinancira (kot je praksa v dolini). Janko je sicer mnenja, da bi lahko z manjšimi stroški, kot je investicija v čistilno napravo, vse fekalije odpeljali v dolino in na kakšno čistilno napravo v dolini.	Zavedajo se, da je iztok iz čistilne naprave še vedno problematičen, še posebej zaradi neposredne bližine Dvojnega jezera. V preteklih letih so imeli zelo slabe izkušnje z novinarji, ki so stanje na Dvojnem jezeru prikazovali malone na način, da se greznica iz koče izteka direktno v jezero. Menijo, da so za slabo stanje Dvojnega jezera krive tudi naseljene ribe. Društvo želi s posodobitvijo infrastrukture manj obremenjevati okolje.	Osebje se zaveda, da sta pot fekalij in iztok odpadne vode iz kuhinje lahko problematična zaradi bližine Srednjega Kriškega jezera.

Mitja Košir FOTO: IRENA MUŠIČ HABJAN

Gore so nam posodili naši otroci

Pogovor z Mitjem Koširjem

✍ Marjan Bradeško

Mitja Košir sodi v generacijo alpinistov, ki so svojo pot nastopili za velikimi jeseniškimi klasiki (Janez Krušic, Uroš Župančič ...). V to družino je prišel silno mlad – star le štirinajst let. S sošolko Jožico Trček sta stara komaj petnajst let preplezala Čopov steber, seveda vsak v navezi s starejšimi. Takratni Alpinistični odsek Jesenice je vodil Janez Krušic, katerega zasluga je, da je Mitja še zelo mlad spoznal tudi tuje (sosednje) gore – Zahodne Julijce, Grossglockner, Grossvenediger. Že leta 1965 je šel s Tinetom Miheličem v Centralne Alpe (Chamonix) in prav tisto leto je zaznamovala odmevna reševalna akcija v Bonattijevem stebri (Tine Mihelič, Boris Gruden). Že naslednje leto je šel na odpravo v Kavkaz (v okviru Komisije za alpinizem pri PZS), katere vodja je bil že omenjeni Janez Krušic. Tam so splezali nekaj prvenstvenih smeri.

Naš sogovornik je tudi publicist z bogato zgodovino. Po zapisu o obisku Centralnih Alp leta 1965 v Planinskem vestniku ga je urednik Tine Orel v zanj značilnem slogu (na dopisnici) spodbudil k nadaljnjemu pisanju. Podobno je bilo na Jesenicah, kjer je pisal za interno glasilo jeseniške železarne Železar. Urednik je govoril le: "Piši, piši ...". Mitja Košir se je vpisal na Fakulteto za sociologijo, politične vede in novinarstvo (FSPN) in se zatem zaposlil v kulturni redakciji na Dnevniku (sodeloval je predvsem v rubriki Svet v knjigah, ki je pokrivala njegovo področje, literaturo). Na Dnevniku pa so ga, poznavajoč njegovo ljubezen do gora, nemudoma porabili tudi za gorniške zadeve. Z Mitjem Koširjem, še vedno zelo vpetim tako v gorniške kakor publicistične dejavnosti, čeprav je že upokojen, smo se pogovarjali zlasti o odnosu do gora.

Bili so dnevi, ko ste bili vrhunski alpinist, in z gorami živite še danes. O čem razmišljate, ko sedite na vrhu in opazujete stene, ki ste jih preplezali?

Predvsem se iščem v spominu, brez katerega ni sedanjosti in prihodnosti. Vrh gore je torej kot odprta spominska knjiga, polna pripovedovanj o preživelem in polna pričakovanj. Je, če malo parafraziram nepozabnega Nejca (Zaplotnika), kot točka na poti k cilju, ki je v življenju manj pomemben kakor pot sama. Sicer pa je z gorskimi razgledniki tako kot z življenjskimi postajami; vsak ti odgovarja po svoje, z le njemu svojsko silovitostjo. Sicer pa je za tehten povzetek prehojene poti še čas.

Kateri je bil vaš najtežji vzpon? In kateri najodmevnejši?

Vsak vzpon je po svoje težak, zato je o najtežjem težko govoriti. Morda bi se bilo bolje vprašati o vzponu, ki je najgloblje posegel v moj odnos do alpinizma. Pa je bilo tudi takšnih več, zato bi težko odgovoril odločneje, še posebej, ker časovna razdalja postaja selektivna in v spominu ostajajo predvsem lepote, težave pa tonejo v pozabo. Bolj kot na tisto najtežje me spomin veže na soplezalce, na prijatelje, ki mi je v njihovi družbi, z njimi v navezi, uspelo kaj pomembnega. Sicer pa je tako, da pogosto najtežji vzponi, če gre tebi in soplezalcu vse dobro od rok, ostajajo v lepem spominu, kakšna *šodrasta* neprijetnost zaradi slabega dne ali še česa hujšega pa ponikne v skladišče pozabe.

Če pa že gre za dejstva, bi se najprej spomnil na Centralni Freneyski steber v Mont Blancu, ki sva ga splezala z Marjonom (Marjanom Manfredom), in na nevihtno plezanje po ledenih ploščah Couzyjevega stebra v Les Droites prav tako z Marjonom. O odmevnosti ni vredno govoriti, saj je v tistem času odmevalo le med alpinistično javnostjo, dlje pa komaj. Nekaj več se je pisalo o hudih nesrečah in o vzponih z velikim tveganjem in hujšimi zapleti. Naj spomnim samo na epopejo prvega zimskega vzpona po Čopovem stebri. Kar se moje družbe tiče, so se javnosti dotaknili prvi zimski vzponi v stenah Špika, Rakove špice in Travnika (grapa med Travnikom in Šitami) ter, nekoliko nenavadno, verjetno

Prvi zimski vzpon po Kruševci smeri v Špiku FOTO: STANE BELAK - ŠRAUF

zaradi imena, smer JLA, ki sva jo z Borom Krivicem splezala v severni steni Šit.

Leta 1973 ste kot prvi smučali z vrha Triglava. Alpinistično smučanje se je takrat komaj rojevalo. Kako je bilo tedaj in – so smuči še vaš sopotnik?

Smučanju z vrha Triglava, ki sem ga opravil s prijateljema Janezom Brojanom in Francijem Mrakom, lahko rečem alpinistično le zaradi velike izpostavljenosti in manj zaradi zahtevnosti, odmevnosti pa je bil spust deležen predvsem zaradi Triglava samega. Malokdo ve, da so že leto prej s sosednje Škrlatice smučali Boro Krivic, Matija Maležič in Nejc Horvat. Pravo renesanso je naše alpinistično smučanje doživelo z brati Karničar ter s celo vrsto naših vrhunskih alpinistov in odličnih smučarjev, ki so svoje smučine uredili po strminah vseh najvišjih svetovnih gorstev. Se pa spomnim, kako smo konec šestdesetih let prejšnjega stoletja v Chamonixu strmeli nad posnetki norih smučarskih podvigov Švicarja Sylvaina Saudana v stenah Aiguille de Bionnassay, Aiguille de Blaitiere, v Vertovem Whympervem ozebniku, Taculovem Gervassutijevem ozebniku in še marsikje. Takrat smo tudi že vedeli za tragično smrt čudovitega tirolskega alpinističnega smučarja Heinija Holzerja. Ja, smuči so še vedno moj sopotnik, ampak bolj za užitek kakor za adrenalinsko sproščanje.

Ste bili kdaj v gorah v hudi nevarnosti? Ste se iz tega kaj naučili in bi to radi povedali tudi drugim?

Nevarnosti v gorah ni, tja jo prinese človek (čeprav govorimo o objektivnih in subjektivnih nevarnostih). Zato

smo vsi, ki zahajamo v hribe, ves čas v nevarnosti (nevihte, strele, megle, plazovi, predvsem pa naša fizična in psihična pripravljenost ter usposobljenost), tudi tisti najbolj domači v gorskem okolju. Sam sem okusil marsikaj, vendar nikoli do usodnega konca (sicer bi ne odgovarjal na ta vprašanja). Sredi šestdesetih let prejšnjega stoletja naju je s Šraufom (Stanetom Belakom) popolnoma po najini krivdi odnesel kložasti plaz izpod Dolkove špice v Vrata, vendar naju je (sreča, Božja previdnost, kdo ve ...) izvrigel v gosto ruševje tik nad spodnjim Pragom. Hujšega k sreči sam nisem doživel, Šraufu pa neki drugi plaz pod Mojstrovko mnogo let pozneje ni prizanesel.

Ste eden tistih, ki se je tudi v zrelih letih oprijel spletnih medijev. Redno se pojavljate ne le v tiskanih medijih, pač pa tudi na internetu. Kaj menite o vplivu interneta na to, kako hodimo v gore?

Moj življenjski poklic je novinarstvo, zato sem se pravzaprav prisiljen soočiti s sodobno medijsko tehnologijo. V spletnih medijih se pojavljam, ker drugače skoraj ne gre več, saj je že "izvirni greh" – besedilo, napisano na domačem računalniku in poslano uredništvu, če avtor hoče ali noče, je vtakano v spletna obzorja. Sicer pa danes vsaka beseda, govornjena in pisana, predvsem pa na spletu, pomaga iskati poti v gore tudi tistim, ki v "starih" časih do tovrstnih informacij niso prišli, ker niso brali knjig in redke strokovne literature ali pa zanj sploh niso vedeli.

Če iščeš skrite koticke, jih ni več videti. Vse je popisano v vodnikih in na spletu. Je zaradi večje dostopnosti informacij gorski svet ogrožen?

To je tehtno vprašanje, ki si ga zastavljajo tudi pisci gorniških vodnikov. Kje je meja, preko katere naj bi opisovalec ne stopil, da bi ne oskrnil skritih koticov, prihranjenih le za izbrance? Sam spadam med tiste zmerne egoiste, ki vedo, da dobro spisan gorniški vodnik nikoli ne bo škodljiv gorskemu okolju, če bo nevsiljivo, vendar odločno opo-

Na vrhu Couzyjevega stebra v Les Droites FOTO: MARJAN MANFREDA

zarjal na gorniško kulturo. Sicer pa se spomnimo tehtnih misli mojstrskega pisca Tineta Miheliča, ki pravi, da tam na odmaknjenih poteh in stečinah ne boš srečal drugega kakor lastnega somišljenika in drug drugemu ne bosta v napoto. Komur pa je do čiste prvinskosti, ima na voljo še neizmerno veliko gorskega sveta, kamor ne sežejo ne markacije ne še tako skrbno pisana vodniška beseda.

Kaj pa bližnja tujina? Je morda rešitev, da tudi Slovenci začnemo pogosteje zahajati v sosednje gore (kamor nekateri že pridno hodijo)? So tudi neprimerno lažje dosegljive, kakor so bile v preteklosti, saj meja ni več.

Če govoriva o našem zamejstvu, potem sploh ne bi govoril o tujini, saj konec koncev slovenske etnične sledi še vedno najdemo celo v Karnijcih (Mokrine, Ziljska dolina, Tablja ...). Tja, v Zahodne Julijce in na severno plat Karavank, zahaja vse več naših gornikov, ker ni več nekdanjih neprijetnih ovir (državne meje), na voljo je dovolj vodniške literature. Vsi, ki tja zahajamo, vemo tudi, kako blagodejno na naše doživljanje gora vpliva že preprosto dejstvo, da razen na izpostavljenih vrhovih ni nam iz Julijcev in Grintovcev tako znane in nepriljubljene gneče. In še nekaj (vsaj meni, po krvi pol Korošču) je pomembno. Senčna stran Karavank in delno tudi vzhodnih Karnijcev še diha po slovensko. Zavedajmo se tega in bodimo prepričani, da nam bodo tamkajšnji rojaki hvaležni za vsako slovensko besedo.

Se vam zdi pisanje o obiskovanju gora in obnašanju v gorskem svetu v medijih ustrezno? V zadnjem času se mi namreč zdi, da število nesreč, posebej pri adrenalinskih športih v gorah, strmo narašča.

Eno je pisanje o gorah in gorniški dejavnosti, ki se mi zdi ne le ustrezno, ampak tudi kakovostno, saj večinoma o tem pišejo pisci, tudi novinarji, ki stvari poznajo iz prve roke. Pisanje o nesrečah pa spada v popolnoma drugo zvrst, v kroniko, kjer vladajo drugi poročevalski in novinarski kriteriji.

V Centralnem Freneyskem stebru (Mont Blanc) FOTO: MARJAN MANFREDA

Je morda premalo pisanja o spoštovanju narave in gora? Kako danes ljudem dopovedati, da je nekaj nevarno?

Pisanja ni premalo, celo strokovne literature o tej temi ne manjka, vprašanje pa je, ali uporabniki za to pisanje in to literaturo sploh vedo. Na spletnih straneh je morda tega premalo ali pa je napisano tako, da človeka ne pritegne. Najbolje se prime nasvet, ki je nevsiljiv – danes že pri vre-

Na snežnem grebenu nekje v Hindukušu
FOTO: STANE BELAK - ŠRAUF

menski napovedi vremenarji opozarjajo na nevarnost plazov in neviht v gorah. Pomembno je nevsiljivo opozarjanje; ukazov in ustrahovanja ima ljudstvo dovolj.

Kako gledate na današnje zahajanje v gore – tekamo na poldnevne ture, iz avta vstopimo v steno, z baterijo gremo na nočno kolesarjenje v gore ... Je to še spoštovanje narave in njenega cikla?

Ja, res je. Hitrost našega življenja gre prav vsem v škodo. Najprej nam samim, ker se ne znamo zaustaviti in se zazreti v samega sebe, nato pa tudi tistim, ki živijo z nami. Ta peklenski tempo se je sedaj znašel tudi v gorah. Sicer mislim, da nekdo, ki v enem dnevu pridrvi na Triglav in nazaj domov, ne spoštuje narave nič manj od tistega, ki si za goro vzame ves konec tedna, je pa vprašanje, kaj ta hitrostnik ima od take dirke, razen (morda predvsem) športnega zadoščenja. Sam še vedno nisem dosti boljši, čeprav ne zaradi gledanja na uro (to mi nikoli, hvala bogu, ni bilo treba), ampak zaradi preprostega dejstva, da tam, kamor najraje zahajam, ni ne bivakov in ne planinskih koč, spanja na prostem pa sem imel dovolj v letih alpinistične mladosti.

Kot publicist niste napisali le številnih člankov o zahajanju v gore, ste tudi odličan poznavalec gorniške literature. Najprej – kakšne vrste bralec ste?

Kot bralec sem popolnoma nezahteven, kajti preberem vse, kar je napisanega o gorah in mi pride v roke, kot poročevalec o tej literarni tvornosti pa vztrajam pri že davno sprejeti odločitvi, da javno spregovorim le o delih, ki so me nagovorila s svojo dušo, odkritostjo in ne nazadnje s pisateljsko kakovostjo. Sicer pa je moje področje slovenska povest, časovno neomejena (od Ciglerja naprej), to z zanimanjem še vedno spremljam, kolikor mi uspeva.

In katera gorniška knjiga vam je pustila največ sledi – in zakaj?

Čeprav se zdi nekoliko prežvečeno: ko je moji generaciji prišla pod roke knjiga Hermanna Buhla *Nanga Parbat*, sem jo, tako kakor drugi, posvojil kot Sveto pismo. Čez mnogo let je imela podoben učinek *Pot* Nejca Zaplotnika – takrat sem ugotovil, da česa takega pri nas še nismo brali.

V februarski številki Planinskega vestnika smo obširno pisali o gorniški literaturi, veliko ste že povedali na okrogli mizi ... Boste tudi sami kaj izdali?

Moj novinarski curriculum vitae je preveč neurejen za kaj obstojnejšega, kar knjiga prav gotovo je.

Na trgu je veliko "na hitro" napisane literature. Mislite, da bo trg počasi umiril to poplavo pisanja? Slednja namreč vpliva tudi na slabši, revnejši jezik.

Saj na to sem morda že odgovoril. Prave gorniške književnosti trgu ni treba umirjati, saj je kakovostna in prepotrebna, z vsem drugim pa se strinjam.

Pa se za konec vrniva v gore. Kakšne vrste tur imate danes najraje?

Sem ter tja še vedno kakšno martuljško ali karavanško neznancko, zadnjih nekaj let pa z Denom (Danilom Cedilni-

Ledišče v Brenvi, južnem ostenju Mont Blanca FOTO: MARJAN MANFREDA

kom) družinsko iskanje "česa novega" nad Trento, nekaj, kar je vmes, med resnostjo in užitkom, in seveda čim dlje od množičnega mrgolenja.

In kateri so vaši skriti koticiki?

Zdaj bom odgovoril s Francetom Avčinom: "kjer tišina šepeta".

Tako je naslov tudi vaši stalni rubriki v časniku Dnevnik. Koliko takšnih koticikov, "kjer tišina šepeta", pa ste doslej že nanizali v rubriki?

Prva "tišina" je izšla junija 2005, zatem vsak teden po ena. Vsak si lahko izračuna, koliko jih je bilo. Stotine.

Ali imate težavo, kako še najti ideje?

Idej je dovolj, toda hribov zmanjkuje! Takrat smo rekli, da bomo pisali le o Sloveniji in naših gorah onstran meja (Koroška, Zahodni Julijci ...), dodali smo sredogorje, potem sem šel še do Karnijcev ...

Kot človek z izjemnimi izkušnjami iz planinstva, alpinizma in publicistike imate gotovo kakšno posebno misel za naše bralce.

Naj gore in vse okrog njih ostanejo takšne, kakršne smo dobili od svojih staršev. Le take bomo lahko brez slabe vesti zapustili svojim otrokom, saj so nam jih prav oni posodili in zato želijo, da z njimi ravnamo spoštljivo.

Hvala za odgovore in še veliko srečnih poti v gore. ◉

Mogočna gora nad bleščečimi ledeniki

Monte Disgrazia

✍ Vladimir Habjan

Monte Disgrazia na koncu doline Valle di Preda Rossa FOTO: IRENA MUŠIČ HABJAN

Snega je prav siten prestop v skalnati del. Po drsečem grušču in vlažnih ploščah se vzpenja na sedlo. Zajame naju hladen veter, obenem pa se odpre prekrasen razgled na drugo, severno stran in na zahod. Še malo prej nisva imela pred seboj nič drugega kot dolgočasni ledenik, tu pa je pravo nasprotje. Tudi noč je za nama, sonca je ravno dovolj, da se bova ustavila in počila. V glavi se mi malo vrti, pač posledica prve letošnje višine. Pa še ni konec dneva, hočem reči, najin cilj je še višje. Tako je z glavo vedno. Po prvem vzponu tja čez 3000 metrov gre vse lažje in z manj težavami.

Sva na sedlu Sella di Pioda, 3387 metrov visoko. V daljavi se v soncu blešči bela Bernina, najvzhodnejši štiritisočak. Pred leti je bilo ravno obratno, ko sva z njenega vrha občudovala mogočno skalno gmoto, kjer sva zdaj. Kar malce spoštovanja sva imela do Disgrazie. Po opisih sodeč naj bi bila malo "zabeljena". Pa je to ravno tisto, kar naju privlači. Vsak cilj, za katerega se moraš bolj po-

truditi, potem bolj ceniš. Kako zljajna fraza, a še kako resnična. V bližnjem vencu skalnih gora se skriva znameniti Pizzo Badile, ena najprivlačnejših alpskih gora in najin bodoči cilj. Težko bi rekla, kateri vrh v tej množici je to, pa ga zdaj niti nimava časa iskati. Daleč na zahodu je paleta visokih gora, najbolj pade v oči mogočna Monte Rosa. Naprej morava.

STO METROV VISOK NEVIHTNI OBLAK

Monte Disgrazia je bila že dolgo na najinem seznamu želja. Ta spisek je presneto dolg in eno življenje je za vzpone na vse žal prekratko, je povedal zadnjič eden vrhunskih alpinistov. Mu kar verjamem, saj vidim, kako letijo leta, seznam pa se prav nič ne krajša, čeprav vsako leto spravim pod kapo celo vrsto novih ciljev. Pa kaj, ko se vedno znova pojavijo novi in novi ...

Pot do sem je bila zanimiva in pestra. Že na italijanski avtocesti je pred nama zrasla temna meglena zavesa, nekakšen nevihtni oblak, visok okoli sto metrov. Videti je bilo, kot bi prihajal mogočen val v oceanu. Ko sva zapeljala vanj, se je v hipu stemnilo, kot bi se začel mrk. Z neba se je usulo tako močno, da sva komaj videla cesto. Premikali smo se počasi, dežne kaplje

so nabijale, kot bi se utrgal nevihtni oblak. Pa saj se verjetno tudi je ... Začuda se je potem kmalu umirilo, nekaj naprej je celo posijalo sonce, da sva si ob lepem jezercu pretegnila noge. Vremenska napoved pa ni bila obetavna, v gorah oblačno in deževno.

Prespala sva v majhnem kampu s pogledom na Presanello, na kateri sva stala pred letom dni. Iz sončne doline sva prispela v ozko dolinico s še ožjo gozdno cesto. Makadamski obvoz ceste, ki jo je odnesel zemeljski plaz, je bil prav grd, da sva celo dvomila, ali sva sploh na pravi poti. Po neskončnih ovinkih po mestoma zelo slabi cesti sva le prispela na izhodišče – veliko parkirišče v dolini Valle di Preda Rossa, skoraj 2000 metrov visoko. Vrh Disgrazie so v daljavi na koncu lepe doline zakrivale meglice. Precej časa nama je šlo za oklevanje, kaj vzeti od opreme, kaj pustiti v dolini. Če vzameš veliko, si počasen, če pa (pre)malo, ti lahko narobe

hodi. Vode je bilo v izobilju, potočki so tekli skorajda iz vsake vdolbinice. Žejna ne bova, sva si mislila. Nekje na poti sva dohitela Francoze, ki so neverjetno veliko čebljali. Prav *fletno* je bilo poslušati zvočno francoščino v italijanskih koncih.

KRATKA NOČ PRED VZPONOM

Koča Rifugio Ponti, 2559 m, leži na robu morene ledenika, ki se vsako leto, tako kot povsod drugod, krči. Sam sem po običajni navadi po tako "napornem" vzponu malo zadremal, Irena pa se je razgledala in poslikala okolico. V skromni jedilnici se nas je zvečer natlačilo iz vseh vetrov, Francozi, Nemci, po dva Angleža in Švicarja, celo židovska družinica in seveda zgovorni in glasni Italijani. Večerja je bila v stilu italijanske ponudbe, vse od predjedi pa do deserta. Največji problem nama vedno predstavlja prevajanje jedilnika oziroma detektivsko ugotavljanje, kar pravzaprav

ponujajo. Čeprav sem si bil v neki daljni preteklosti precej bližji z italijanščino, se danes ne najdem več najbolje. Pač ne treniram. Ko sva pri desertu sir zamenjala s sladkarijo, je oskrbnik takoj zasitnil, naj se ne zmišljujema preveč. Italijani pa po večerji ob vinčku radi grizljajo sir (parmezan). No, midva te navade nimava, sva se pač zmotila v imenu ... Med ponudbo za pultom sva odkrila zanimiv starinski zemljevid območja, očitno dober ponatis neke stare verzije. Seveda sva ga takoj kupila. Stike sva navezala z dvema simpatičnima Švicarjema, ki sta poznala tudi Julijske Alpe.

Kaj človek razmišlja pred vzponom na tako goro? V mislih ponavljaš opis iz vodnika in si predstavljaš, kako bo to videti v živo. V jedilnici je bila velika slika z vsemi smermi na Disgrazio. Natančno sva jih preštudirala. Tu ni bilo ocene AD, kot je v vodnikih, pač pa PD+. To pomeni – v

Koča Rifugio Ponti, za njo Monte Disgrazia FOTO: IRENA MUŠIČ HABJAN

Najtežje mesto Cavallo di Bronzo (Bronasti konj) FOTO: VLADIMIR HABJAN

mejah normale, torej "nič posebnega". Kakor za koga, seveda. Še vedno pa velja, več je snega, lažje je. Iz pogovorov med ljudmi poskušam razumeti kak izraz, ki bi ti dodatno osvetlil zahtevnost poti, plezanja, možne zaplete. Med prisotnimi iščeš možne vodnike, ki pot dobro poznajo in se jim pogosto priključiva oziroma hodiva za njimi. Tako nimava težav z orientacijo. Spat sva šla med prvimi. Noč je vedno kratka, čeprav se – če imaš tremo – zna tudi vleči. Sredi noči (pravzaprav ob desetih, ko se v tujini striktno zapirajo kočje) naju je prebudila odločna francoska vodnica, ko je nahrulila preglasne Nemce.

Vstali smo zgodaj. Na nebu so svetile zvezde, torej naj bi bilo lepo. Spet zajtrk po italijanskem protokolu. Ob takih urah jem vedno na silo, tako zgodaj mi enostavno ne paše. Lačen postanem šele kasneje, ko že pokurim nekaj energije. Prva sva bila nared. Ker ni hotel nihče naprej, sva šla pa midva. V temi je bilo kar težko iskati markacije, pa čeprav se podnevi zdi vse tako enostavno. Malo gor in malo dol, tudi z nekaj vračanja, sva prispela na gruščnat grebenček, po katerem vodi pot do ledenika. Med opremljanjem sta naju prehitela hitra Švicarja.

GORA DA VSAKOMUR TOLIKO, KOLIKOR DA ON NJEJ

S sedla ju zdaj opazujeva, kako plezata direktno na severozahodni greben, čeprav lažji obvoz vodi po južni strani. Precej strmo in izpostavljeno je videti, plezanje gotovo do trojke. Kot kaže, dobro obvladata gibanje. Varujeta se. Glasni Nemci so ravno prestopili z ledenika v skalni del. Odpraviva se še midva. Hitro se svet postavi pokonci. Čeprav južna stran, je mrzla, hladna in zoprno požledena. Irena kar odrbrzi, jaz pa sem še čisto trd. Zato se naveževa. Tako je spolzko, krušljivo in izpostavljeno, da nisem najbolj zanesljiv. Zdaj grem jaz naprej. Z nekaj tipanja, plezanja tja do dvojke priplezava na greben. Varujeva se tako, da zatikam vrv za skalne roglje (ena oblika štajerca), in zato hitro napredujeva.

Zdaj bo vse lažje, saj je na grebenu sonce požled že stopilo. Švicarja in Nemci so že višje. Grebenko prečenje je pravi užitek, eno samo prijetno poplezavanje in iskanje najlažjih prehodov v razčlenjenem svetu. Nekaj "tipanja", kje je najlažje, nama seveda ne uide. To je čar grebenov, ko nikoli ne veš, kaj te čaka za naslednjim robom, kaj težjega ali "sprehod". Za gladko petdesetmetrsko ploščo, kjer je plezanje pravi užitek, stopiva na oster raz in po njem sestopiva pod predvrh. Tam so se natlačili Nemci. Počakati jih bo treba, saj drugega obhoda žal ni. Končno se iz skupine odlepi eden, varovan na vrvi, in počasi pleza čez skalni skok. Dobro je videti, do kam je še nedavno ležal sneg. Takrat je bilo do grebena gotovo lažje, zdaj pa je treba z derezami precej praskati po gladki skali. Nekaterim predstavlja to kar problem. Eden za drugim se varovani le prebijajo čez zahtevno mesto. Ko sta v sedelcu le še dva, se jima priključiva. Predzadnji je prav neroden, najprej mu nogo z derezo spodnese in si skoraj zviije gleženj (očitno ni vajen hoje z njimi), potem pa še pade v krajno poč. Prav smešno je videti, kako ga kolega vleče ven. Zanimivo, kako zahtevnega cilja se loti – skoraj vsakdo, tudi če nima izkušenj. Dvomim, da je tale kdaj prej že hodil z derezami. Takoj za zadnjim se odpravim še sam. Tam, kjer so se hudo obirali, se skorajda sprehodim. Zakaj? Ker je bilo v resnici lažje, kot je bilo videti ...

S predvrha se že vidi križ na vrhu. Še nekaj prečenja in že stojiva pred najtežjim, ključnim mestom, t. i. Cavallom di Bronzo (Bronasti konj), trojko tik pod vrhom. Prijazna Švicarja se že vračata, pozdravimo se in izmenjamo izkušnje. Nemci gredo čez skok kar brez varovanja. Prav smešno, tam,

kjer je bilo lahko, so se varovali in obirali, tu, kjer je zanesljivo težje, pa nič. Razlog je gotovo v bližini vrha, ko ima človek občutek, da ima že vse težave za sabo. Pokončni "konj" je prav prijazen, dva, tri potege in že sva čez. Je pa varovanje vseeno priporočljivo, saj če ti zdrsne ... Končno vrh! Kakšen razgled! Nasproti Bernina, zadaj Presanella in Adamello, na zahod pa vse od Gran Paradisa prek Monte Rose do Valiških Alp ... Kar zavriskal bi! V vencu bližnjih gora nama italijanska gorska reševalca pokazžeta strmi skalni raz na Pizzo Badile. To bo še zanimivo!

Kar težko se je bilo posloviti. V sestopu sva opravila nekaj spustov po vrvi, ker sva bila tako hitreje dol. Francozi in Angleža niso prišli do vrha, sredi grebena so obrnili. To je davek na počasnost. Gora torej le ni tako nedolžna, kot je morda videti, zahteva zgodnjo uro in nič obiranja. Sta pa bila v enem samem dnevu na vrhu dva mlada Italijana, skaterima sva se razgovorila pred ledenikom (o čem drugem kot o nogometu ...). Sestop je bil kot vedno z visokih gora dolg, vendar je svet pod ledeniki tam tako

Pogled z vršnega grebena na dolino Valle di Preda Rossa FOTO: IRENA MUSIČ HAJBAN

lep, da ni bilo običajnega spraševanja, kje je že ta avto. Prespala sva ob gorski cesti v eni najbolj zanemarjenih koč, kar sem jih kdaj obiskal, prava *deliverance*, ampak

to je že druga zgodba. Monte Disgrazia je za nama. Dala nama je veliko, sicer pa je izmenjava obojestranska, tudi midva sva se morala krepko potruditi. ◉

Monte Disgrazia, 3678 m

Lepo oblikovana, osamljena ledeniška gora leži jugozahodno od Bernine, med dolinama Val Mäsino in Valmalenco, ki sta stranski dolini velike in dolge doline Valtellina. Je najvišji vrh skupine Bergell. Proti severu in severovzhodu prepada s strmimi poledenelimi stenami na obsežna, razpokana ledenika Vedretta del Disgrazia in Vedretta della Ventina. Na južni strani sta še manjša ledenika Ghiacciaio di Preda Rossa in Ghiacciaio della Cassandra. Od kod nekoliko neprijetno ime gore (*disgrazia* = smola, nesreča), ni do konca razčiščeno. Stara pravljica pove, da so nekoč domačini pod goro, ki je imela lepo ime Pizzo Bello, grobo odgnali popotnika, ki je tu iskal zavetja. Vendar se je v liku popotnika skrival sam Bog in za kazen ustvaril ogenj, ki je kmetom požgal vse pašnike pod goro. Za nameček pa je ime Pizzo Bello dal nekemu drugemu vrhu v krajih, kjer so bili do njega prijaznejši. In nesrečni domačini so goro poimenovali – kako drugače kot Disgrazia. Nekateri pa domnevajo, da naziv izvira iz lokalnega dialekta *desgiascia*, kar v pravilni italijanščini pomeni *si scioglie* (se raztaplja). Okoli Disgrazie je namreč obilo padavin, ki v okoliških dolinah pogosto povzročijo hude poplave. Še sredi 19. stoletja so jo domačini imenovali Pizzo Bello (to ime se najde tudi na nekaterih starih avstrijskih zemljevidih), kar je vsekakor veliko primernejše za tako mogočno in privlačno goro.

Prvi pristop: 24. 8. 1862, Leslie Stephen, Edward Shirley Kennedy, Melchior Anderegg, Thomas Cox po severozahodnem grebenu, po katerem tudi danes poteka običajni pristop.

Težavnost: AD. III/II, do 40°. Kombinirana ledeniško-skalna tura.

Izhodišče: Koča Rifugio Ponti, 2559 m, tel. 0039 342611455, na stranski moreni ledenika Preda Rossa. Iz doline Valtellina proti severu v dolino Val Mäsino do Cataèggia, nato desno po slabi makadamski cesti do parkirišča v dolini Valle di Preda Rossa, 1955 m (mitnina). Od tam po prijetni markirani poti št. 21 do koč.

Vzpon: Po markirani poti vzdolž zahodne stranske morene ledenika Preda Rossa do višine okoli 3000 m. Tu stopimo na ledenik in se po njem povzpemo (v spodnjem delu razpoke, v zgornjem precej strmo) na sedlo Sella di Pioda, 3387 m, med Disgrazio in sosednjim vrhom Monte Pioda, 3431 m. Če je dovolj snega, je do grebena najugodnejše nadaljevati kar po snežnem pobočju na desni (do 40°). Sicer se prvi vzpetini v grebenu (plezanje čeznjo je ocenjeno s II/III) izognemo tako, da že pod sedlom zavijemo proti severozahodnemu grebenu, ki ga dosežemo v ozki škribini (II, I, zjutraj možen požled; na greben je možnih več pristopov). Orientacija naprej ni zahtevna. Greben je skalnat, delno tudi zasnežen, posebno v zgodnji sezoni so možne opasti. Težave se sučejo v območju II. stopnje, snežišča pa so strma do 40°, nekatera so tudi zelo izpostavljena. Na predvrh splezamo čez skalni skok (v sestopu urejen spust po vrvi), tik pod glavnim vrhom pa je najtežje mesto, Cavallo di Bronzo (Bronasti konj), III. stopnja (5 m), ki je v zgodnji sezoni delno prekrito s snegom in takrat lažje. Slabih štirideset metrov severovzhodno pod vrhom se nahaja bivač Rauzi, ki je odlično zatočišče v primeru nuje.

Sestop: Gre po poti vzpona.

Časi: Preda Rossa–Rif. Ponti 2 uri; Rif. Ponti–M. Disgrazia 5 ur

Vodniki: Ruedi Bachmann: Clubführer Bündler Alpen – Südliche Bergeller Berge und Monte Disgrazia. Chur Verlag, SAC, 1992. Edwin Schmitt, Wolfgang Pusch: Hochtouren Ostalpen. München, Bergverlag Rother, 2004. Richard Goedeke: Hohe 3000er in den Alpen – Normalwege auf 162 Gipfel. München, Bruckmann Verlag, 2009.

Zemljevidi: Sciora Blatt 1296, LKS, 1 : 25.000; Pizzo Badile, Meridiani Montagne, 1 : 40.000; Bernina – Sondrio, Kompass, 1 : 50.000.

Andrej Mašera

Triptih

Skrivnost iz dnevnika¹

✍ Denis Ž.

Meglav gozdu FOTO: OTON NAGLOST

Bližal se je planini. Rahlo je sopel, noge pa so bile lahke in dobro se je počutil. Čeprav se je že mračilo, je prepoznal razbrazdano skalo z zadnjo markacijo (že dolgo se je ni dotaknil markacistov čopič) in veliki macesen na prelomnici – še vedno je bedel nad planino, pokončen in postaven. Nekje zgoraj se je blede zasvetlikalo. Najbrž je oskrbnik že prižgal luč. Po toliko letih ni prav vedel, kaj pričakuje. Tomaž se je verjetno že upokojil, koča se je tudi gotovo že postarala. A nekaj ga je vlekle gor, saj je na Macesnovi planini in v strminah nad njo preživel nič koliko lepih dni.

ORLICA NA MACESNOVI PLANINI

Mrak se je zgostil, da je bil gozdič nad planino le še brezoblična temna gmota, in steno zadaj je bilo mogoče komaj slutiti, samo na robu se je nejasno črtala meja med njo in oblačnim nebom. Zvezd ni bilo in prvi krajec so zastirale temne štrene. Zadišalo mu je po dimu in že je zagledal, kako se belo suklja iz dimnika. Orlica je bila videti večja, kot jo je imel v spominu. Vsekakor višja. V dveh oknih je gorela luč, v pritličju in v nadstropju. Nič se ni

zganilo, ko je stopil na dvorišče. Nimajo več čuvaja? Odkušljaj se je in poropotal po pragu – zdelo se mu je, da se mora ob tej pozni uri nekako napovedati. Prijel je za kljuko, a vrata so bila zaklenjena. Zakaj ga je to presenetilo? Saj je že noč. Obotavljivo je potrkal. Potem skoraj nestrpno še enkrat, močneje.

V oknu levo od vhoda se je zganila zavesa, nato je za vrati zaslišal tihe korake. V ključavnici je zaškrtalo. Skozi ozko špranjo je prišlo vprašanje: "Kaj bo dobrega?" Vojko je takoj prepoznal glas in vprašanje tudi. "Prespal bi," je odvrnil. Špranja se je razširila in ven je pogledala plešasta glava z velikanskimi sivimi brki.

Čeprav ni zares verjel, da v Orlici še vedno gospodari Tomaž, se je zdaj zavedel, da bi bil neznansko razočaran, če ga ne bi bilo več. Kar pozabil je pozdraviti, samo gledal ga je. Vse je zraslo: pleša, brki, trebuh. Le postava je bila rahlo sključena. A še vedno je bil Tomaž – dobrodušen velikan. Sprva nekoliko krmežljiv obraz je oživel: oči so se zasvetile, usta so se raztegnila v širok nasmeh, roka je šinila k brkom in jih vajeno zavihala, nejevera in presenečenje sta se umaknila očitnemu veselju. "Vojc! Ti?!" Lopnil ga je po rami, potem pa ga je objel in ga pri tem skoraj dvignil od tal. "Kje si bil vsa ta leta?"

Po Tomaževem znamenitem ričetu, ki je bil kot vedno pogret še boljši, se je pogovor ob steklenici rdečega zavlekel v jutranje ure. Tako še niti nista šla spat, ko je zazvonil telefon. Tomaž je pomolil slušalko Vojku: "Tebe iščejo. Si še zmeraj pri GRS?" Vojko je nekaj časa poslušal, potem pa hladnokrvno odgovoril: "Pridem." Med oblačenjem je pojasnil: "Še zmeraj. Zato pa vedno povem, kam grem. Pod Belim robom nekoga iščejo."

¹ Zgodba je na natečaju dobila prvo nagrado. Je uredniško obdelana, mednaslove in podnaslove je dodalo uredništvo.

BELI ROB

Ni bilo daleč, a v temi in megli se je vle- klo. Teren je dobro poznal, le malo bolj zaraščen je bil kot pred leti. Ko je zaslišal glasove, se je že svitalo. Iz meglic so se izvile človeške postave, oglasil se je pasji lajež. "Lej ga!" ga je opazil Jože. "Kaj imamo?" Jože je brez besed pokazal na nosila, na katera so že naložili žensko truplo. "Nekdo je poklical iz kočice na Vrheh, da je po polnoči slišal krike. Nič natančnega ni znal povedati, imeli smo srečo, da smo jo našli tako hitro. Ampak ona je ni imela ..."

Vojko se je sklonil k truplu. Takoj jo je prepoznal, a tega ni z ničimer pokazal. Kaj pa vedo tile in kaj jih briga. Bledi obraz je bil marogast od solz, oči zaprte. To je najprej opazil – njen pogled ga je vedno navdajal z občutkom krivde, saj ji je iz oči sijalo nekaj, česar ji ni mogel vračati. Prepričan je bil, da bi ji še mrtvi težko pogledal v oči. V naročju ji je ležal mobilnik. "Najbrž je skušala poklicati na pomoč, ampak na zadnjo klicano številko se nihče ne oglasa," je poročal Jože. Vojko se je ni mogel dotakniti, zato je le iztegnil roko: "Pokaži." Pogledal je na zaslonček in začutil bolečino v pleksusu. Bila je njegova stara telefonska številka. Že vsaj deset let ima drugo.

PRED DVANAJSTIMI LETI

Bilo je pred dvanajstimi leti. Ali pa jih je preteklo že več, ga je prešinila utrujena misel na neizprosno minevanje časa. Pravkar so se vrnili z naporene ture na Beli rob. Z Meto sta sedla na neudobni, a zaradi imenitnega razgleda zelo priljubljeni klopki pred Orlico. Zmeraj se ga je držala. Rada se je pogovarjala z njim. O novem vodniku, o zadnji turi, o pravkar prebrani knjigi, o njegovi fotomono- grafiji. Zdelo se mu je, da ga rada vidi, pa se ni mogel odločiti, ali mu to bolj godi ali mu je bolj nadležno. Tisti večer je bil sončni zahod še posebej lep. Kičast. Romantika mu je šla malo na živce, a včasih je moral priznati, da se dotakne tudi njega. Objel jo je čez rame in kar ušlo mu je: "Samo pogled. Kako lepo." Stisnila se je k njemu in molčala. Zaslutil je priložnost. Objel jo je močneje in zašepetal: "Greva gor?" Začutil je, kako je otrpnila. Po- časi je obrnila glavo k njemu in iz oči ji je žarelo nekaj med srečo in grozo. "Veš, da ne. Tega ne moreva." Utrujenost ga je napravila popustljivega, vsaj domišljal si je, da ji dela uslugo. Ali pa je le prepričeval samega sebe. Takega odgovora ni pričakoval in prizadeti ponos je zarežal kot ranjena zver: "Ti! Koliko takih ponudb pa imaš pri teh letih?! In zakaj me potem kar naprej kličeš? Pusti me pri

miru in se drži svojega!" Zaradi tistih solz, ki so se ji zasvetile v očeh, ga je bilo še dolgo sram, čeprav si tega ni hotel priznati.

Spet je v duhu zagledal njene oči: niso očitate, zahtevale, še prosile ne, pa vendar je zmeraj občutil vse to in še več. "Šef ..." ga je obotavljivo zdramil iz zamišljenosti Jože. "Zdelo se mi je, da številko poznam, ampak sem se zmotil. Pokliči na postajo." Potem je šlo brez njega. Fantom se je zdelo čudno, saj je vedno hotel vse sam, a se niso obremenjevali: "Slab dan ima," so si pojasnili.

"Jaz sem jo poznal," se je oglasil zdravnik. "No, poznal – nekajkrat je bila pri meni v ambulanti," se je popravil zamišljeno.

Posebno zaradi enega obiska si jo je zapomnil. Takrat, tega je že precej let, jo je videl zadnjič. "Nič organskega ni. Zdravi ste," je veselo dvignil pogled iznad papirjev. Njen nasmeh je bil bolj kisel: "Mislite, da si izmišljam?" Zresnil se je: "Ne, ne mislim. Kaj pa mislite vi? Sami se najbolj poznate." Nekaj časa je kar molčala in gledala v prazno. Nato je prišlo vprašanje: "Ali je žalost bolezen?" Na to ni bil pripravljen, a se je brž zbral: "Pravzaprav ne. Lahko pa je vzrok zanjo. Je tako hudo?" Vstala je. "Hvala, gospod doktor." V teh besedah ni bilo ne očitka ne

Zoisove zvončice FOTO: PETER STRGAR

ironije. Nasprotno, zazdelo se mu je, da je celo pripomogel k neki odločitvi.

TI SI JO POZNAL?

Zaradi potrnosti in misli na težavni spust z nosili niso bili posebno zgovorni. Nekateri so se oglasili domačim, da jih ne bi skrbelo. Na policijski postaji niso dobili še nobene prijave, da koga pogrešajo. Ponesrečenka je imela v nahrbtniku planinsko izkaznico, tako da so vedeli za naslov. Ko so se dogovorili glede obvestila svojcem, se je Vojko na začudenje tovarišev na hitro poslovil, češ da se mora vrniti na Macesnovo planino.

Tomaž je sedel pred kočo. Ni se mu dalo spati, je rekel. Obujanje spominov, kak kozarec preveč, potem pa še ta iskalna akcija so ga spravili iz tira. Popila sta čaj, pojedla nekaj sira in si razdelila krajec že precej suhega kruha. Bil je delavnik in Tomaž ni pričakoval obiskovalcev. "Malo kruha moram še pustiti," se je spomnil in pokazal proti zgornjemu nadstropju. "Saj res, sinoči sem videl luč. Koga pa imaš zgoraj?" se je spomnil Vojko. "Zanimivo teto. Včasih je kar ves teden tukaj. Malo čudna, ampak prijazna, kdaj mi celo pomaga. Kadar se ne potika po okoliških hribih. Je že v letih, ampak kondicijo pa ima!"

Okoli desetih je Tomaž postal nemiren: "Še nikoli ni vstala tako pozno. Da ni zbolela?" Lesene stopnice so škripale pod njegovo težo, ko se je po prstih odpravil v zgornje nadstropje. Oglasil se je z vrha stopnic: "Ni je. Nič nisem slišal, da bi odšla iz hiše. Pa tudi vedno pove, kam se je namenila. Čudno, čudno," je mrmral v mogočne brke. "Poglej, prav domače si je naredila." Sobica je bila res drugačna kot sicer prenočišča v planinskih kočah. Slike na stenah, knjige na polici, prtiček na mizi. Vaza na njem je bila prazna. "Rož pa ne trga?" je vprašal Vojko. S tem vprašanjem je presenetil sam sebe: rože ga niso nikdar zanimale. "Nikoli," je potrdil Tomaž. Zvenelo je pohvalno. V veliki škatli brez pokrova so bili zloženi kamni in kamenčki od kdo ve kod. Izpod blazine je gledal debel zvezek z napisom *Dnevnik*.

Zmotil ju je telefon. Tomaž je kar molčal, potem pa debelo pogoltnil: "Je." Sedel se je na posteljo in skoraj zašepetal: "Seveda. Kar pridite." Vojku ni bilo treba razlagati, že nekaj časa je slutil resnico. Segel je po dnevniku. Menda je mislil, da bo odkril, zakaj je odšla na skrivaj. Je prepoznala njegov glas? Se mu je hotela izogniti? Toda zadnji vpis je bil že zelo star.

4. maj 1999. V nedeljo smo bili na Belem robu. Zaradi hude vročine je bilo bolj naporno kot navadno, ampak lepo. Toliko Zoisovih zvončic na enem mestu še nisem videla. Imeli smo srečo: pod Skalo so se pasli kozorogi. Saj tam se velikokrat, ampak tokrat je bil zraven tudi ata. Kakšni rogovi! Večerni razgled izpred Orlice je bil za zjokat lep. Krvavo nebo. In tako se je dan tudi končal: s solzami in krvavo rano na moji duši. Tem besedam bi se posmehoval. On je človek dejanj, svetobolje mu je tuje. Naučil me je ravhati s cepinom, mi pridigal o spoštovanju do narave in divjine, bil zgled požrtvovalnega reševalca, toliko zanimivega mi je povedal iz izkušenj in iz knjig ... Rada sem se pogovarjala z njim in več si nisem mogla želeti. Celó če bi lahko dobila, ne bi smela vzeti. In nisem. Zdaj pa ga niti poklicati ne smem več.

Nobene žal besede. "Ti si jo poznal?" je uganil Tomaž. Zato ni ugovarjal Vojkovega stikanju po njenih stvarih. "Poznal." Zagledal se je skozi okence, napol zastrto z rožasto zaveso. Zunaj so žareli macesni. Zgoraj je slutil Beli rob. Razkošje jesenskih barv ga je žalilo. Da bi že kmalu vse pokrtil sneg ... ◊

Ožarjene stene FOTO: DAN BRIŠKI

Gremo v Hribe

Dobimo se 12 sončnih sobot.

**Na vrhu vas čakajo številne družabne
nagradne igre in
zabava ob dobri glasbi!**

Za vsakega udeleženca **Zlatorogove
transverzale ponosa**, ki se bo v okviru
akcije **Gremo v hribe** podpisal v častno
planinsko knjigo, bo **Pivovarna Laško**
namenila **1 eur** lokalnemu planinskemu
društvu za nadaljnje delovanje.

www.gremovhribe.si

30. 4. 2011
Koča na Kokoši
(674 m)

14. 5. 2011
Planinska koča na
Planini nad Vrhniko
(733 m)

4. 6. 2011
Mariborska koča
na Pohorju
(1.068 m)

11. 6. 2011
Dom na Menini planini
(1453 m)

18. 6. 2011
Planinska koča
na Krimu
(1.107 m)

25. 6. 2011
Koča na Kopitniku
nad Rimskimi Toplicami
(865 m)

2. 7. 2011
Koča na Blegošu
(1391 m)

9. 7. 2011
Planinski dom
pri Gospodični
na Gorjancih
(828 m)

20. 8. 2011
Kosijev dom
na Vogarju
(1.054 m)

27. 8. 2011
Poštarski dom
pod Plešivcem
(805 m)

3. 9. 2011
Vojkova koča
na Nanosu
(1.262 m)

10. 9. 2011
Planinski dom Šmohor
(784 m)

Znami na pot

Kralj slovenskih gora

Triglav

☞ Bor Šumrada

Mogočni podobi Cmira in Triglava nad dolino Vrat FOTO: MATEJ VRANIČ

Triglav velja za enega glavnih simbolov Slovenije in s svojimi 2864 metri je tudi najvišji vrh naše države. Verjetno ni človeka v Sloveniji, ki ne bi poznal mogočnega očaka, in skoraj vsakemu Slovincu se v življenju vsaj enkrat utrne želja, da bi ga osvojil. Mnogim to uspe, o čemer pričajo poletni meseci od junija pa tja do septembra, ko bi lahko na grebenih, ki vodijo do vrha Triglava, v lepem sončnem dnevu našteli tudi tisoč gornikov. Slovencem kot izrazito gornškemu narodu vzpon ne pomeni samo planinskega dejanja, ampak predvsem osebno zadovoljstvo, da enkrat v življenju osvojijo naš najvišji vrh. Podoba Triglava krasi državni grb in je z njim tudi na slovenski zastavi, mnogi ga zaradi prepoznavnosti in mogočnosti upodabljajo v reklamnih materialih, upodobljen je na nešteto razglednicah ...

PORTRET TRIGLAVA

Mnenja o nastanku in pomenu besede Triglav so različna. Nekateri ga pripisujejo obliki gore, ki naj bi bila troglava, vendar vrh z nobene strani ni izrazito tridelen. Še najbolj je podoben tridelni obliki, če ga pogledamo z juga, kjer poleg glavnega vrha tvorita tri vrhove še Mali

Triglav (2725 m) na vzhodni in Rjavec (2568 m) na jugozahodni strani. Z juga pelje tudi pot prvopristopnikov, tako da je verjetno že v davni preteklosti osvajalce in občudovalce prav od tod spominjal na troglavi vrh. Druga razlaga izvora imena pa prihaja od staroslovanskega poganstva božanstva Triglava.

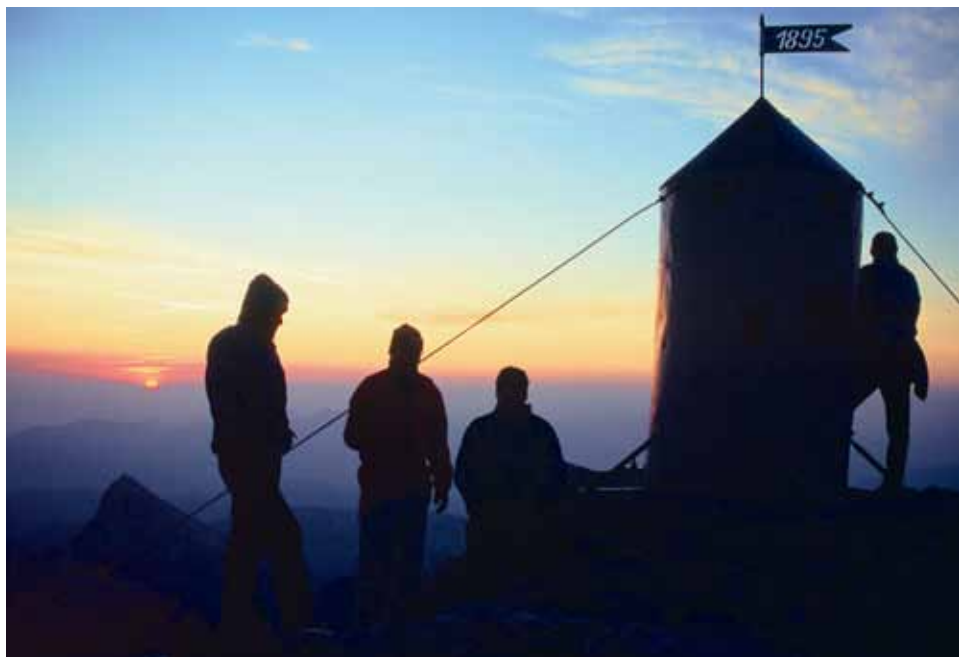
Prvi vzpon na Triglav se je na pobudo Žige Zoisa leta 1778 posrečil štirim domačinom iz Bohinja. Njim v čast za to pogumno in zgodovinsko dejanje stoji v Bohinju spomenik "štirim srčnim možem". Zelo tesno je z vrhom Triglava povezan dovški župnik Jakob Aljaž, ki ga je leta 1895 kupil za en goldinar in dal na njem postaviti znameniti Aljažev stolp, ki danes velja za kulturni spomenik državne pomena. Skoraj dva metra visok stolp je postal tudi nujen motiv za spominsko fotografijo z vrha Triglava. Zaradi majhnosti ni mogel služiti kot zavetišče, zato je dal Jakob Aljaž leta 1895 približno petdeset metrov pod vrhom na južni strani postaviti in opremiti zavetišče, imenovano po Valentinu Staniču. Prvotno je imelo tudi vrata, stole in mizo, vendar je kmalu, že leta 1896 ob postavitvi Doma na Kredarici (2515 m), izgubilo svoj pomen. Kredarica, kjer je tudi meteorološka postaja v ograjeni vremenski hišici le nekaj metrov

od doma, vse leto nudi pomembne vremenske informacije, za kar skrbi dežurna ekipa stalno nastanjenih vremeinarjev. Kot zanimivost velja omeniti, da je bila leta 2000 tod izmerjena najvišja snežna odeja, in sicer preko sedem metrov. Takrat sta bila pod snegom tako bližnja depandansa kot kapelica.

GEOGRAFSKI PREGLED OBMOČJA

Triglav je ob lepih dnevih viden z mnogih točk po Slovenji; z Jadrana, Snežnika, Gorjancev, Pece. Leži praktično v osrčju Julijskih Alp in se razprostira nad večino njihovih glavnih dolin. Na zahodu se njegova pobočja dvigujejo skoraj dva tisoč višinskih metrov nad Zadnjico, ki je ena od stranskih dolin Trente. Na jug kaže značilno podobo, ki je verjetno najbolj znana, najlepše vidna pa je z bohinjskih gora. Proti jugovzhodu in vzhodu se njegova pobočja dvigajo nad dolinama Krme in Kota. Veliko planincev pozna njegov lik z Debele peči, Viševnika in Velikega Draškega vrha nad Krmo, na katere se povečini vzpenjajo s Pokljuke. Najmogočnejši obraz pa kaže na sever, na dolino Vrat. Tukaj se dviguje naša najbolj znana severna stena, imenovana kar Stena.

Na severu se pod vršno zgradbo in nad severno steno nahajajo ostanki nekoč velikega ledenika, danes pa so mu priča le manjše lise snega. Očitno mu je usojeno popolno izginotje. Desetletja nazaj so tukaj prirejali smučarske tekme, postavljena

Jutro na vrhu Triglava FOTO: ZLATKO JAKLIN

je bila celo žičnica. Dober pogled na ledenik je mogoč z naše najvišje planinske postojanke, Triglavskega doma na Kredarici. Ta leži na začetku vzhodnega grebena Triglava, ki se preko Malega Triglava dvigne vse do najvišjega vrha. Pod Kredarico je tudi Ivačičeva jama, ki jo krasijo ledeno jezero in slikoviti kapniki. Na jug pada v kotanjo Triglavski kot le približno tristo metrov visoka južna stena. Na njenem začetku stoji Dom Planika (2401 m). Proti zahodu pada na planoto Zaplanja prav

tako nizka zahodna stena. Na tej planoti so pod vrhom Glava v Zaplanji (2556 m) ostanki nekdanje italijanske vojašnice Morbegna.

VZPON NA TRIGLAV

V poletnih mesecih je najbolj oblegan pristop na vrh s Pokljuke preko Vodnikovega doma, Planike in Malega Triglava. Velja za romarsko pot, saj se ob lepem vremenu vijajo dolge kolone ljudi, ki vzpon ponavadi zastavijo v dveh ali celo treh dneh.

Triglavski dom na Kredarici
FOTO: JANEZ JAVORSEK

Na grebenu Triglava FOTO: DRAGO METLJAK

Večdnevne ture so zaradi številnih planinskih koč z odlično ponudbo ugodna možnost za ljudi, ki jim gorništvu sicer ni čisto blizu, a bi se vseeno radi vzpeli na naš najvišji vrh. Vendar je žal na teh poteh v visoki sezoni julija in avgusta videti mnoge obiskovalce gora, ki so neprimerno opremljeni za ture v visokogorju in fizično slabo pripravljene. Temu se poskušajmo izogniti, saj je vzpon vsekakor resna tura, ki terja previdnost, izkušnost, primerno pripravljenost in seveda ustrezno opremo.

Drugi najbolj priljubljeni pristop poteka iz doline Vrat, ki se razteza od Mojstrane do vznožja Severne triglavske stene in se zaključuje na njenem zahodnem koncu z ozko škrbino Luknja (1758 m). Izhodišče je Aljažev dom v Vratih (1015 m), od koder se na vrh lahko povzpne po treh različnih poteh: bodisi po vzhodnem obrobju severne stene po poti čez Prag bodisi po Tominškovi poti, ki je speljana po drznih policah in preči severne stene Cmira in Begunjskega vrha ter se malo pod prostranimi severnimi Triglavskimi podi združi s potjo čez Prag. Sledita prečenje podov do Kredarice in vzpon preko Malega Triglava na vrh. Tretja pot je speljana po zahodnem obrobju Severne stene, in sicer se iz Vrat najprej do Luknje, do koder je možen tudi pristop iz Zadnjice. Z Luknje se po robu Severne stene vije zavarovana plezalna pot čez Plemenice, nekdanj imenovana Bambergova pot. Ves čas poteka po severozahodnem grebenu Triglava in se

Preval Luknja med Pihavcem in Triglavom nad dolino Zadnjica.
FOTO: OTON NAGLOST

STENA

Triglavska severna stena je naša najmogočnejša in najbolj znana stena. Visoka je več kot tisoč metrov, v širino pa meri več kot tri kilometre. Kot je za vsakega gornika Triglav nekaj posebnega, je za plezalca Stena simbol slovenskega alpinizma. Mnogim izkušenim gornikom, ki so večji težjih brezpotij in zahtevnih pristopov, ob vsakem pogledu nanjo vznikne želja, povzpeti se preko nje. Kot dobra ideja za vzpon je v opisih tur predstavljena najstarejša smer v Steni, Slovenska smer. V njenem območju se je že davnega leta 1890 povzpel trentarski lovec Ivan Berginc – Štrukelj.

Seveda pa so izkušenim plezalcem možnosti plezanja v Steni praktično neskončne, od lažjih klasičnih do zelo težavnih smeri v najbolj strmih delih. V Triglavski severni steni se je pisala zgodovina slovenskega in tudi evropskega alpinizma. Slovenski plezalci so na uspehe tujih plezalcev gledali bolj postrani, saj so nam s smermi, kot so Nemška, Zimmer-Jahnova, Bavarska, Prusik-Szalayeva in še nekatere, jemali načrtovane cilje ter nam pred nosom osvajali našo Steno. Slovenci smo po zaslugi zlate naveze – Jože Čopa, Mihe Potočnika in Stanka Tominška – in neutrudne Pavle Jesih kmalu ujeli tujce ter se s smermi, kot so Skalaška, Gorenjska, Zlatorogove steze in številne druge, za vedno zapisali v skale naše Stene. Te klasične smeri še danes veljajo za zelo zaželeno cilje vseh plezalcev. Zlatorogove steze so najdaljša smer v Steni, saj jo prečijo po vsej širini od vzhoda do zahoda po izpostavljenih policah, v vzponih in sestopih.

Najbolj znana smer v Steni in naša največja klasika, ki ima velik zgodovinski pomen, pa je nastala leta 1945 po zaslugi Jože Čopa in Pavle Jesih. Poteka čez markantni Osrednji steber in je v tistih časih veljala za izredno težavno. Danes je na seznamu želja vsakega plezalca, ki je dorasel zgornji šesti težavnostni stopnji, in je še vedno vredna zasluženega spoštovanja. O prvenstvenem vzponu je bil posnet celo film.

V kasnejših letih so vzporedno z razvojem alpinizma nastajale vedno težavnejše smeri. Danes je v Steni preko sto smeri z različnimi variantami, vendar je širšemu krogu plezalcev poznanih le deset do petnajst najbolj plezanih. Verjetno je le malokdo slišal za smeri, kot so Pandorina skrinjica, Srebrne steze, Korenina, Maratonka, Jubilejna? Zgovoren podatek je tudi, da je neutrudni Franček Knez v svojem času v steni preplezal okoli trideset prvenstvenih smeri.

na planoti Zaplanja pod zahodno steno združi s potjo od Tržaške kočice na Doliču (2151 m). Nadaljnja skupna pot preko Triglavske škrbine (2659 m) in južnega grebena pripelje na vrh.

Druga pot iz Zadnjice poteka po mulatjeri do kočice na Doliču, ki jo je pred nekaj zimami prizadel snežni plaz, ter nato po zahodnih pobočjih in prostranstvih vse do zahodne stene, kjer se združi

s potjo čez Plemenice. Velja omeniti še dolg dostop od Bohinjskega jezera preko Komarče do Koče pri Triglavskih jezerih (1685 m) in nato po čudoviti Dolini Triglavskih jezer do kočice na Doliču. Večina

Triglavska stena je široka več kot tri kilometre.

planincev ga izbere za sestop s Triglava, saj je pot po dolini z lepimi jezeri odličen zaključek celotnega podviga osvajanja očaka.

Možen je še pristop iz Kota mimo Doma Valentina Staniča (2332 m) do Doma na Kredarici in na vrh. Ta pristop je verjetno deležen najmanj obiska, tako da je dobra možnost za izogib gneči v visoki sezoni, prav tako pa se bomo v hudi vročini večino časa vzpenjali v senci severne stene Rjavine.

Najdaljši, a najlažji severni pristop na Triglav gre po dolini Krme bodisi mimo Planike bodisi mimo Kredarice. Posebno priljubljen je pozimi, saj je v lepem vremenu in ugodnih snežnih razmerah tod vedno narejena dobra gaz tako za pešake kot za turne smučarje. Gaz ponavadi vodi do Doma na Kredarici, od tod pa je vzpon na vrh v zimskih razmerah zelo resna in zahtevna tura, kjer je nujno potrebno znanje varovanja ter gibanja v zahtevnih snežnih razmerah. Pozimi na Triglavu ni ne jeklenic ne klinov, grebeni so okovani v led in sneg. Prav tako bomo na vrhu presenečeno iskali Aljažev stolp, ki običajno tiči pod najmanj dva metra debelo snežno odejo. Nema lokrat se zgodi, da je vzpon s Kredarice povsem nemogoč zaradi ogromnih opasti, ki obdajajo greben. Velja omeniti še možnost smučarskega spusta od Kredarice po dolini Krme, ki je eden najdaljših in najlepših smukov pri nas. Nekoč je tukaj po trasi, ki je vodila preko ledenika in Staničevega doma proti dolini Krme, potekalo tekmovanje v alpskem smučanju. Trasa se imenuje Triglavski smuk in še danes v ugodnih in varnih razmerah ponuja odlično avanturo izkušenim in večšim smučarjem. ○

Triglav vidimo tudi z morja FOTO: DAN BRIŠKI

Triglav v zahajajočem soncu FOTO: MATEJ VRANIČ

Informacije

Dostop: Dostop je odvisen od izhodišča. Če smo si izbrali južno pot, sta izhodišči Pokljuka ali Bohinj, dostopna po asfaltiranih, ponekod tudi po makadamskih cestah. Doline Vrata, Kot in Krma so dostopne iz Mojstrane, kjer nas bodo na pravičen odcep opozorile table. Po vseh dolinah se do izhodišča pripeljemo po makadamski cesti in parkiramo na urejenih parkiriščih. Po dolini Zadnjice, kamor zavijemo na odcepu v dolini Trente, nas do izhodišča prav tako pripelje makadamska cesta.

Planinske kočice in bivaki: Triglavski dom na Kredarici (2515 m), odprt vse leto, telefon 04 531 28 64; Dom Planika (2401 m), odprt v poletni sezoni, telefon 051 614 773; Dom Valentina Staniča (2332 m), odprt v poletni sezoni, telefon 051 614 772; Tržaška kočica na Doliču (2151 m), zaradi snežnega plazju je treba stanje kočice preveriti, telefon 051 614 780; Vodnikov dom na Velem polju (1817 m), odprt v poletni sezoni, telefon 051 607 211; Aljažev dom v Vratih (1015 m), odprt v poletni sezoni, telefon 04 589 51 00, 04 589 10 30; Kovinarska kočica v Krmu (870 m), odprta v poletni sezoni, telefon 051 631 989.

Literatura:

Tine Mihelič: Julijske Alpe, severni pristopi. Sidarta, 1998.

Tine Mihelič: Julijske Alpe. PZS, 2009.

Vladimir Habjan: Zimski vzponi v slovenskih gorah. Sidarta, 2003.

Vladimir Habjan: Brezpotja. Sidarta, 2009.

Igor Jenčič: Slovenija, turnosmučarski vodnik. Sidarta, 2002.

Ingrid Pilz: Čudoviti svet Julijskih Alp. Založba Mladinska knjiga, 1993.

Zemljevidi:

Triglav, 1 : 25.000; Triglavski narodni park, 1 : 50.000; Julijske Alpe, vzhodni del, 1 : 50.000.

Iz doline Vrat se na vrh Triglava lahko vzpnemo po treh različnih markiranih poteh. Tukaj sta opisani pot čez Prag in Tominškova pot, ki se združita pod Triglavskimi podi in dosežeta vrh preko Kredarice. Tominškova pot poteka preko ostenja Cmira in se s potjo čez Prag, ki vodi po skrajnem robu Triglavske

severne stene, združi pod rumenimi previsi Begunjskega vrha, kjer izvira mrzel potoček. Obe poti sta zavarovani, Tominškova je v megli lahko orientacijsko težavna. Če je naše izhodišče za vzpon in sestop v dolini Vrat, si je za vzpon najbolje izbrati Tominškovo in sestopiti po poti čez Prag.

Zahtevnost: Tura je zelo dolga in naporna. Zahteva ustrezno fizično in zaradi strmega terena ter plezalnih mest tudi dobro psihično pripravo. V zgodnji sezoni je potrebna previdnost na snežiščih. Na vršnem grebenu moramo v visoki sezoni računati na zastoje zaradi številnih gornikov, izogibanje na ozkem in prepadnem grebenu pa je lahko zelo nerodno.

Oprema: Običajna gorniška oprema ter čelada in samovarovalni komplet, v zgodnji sezoni tudi cepin in dereze zaradi snežišč.

Nadmorska višina: 2864 m

Višina izhodišča: 1015 m

Višinska razlika: 1849 m

Izhodišče: Izhodišče je Aljažev dom v Vratih, ki je iz Mojstrane dostopen po makadamski cesti. Parkirišče pred

domom je treba plačati. WGS84: 46,410893, 13,844512.

Koče: Aljažev dom v Vratih (1015 m), telefon 04 589 51 00, 04 589 10 30; Dom Valentina Staniča (2332 m), telefon 051 614 772; Triglavski dom na Kredarici (2515 m, telefon 04 531 28 64).

Časi: Vrata–Tominškova pot/Prag–Kredarica 4–5 ur
Kredarica–vrh Triglava 1.30–2 ure
Sestop 4 ure
Skupaj 11–12 ur

Sezona: Kratka sezona, visoko poletje in zgodnja jesen.

Vodnik: Tine Mihelič, Julijske Alpe: Severni pristopi, Sidarta, 1998.

Zemljevidi: Triglav, 1 : 25.000; Triglavski narodni park, 1 : 50.000; Julijske Alpe, vzhodni del, 1 : 50.000.

Pri spomeniku padlim partizanom gornikom se nam odpre pogled na mogočno Steno.
FOTO: JANJA LIPUŽIČ

Triglav, 2864 m, s Pokljuke

Najlažji pristop na vrh Triglava pelje po poti prvopristopnikov mimo Vodnikovega doma na Velem polju in Doma Planike ter z juga po dveh variantah doseže vrh. Prva varianta, priporočljivejša za sestop, je vzpon na Mali Triglav in po vzhodnem grebenu do vrha, druga, primernejša za vzpon, pa vodi

na Triglavsko škrbino (Čez Nogo) in na vrh preko jugozahodnega grebena. Od vseh pristopov na Triglav je tu treba premagati najmanjšo višinsko razliko, vendar je zato toliko daljši, saj preči številna pobočja. Vsekakor nam v glavni sezoni ne bo dolgčas, saj bomo ljudi srečevali na praktično vsakem koraku.

Zahtevnost: Tura je zelo dolga, zato je priporočljivo prespati v koči in si pot razdeliti na dva dneva. Pri plezalnem delu sta potrebni previdnost in potrpežljivost pri čakanju na sestopajoče, zahteva tudi dobro fizično in psihično pripravljenost. V sončnih dneh je treba imeti zadostno količino pijače, saj je pot ves čas izpostavljena soncu.

Oprema: Običajna gorniška oprema ter čelada in samovarovalni komplet.

Nadmorska višina: 2864 m

Višina izhodišča: 1340 m

Višinska razlika: ok. 1600 m

Izhodišče: Izhodišče je Pokljuka, ki je po magistralni cesti dostopna z Bleda ali iz Bohinja. Parkiramo na urejenem parkirišču na makadamski cesti pri

vojašnici na Rudnem polju, ob usmerjevalnih tablah. WGS84: 46,345374, 13,923536.

Koči: Vodnikov dom (1817 m), telefon 051 607 211; Dom Planika (2401 m), telefon 051 614 773.

Časi: Rudno polje–Vodnikov dom 2.30 ure
Vodnikov dom–Planika 1.30 ure
Planika–vrh Triglava 1–1.30 ure
Sestop 4–5 ur
Skupaj 10–11 ur

Sezona: Kopna sezona.

Vodnik: Ingrid Pilz: Čudoviti svet Julijskih Alp, Mladinska knjiga, 1993.

Zemljevidi: Triglav, 1 : 25.000; Triglavski narodni park, 1 : 50.000; Julijske Alpe, vzhodni del, 1 : 50.000.

Triglav z Velega polja FOTO: OTON NAGLOST

Opis: S parkirišča gremo do Aljaževoga doma, od tam pa sledimo sprehajalni poti po dolini vse do velikega klina z vponko (spomenika, posvečenega padlim partizanom gornikom). Tu na levi opazimo oznake za Tomińskovo pot in zavijemo preko struge v gozd, kjer se strmo vzpenjamo. Po dobri uri se gozd začne redčiti in kmalu prispemo do plezalnega dela, kjer s pomočjo varoval hitro pridobivamo višino. V smeri Begunjskega vrha po vrtoglavih policah prispemo do stičišča s potjo čez Prag pod steno Begunjskega vrha. Nadaljujemo in na naslednjem razcepu se usmerimo proti desni na Kredarico, leva pot pa bi nas pripeljala do Staničevega doma. Prečimo v megli orientacijsko zahtevne Triglavske pode in se ob pomoči varoval vzpenemo do Kredarice. Od doma nas oznake usmerijo proti Triglavu, sestopimo na sedelce, od koder se vzpenemo do strmega zavarovanega dela v steni Malega Triglava. S pomočjo klinov in jeklenic dosežemo njegov vrh, malo pod njim pa se nam z leve priključi pot s Planike. Z vrha Malega Triglava se rahlo spustimo, nato pa sledimo jeklenicam

po izpostavljenem grebenu v smeri najvišje točke, kjer se pod vrhom zopet strmo vzpenemo in kmalu dosežemo Aljažev stolp.

Sestop: Sestopimo po poti vzpona mimo Kredarice vse do odcepa poti čez Prag pod steno Begunjskega vrha. Sestopamo po skrotastem terenu, kjer so nam ponekod v pomoč varovala. Kmalu pridemo do ključnega mesta, skoraj navpične, odlično zavarovane skalne stopnje (Prag). S pomočjo številnih klinov in jeklenic je spust prijeten in nam ne povzroča prevelikih težav. Sledi sestop med ruševjem do dolgega pečevja pod Severno triglavsko steno, kjer pot zavije preko manjšega zavarovanega skalnega skoka in doseže hudournik na dnu doline. Od tam se preko trav in nato skozi gozd po dolini vrnemo do izhodišča.

Bor Šumrada

planinskiVESTNIK · JULIJ 2011

Triglav, 2864 m, s Pokljuke

Opis: S parkirišča gremo po makadamski cesti za oznakami za Triglav, po nekaj ovinkih pa se odcepi vijugasta pot navkreber. Strmine je hitro konec in začnemo s prečenjem pod Viševnikom ter nad planino Konjščico, s katere se nam kmalu priključi markirana pot. Nadaljujemo do kнице Jezerce, od koder mimo table TNP sledimo manjši dolini do Studorskega prevala. Z njega rahlo sestopimo ter začnemo z dolgim prečenjem pobočij Velikega Draškega vrha in Tosca vse do Vodnikovega doma. Previdno na delu poti, kjer je svež odlom skal, na kar nas opozori tudi tabla. Od Vodnikovega doma sledimo oznakam za Planiko v smeri Triglava. Najprej prečimo pobočja strmega Vernarja, nato pa se ob pomoči varoval preko skalnega skoka vzpenemo do prostranega Konjskega sedla. Na njem nadaljujemo proti levi v smeri Planike (desno navzdol gre pot v Krmo, rahlo desno pa na Kredarico). Strmo se vzpenjamo po pobočjih, prečimo večjo vrtačo in nato po širokem grebenu dosežemo Dom Planika. Od doma sledimo markacijam preko Triglavske škrbine in najprej prečimo

dolgo knico, imenovano Triglavski kot. Na njenem koncu se pot začne strmo vzpenjati po grušču, nato pa po strmem zavarovanem delu doseže ozko Triglavsko škrbino, kjer se nam z druge strani priključi pot z Doliča in Plemenic. Sledi še zavarovani vzpon

preko jugozahodnega grebena, ki proti vrhu postaja vse položnejši.

Sestop: Ob jeklenicah po zračnem grebenu sestopimo na Mali Triglav. Tam se čez nekaj časa desno navzdol odcepi pot na Planiko (levo gre pot na Kredarico). Ob pomoči varoval preko

strmih pragov ter po skrotju sestopimo do ves čas dobro vidnega Doma Planika in se po poti vzpona vrnemo na izhodišče.

Bor Šumrada

Vzpon iz Zadnjice čez Plemenice velja za zelo naporno in zahtevno turo, saj je treba premagati ogromno višinsko razliko, poleg tega pa od izhodišča do vrha ne pelje mimo nobenega oskrbovanega zavetišča. Šele pri sestopu se lahko okrepčamo v koči na Doliču. Zato je pot čez Plemenice najzahtevnejša, pa tudi najlepša na Triglav, saj nam po-

gledi ves čas uhajajo v globoko dolino Trente na eni ter temačne in prepadne globine Triglavske severne stene na drugi strani. Pot priporočam izurjenim gornikom, vajenim dolgih vzponov ter fizično in psihično napornih plezalnih odstavkov. Za sestop si izberemo pot mimo koč na Doliču in naprej po mulatjeri v dolino Zadnjice.

Zahtevnost: Tura je zelo dolga in naporna, zahteva ustrezno fizično ter zaradi strmega terena in plezalnih mest tudi dobro psihično pripravo.
Oprema: Običajna gorniška oprema, čelada in samovarovalni komplet, v zgodnjem poletju tudi cepin in dereze.
Nadmorska višina: 2864 m
Višina izhodišča: 700 m
Višinska razlika: ok. 2170 m
Izhodišče: Parkirišče v Zadnjici dosežemo z glavne ceste Trenta–Vršič. WGS84: 46,384022, 13,774383.

Koča: Tržaška koča na Doliču (2151 m), telefon 051 614 780.
Časi: Zadnjica–Luknja 2.30–3 ure
Luknja–Triglav 4–5 ur
Sestop 4–5 ur
Skupaj 12–13 ur
Sezona: Od julija do septembra.
Vodnik: Tine Mihelič, Julijske Alpe, PZS, 2009.
Zemljevidi: Triglav, 1 : 25.000; Triglavski narodni park, 1 : 50.000; Julijske Alpe, vzhodni del, 1 : 50.000.

Plemenice, kjer poteka najzahtevnejša označena pot na Triglav.
FOTO: JAKA ORTAR

Slovenska grapa postane kopna šele jeseni. FOTO: VLADIMIR HABJAN

Slovenska smer je najstarejša v severni steni Triglava in je v spremstvu gorskega vodnika dostopna tudi dobrim in izkušenim gornikom. Ker je Stena v tem delu prepredena z mnogimi grapami, žlebovi in razi, od začetka občutka izpostavljenosti in strmih sploh ne bomo močnejše čutili, v višjem delu pa bomo na kakšnem prečanju začutili zrak pod no-

gami in dobili pravi občutek mogočnosti Stene. Orientacija je v Slovenski smeri največja težava, saj ima ogromno variant v spodnjem, srednjem in zgornjem delu. Glavne orientacijske točke so Macesni, Bele plati, Slovenska grapa in Slovenski turnc. V zgornjem delu sta opisani dve najbolj plezani izstopni varianti, Prečev izstop in izstop po Frelihovi polici.

Zahtevnost: Vzpon čez Steno po Slovenski smeri je alpinistični vzpon druge težavnostne stopnje s krajšimi odseki tudi tretje težavnostne stopnje. Potrebni so znanje gibanja v takem svetu, znanje varovanja in dober čut za orientacijo, pa tudi dobra fizična in psihična pripravljenost, saj je plezanje na trenutke zelo izpostavljeno. V zgodnji sezoni so potrebni tudi cepin in dereze zaradi številnih snežišč.
Oprema: Običajna gorniška oprema ter alpinistična oprema za plezanje in varovanje.
Nadmorska višina: Triglav (2864 m); Slovenski turnc (2267 m)
Višina izhodišča: 1015 m
Višinska razlika: ok. 1850 m (Triglav), ok. 1250 m (Slovenski turnc)
Višina stene: 700 – 800 m

Izhodišče: Izhodišče je Aljažev dom v Vratih, ki je dostopen po makadamski cesti iz Mojštrane (10 km). WGS84: 46,410893, 13,844512.
Koči: Triglavski dom na Kredarici (2515 m), telefon 04 531 28 64; Doma Valentina Staniča (2332 m), telefon 051 614 772.
Časi: Aljažev dom–vstop v smer 1.30 ure
Vstop–vrh smeri 4–6 ur
Sestop čez Prag 2.30 ure
Sezona: Poletje, jesen, kopna sezona.
Vodnika: Tine Mihelič, Slovenske stene, Didakta, 2003; Vladimir Habjan: Brezputja, Sidarta, 2009.
Zemljevidi: Triglav, 1 : 25.000; Triglavski narodni park, 1 : 50.000; Julijske Alpe, vzhodni del, 1 : 50.000.

Opis: S parkirišča pri zapornici nadaljujemo po cesti proti koncu doline. Pri razcepu se usmerimo levo proti Doliču, desno gre pot na Prehodavce. Hodimo po široki mulatjeri, kjer se kmalu proti desni odcepi pot na Dolič čez Komar, mi pa nadaljujemo v smeri Luknje, ki je ves čas dobro vidna nad nami. Mulatjera nas v številnih ovinkih privede do naslednjega razcepa, kjer se usmerimo proti levi, proti desni gre pot na Dolič. Po slabi uri od razcepa dosežemo sedlo Luknja. Zdaj se obrnemo proti jugu in sledimo oznakam čez Plemenice. Takoj na začetku nas pričaka ključno mesto, kjer ob pomoči varoval premagamo navpično steno. Nad njo nadaljujemo s prečenjem in vzpenjanjem po izpostavljenih pobočjih, kjer moramo biti v mokrem izredno previdni. Po daljšem vzponu pot doseže greben, ki mu sledimo ob pomoči varoval, z vsakim korakom pa se večajo tudi razgledi. Nekajkrat se vzpnemo in spustimo in kmalu stojimo na znameniti Triglavski Sfinji. Pot nato preči škrapljas teren mimo ostankov vojašnice Morbegne in vrha Glave v Zaplanji ter se usmeri

proti vršni glavi Triglava. Kmalu se nam z desne priključi pot z Doliča. Prečimo melišče in se preko kratkega plezalnega odstavka vzpnemo na Triglavsko škrbino, od koder ob pomoči

varoval po jugozahodnem grebenu dosežemo vrh.

Sestop: Sestopimo po poti vzpona vse do odcepa za Dolič pod vršno zgradbo Triglava. Od tam se preko prostranih

pobočij spustimo do kočice na Doliču, od katere gremo po udobni mulatjeri do izhodišča v Zadnjici.

Bor Šumrada

planinskiVESTNIK · JULIJ 2011

Triglav, 2864 m, Slovenska smer v Steni

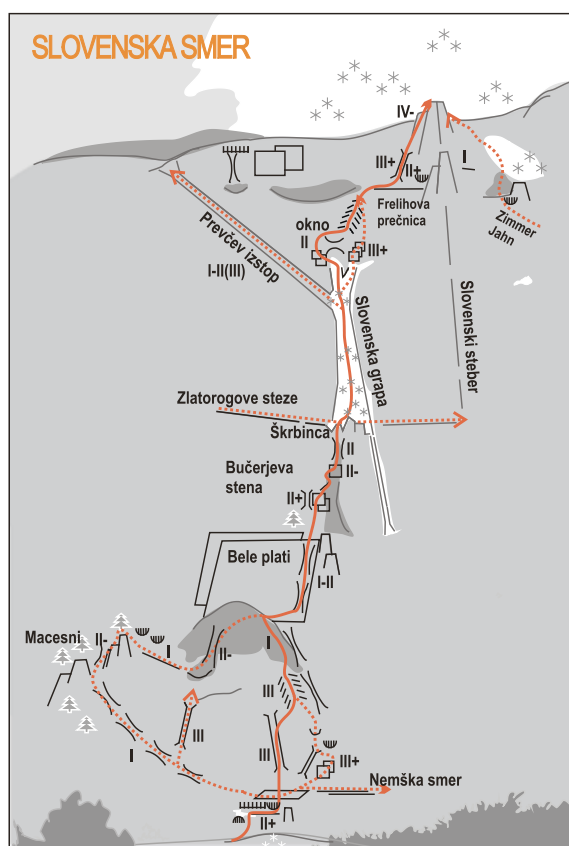

Opis: Od parkirišča se mimo Aljaževega doma v Vratih odpravimo po markirani poti čez Prag. Po prečkanju struge Triglavске Bistrice se povzpemo čez prvo zavarovano skalno stopnjo, nad katero dosežemo dolgo gruščnato pobočje. Sledimo markirani poti do travnatega grebena, kjer na desni opazimo dobro shojeno stezico. Ta nas mimo spominke plošče privede v zatrep, kjer je v levem kotu vstop v smer. Prvi skok nas dodobra segreje, saj je visok dvajset metrov in dobre druge težavnostne stopnje. Nad njim se usmerimo proti levi po strmih, vzpenjajočih se gredah in žlebovih. Naš cilj je skalnata glava, poraščena z macesni. Nad Macesni preplezamo gladek strm žleb desno od škrbine ter nadaljujemo vodoravno v desno in navzdol v gruščnato kotanjo. Iz nje se po žlebu povzpemo do vnožja gladkih plošč, imenovanih Bele plati. Preplezamo jih po manjšem žlebu na desni strani (II, 100 m). Na vrhu zavijemo desno v globoko grapo, kamor pelje tudi stezica. Kmalu nam pot zapre strma stena, ki jo premagamo po desni ob globokem kotu (II–III, 20 m), malo višje pa sledi še Bučerjeva stena, ki je lažja od spodnje. Pod njo je na desni vpisna knjiga. Po strmih žlebu se vzpnemo do globoke škrbine, kjer se nad nami odpre globoka Sloven-

ska grapa. Ponavadi nas v tej grapi, po kateri nadaljujemo, pričaka strm sneg, če ga ni, pa pot ovirajo skalni skoki in grušč. Po približno stotih metrih se svet odpre in grapa se razcepi. Na levo gre izraziti Prevčev izstop, kjer grapi sledimo do roba stene. V zgodnji sezoni je plezanje lažje, saj so gladki pragovi in grušč prekriti s snegom. Če je grapa brez snega, se gladkim pragovom izognemo po levi. Druga varianta je nadaljevanje po Slovenski grapi do skoka, kjer po gladkih ploščah in skozi naravno okno (II–III) dosežemo greben. Malo višje je terasa, kjer se začne Frelihova polica. Polica je ozka, zelo izpostavljena in pelje proti desni (II+). Po njej pridemo v sosednjo grapo, ki se dviga ob razu Slovenskega stebra. Po njej navzgor, delno po grapi, delno desno po razu na ramo, s katere prečimo po dolgi, drobljivi polici daleč v desno. Pripelje nas v zagruščeno (zasneženo) krnico blizu roba stene. Do njega moramo preplezati še 10 m visok skalni skok.

Sestop: Sestopimo po markirani in zavarovani poti čez Prag, ki jo dosežemo z rahlim spustom preko Triglavskih podov v smeri severovzhoda nazaj v dolino Vrat. Če smo še pri močeh, pa se povzpemo še na Kredarico in od tam na vrh Triglava.

Bor Šumrada

SKICA: BARBARA ŽIŽIČ

Najobičajnejša in danes (pre)obljudena pot na Grossglockner je iz Kalsa. Vzpon lahko poteka skozi dolino Ködnitztal ali Teischnitztal. Obe se združita pri koči Stüdlhütte, od koder skupna pot pelje preko ledenika Ködnitzkees na skalno ramo s kočo Erzherzog-Johann-Hütte. Od tam nas

čaka zahteven vzpon na vrh. Zaradi dolžine in zahtevnosti ture je priporočljivo vzpon razdeliti na dva dneva s predhodno rezervacijo v Stüdlhütte ali Erzherzog-Johann-Hütte. Posebna previdnost je potrebna na vršnem grebenu, predvsem pri srečevanju navez.

Grossglockner, kot ga vidimo s parkirišča pri koči Lucknerhaus (dolina Ködnitztal).
FOTO: VLADIMIR HABJAN

Zahtevnost: Zahtevna ledeniška in kombinirana tura.

Oprema: Običajna ledeniška oprema (dereze, cepin, čelada, vrv in plezalni pas).

Nadmorska višina: 3798 m

Višina izhodišča: 1920 m (1610 m)

Višinska razlika: 1878 m (2198 m)

Izhodišče: Parkirišče pri koči Lucknerhaus, do koder se iz Slovenije pripeljemo mimo Lienza, kjer na krožišču zavijemo proti kraju Matrei in po 20 km v naselju Huben z glavne ceste zavijemo desno v strm breg (oznake za Grossglockner) do Kalsa. Tu zavijemo desno v dolino Ködnitztal na Kalsler-Glocknerstrasse (cestnina je 9 EUR za osebna vozila) in po približno 3 km pridemo do izhodišča. WGS84: 47,020824, 12,688512.

Kals: Turo začnemo na nadmorski višini 1610 m malo nad Kalsom na parkirišču nekaj metrov pred mostom, kjer cesta prečka hudournik Teischnitzbach. WGS84: 47,025177, 12,634272.

Koče: Lucknerhaus (1920 m), telefon 0043 4 876 85 55, Lucknerhütte (2241

m), telefon 0043 4 876 84 55 in 82 21; Stüdlhütte (2802 m), odprta od začetka marca do sredine maja in od konca junija do sredine oktobra, telefon 0043 4 876 82 09; Erzherzog-Johann-Hütte (Adlersruhe, 3454 m), nima zimske sobe, odprta od konca junija do konca septembra, telefon 0043 4 876 85 00.

Časi: Lucknerhaus–Stüdlhütte 3.30 ure
Stüdlhütte–Erzherzog-Johann-Hütte 3 ure

Erzherzog-Johann-Hütte–vrh 2 uri
Sestop 5–6 ur

Skupaj 14 ur
ali

Kals–Stüdlhütte 4–4.30 ure
Stüdlhütte–Erzherzog-Johann-Hütte 3 ure

Erzherzog-Johann-Hütte–vrh 2 uri
Sestop 6–7 ur

Skupaj 16–17 ur

Sezona: Od junija do septembra.

Vodnik: Tomaž Vrhovec in ostali: Najvišji vrhovi v Alpah, PZS, 2005.

Zemljevid: Glocknergruppe, Kompass 039, 1 : 50.000.

Grossglockner, 3798 m, z juga skozi dolino Leitertal

Če hočemo na Grossglockner po nekoliko manj obljudeni poti, se odpravimo z juga skozi dolino Leitertal. Začnemo lahko v Heligenblutu in se vzpenjamo po poti prvopristopnikov, imenovani Fürstbischof-Salm-Weg, ki poteka ob

potoku Leiterbach do kočice Salmhütte. Druga varianta z južne strani pa je pot, ki se začne pri koči Glocknerhaus in poteka preko sedla Stockerscharte v dolino Leitertal ter po njej do kočice Salmhütte.

Mimo Erzherzog-Johann-Hütte (Adlersruhe) poteka normalni pristop na Grossglockner.
FOTO: ANDREJ TROŠT

Zahtevnost: Zahtevna ledeniška in kombinirana tura.

Oprema: Običajna ledeniška oprema (dereze, cepin, čelada, vrv in plezalni pas).

Nadmorska višina: 3798 m

Višina izhodišča: 2132 m

Višinska razlika: 1666 m

Izhodišče: Glocknerhaus, do katere se pripeljemo mimo Spittala po dolini Mölltal in preko Winklerna do Heiligenbluta. Tam zapeljemo na Grossglockner Hochalpenstrasse (panoramsko cesto, cestnina 29 EUR), ki nas po nekaj kilometrih pripelje do izhodišča. WGS84: 47,069721, 12,768342.

Koče: Glocknerhaus (2132 m), odprta od sredine maja do sredine oktobra, telefon 0043 482 42 46 66; Salmhütte

(2638 m), odprta od sredine junija do konca septembra, telefon 0043 4 824 20 89, Erzherzog-Johann-Hütte (3454 m), nima zimske sobe, odprta od konca junija do konca septembra, telefon 0043 4 876 85 00.

Časi: Glocknerhaus–Salmhütte 4.30 ure

Salmhütte–Erzherzog-Johann-Hütte 3–3.30 ure

Erzherzog-Johann-Hütte–vrh 2 uri
Sestop 5–6 ur

Skupaj 14 ur

Sezona: Od junija do septembra.

Vodnik: Tomaž Vrhovec in ostali: Najvišji vrhovi v Alpah, PZS, 2005.

Zemljevid: Glocknergruppe, Kompass 039, 1 : 50.000.

Opis: Z izhodišča pri koči Lucknerhaus se napotimo navzgor po zeleni dolini proti dobro vidnemu cilju. Sprva je pot dokaj položna. Po uri hoje smo pri Lucknerhütte, od koder imamo še dve uri in pol vzpona do Stüdlhütte.

Do te kočice lahko pridemo tudi po sosednji dolini Teischnitztal. Z izhodišča pri mostu čez Teischnitzbach se po označeni poti oziroma kolovozu vzpenjamo po serpentinah, dokler ne dosežemo prostrane zelene planine, kjer poleti pasejo. Pot nas vodi naprej strmo navzgor nad planino. Ko preidemo iz zelenih vesin na kamnite morene, smo kmalu pri koči Stüdlhütte.

Od tam se odpravimo proti ledeniku Ködnitzkees na južni strani Grossglocknerja. Prekrit je s snegom, sprva bolj položen, kasneje pa se naklon poveča. Prečenje proti desni ni zahtevno, vendar je priporočljivo ledeniško navezovanje. Z ledenika preidemo v steno, po kateri se s pomočjo klinov in jeklenic povzpemo na skalno ramo, ki vodi direktno do kočice Erzherzog-Johann-Hütte. V njej je priporočljivo prespati, vendar je zaradi obleganosti treba spanje rezervirati.

Vzpon na vrh običajno začnemo zgodaj zjutraj. Po snežišču (poleti led) se povzpemo na sedlo Sattelle (3680 m). Od tam nas čakata kopna skala in plezanje po grebenu na Kleinglockner (3783 m). Za varovanje so nam na grebenu na voljo

jekleni drogovi. Plezanje ni primerno za vrtoglave, saj je greben ozek, izpostavljen in zahteva obvladanje II. težavnostne stopnje. Sledi strm spust ob jeklenici v škrbino, potem pa še nekaj višinskih metrov plezanja na vrh Grossglocknerja.

Sestop: Vračamo se po smeri vzpona. Pri sestopu sta zaradi gneče na grebenu zelo pomembni velika previdnost in potrpežljivost.

Andrej Trošt

planinskiVESTNIK · JULIJ 2011

Grossglockner, 3798 m, z juga skozi dolino Leitertal

Opis: Do kočice Salmhütte vodita dve poti. Prva je pot prvopristopnikov, ki se začne v Heiligenblutu (Heiligenbluter Winkel, 1264 m) in se skozi dolino Mölltal povzpne do kapele Briocius, od tam pa gremo levo proti slapu Leiterfall, nad katerim se usmerimo v dolino potoka Leiterbach in se postopno vzpenjamo po dolini Leitertal do kočice Salmhütte. Druga pot do nje je danes bolj priljubljena, saj je izhodišče višje, pri koči Glocknerhaus. Do njega se pripeljemo po Hochalpenstrasse (panoramski cesti) in turo začnemo s spustom do umetnega jezera Margaritzenstausee (2000 m), ki ga obidem po vzhodni strani po poti preko dveh umetnih jezov. Sledi vzpon preko travnatih pobočij proti prehodu Stockerscharte (2442 m), kjer so na izpostavljenem mestu pritrjene jeklenice. Nadaljujemo po ozki stezi visoko nad dolino Leitertal, kjer večkrat prečkamo hudourniške grape. Po 2.30–3 urah od izhodišča smo pri Salmhütte.

Nadaljujemo proti vnožju Schwertecka mimo ruševin prvotne Salmhütte (2753 m). Pot poteka po ledeniški moreni med skalnimi balvani do ostanka ledenika Leiterkees in preko melišča pod vnožje skalne stopnje, imenovane Hohenwart-

scharte. Čaka nas plezanje po dobro opremljeni zavarovani poti, sprva po jeklenicah in klinih, kasneje tudi po fiksni vrvi. Med plezanjem uporabljamo tudi naravne razčlembе v skali. Potrebna sta uporaba čelade in samovarovalni komplet. Pred izstopom iz Hohenwartove škrbine je na višini 3270 m nekaj stalo zavetišče, ki ga danes ni več. Nad steno kratko hodimo po

ledniku Hofmannkees, nato pa se vzpenemo na greben Salmkamp, ki je ponekod opremljen s fiksno vrvo in nas pripelje pred kočico Erzherzog-Johann-Hütte. Od kočice se težavnost vzpona poveča, saj se je treba povzpeti po strmih snežišču (poleti led) do sedla Sattelle (3680 m), kjer nas čakata kopna skala in plezanje po grebenu na Kleinglockner (3783 m).

Za varovanje so nam na grebenu na voljo jekleni drogovi. Plezanje za vrtoglave ni primerno, saj je greben ozek, izpostavljen in zahteva obvladanje II. težavnostne stopnje. Sledi strm spust ob jeklenici v škrbino, potem pa še nekaj višinskih metrov plezanja na vrh Grossglocknerja.

Sestop: Sestopimo po smeri vzpona.

Andrej Trošt

Če želimo Grossglocknerjevo kraljestvo ledenikov, snega in zelenih pašnikov ter dih jemajočih panoram doživeti v popolnosti, je pristanek s panoramske ceste dobra izbira. V Heiligenblutu zavijemo na cesto, ki nas pripelje na

razgledno ploščad Kaiser-Franz-Josef-Höhe, od koder je veličasten pogled na Grossglockner in ledenik Pasterze, ki je največji v Vzhodnih Alpah in privlačen tako turistom kot gornikom in alpinistom.

Ledenik Pasterze in Hofmannhütte FOTO: ANDREJ TROŠT

Zahtevnost: Zahtevna ledeniška in kombinirana tura.

Oprema: Običajna ledeniška oprema (dereze, cepin, čelada, vrv in plezalni pas).

Nadmorska višina: 3798 m

Višina izhodišča: 2370 m

Višinska razlika: 1800 m (upoštevan je tudi spust na ledenik Pasterze)

Izhodišče: Parkirišče pri razgledni ploščadi Kaiser-Franz-Josef-Höhe. Do sem se pripeljemo mimo Spittala, po dolini Mölltal in preko Winklerna v Heiligenblut. Tam zapeljemo na Grossglockner Hochalpenstrasse (panoramsko cesto, cestnina 29 EUR), ki nas pripelje do izhodišča. WGS84: 47,074676, 12,752227.

Koči: Kaiser-Franz-Josef-Höhe (2370 m), telefon 0043 4 824 25 12; Erzherzog-Johann-Hütte (Adlersruhe, 3454 m), nima zimske sobe, odprta od konca junija do konca septembra, telefon 0043 4 876 85 00.

Časi: Kaiser-Franz-Josef-Höhe—ledenik Pasterze 1 ura

Ledenik Pasterze—Erzherzog-Johann-Hütte 4–5 ur

Erzherzog-Johann-Hütte—vrh 2 uri

Sestop 5–6 ur

Skupaj 14 ur

Sezona: Od junija do septembra.

Vodnik: Tomaž Vrhovec in ostali: Najvišji vrhovi v Alpah, PZS, 2005.

Zemljevid: Glocknergruppe, Kompass 039, 1 : 50.000.

Grossglockner, 3798 m, po grebenu Stüdlgrat

Če ste alpinist po duši, dejanjih in izkušnjah, vam bo plezanje po grebenu Stüdlgrat v pravi užitek. Nekaj več kot samo normalni pristanek, ki pa zahteva dobro znanje varovanja in plezalne sposobnosti. Ob lepem vremenu je to prava poezija. Če nimate dovolj izkušenj in znanja za takšen vzpon, je najbolje, da se dogovo-

rite z izkušenim alpinistom ali gorskim vodnikom. Smer ni ferata, kljub temu pa so na nekaterih (ključnih) mestih fiksne vrvi, jeklenice in klini, ki omogočajo boljše varovanje. Skala je kompaktna in omogoča dobro plezanje, potrebna pa je dobra orientacija, saj je izbira pravih prehodov bistvena za varen vzpon.

Greben Stüdlgrat se mestoma postavi pokonci. FOTO: VLADIMIR HABJAN

Zahtevnost: Zahtevna plezalna in ledeniška tura (plezanje do III. težavnostne stopnje).

Oprema: Običajna ledeniška oprema (dereze, cepin, čelada, vrv, plezalni pas) in ostala tehnična oprema (vponke z matico, pomožne vrvice).

Nadmorska višina: 3798 m

Višina izhodišča: 1920 m

Višinska razlika: 1841 m (višina plezalnega vzpona je 550 m)

Izhodišče: Parkirišče pri koči Lucknerhaus. Do sem se pripeljemo mimo Lienza, kjer na krožišču zavijemo proti kraju Matrei in po 20 km v naselju Huben z glavne ceste zavijemo desno v strm breg (oznake za Grossglockner) do Kalsa. Tu zavijemo desno v dolino Ködnitztal na Kaiser-Glocknerstrasse (cestnina je 9 EUR za osebna vozila) in se po približno 3 km pripeljemo do izhodišča. WGS84: 47,020824, 12,688512.

Koče: Lucknerhaus (1920 m), telefon 0043 4 876 85 55, Lucknerhütte (2241 m), telefon 0043 4 876 84 55 in 82 21;

Stüdlhütte (2802 m), odprta od začetka marca do sredine maja in od konca junija do sredine oktobra, telefon 0043 4 876 82 09; Erzherzog-Johann-Hütte (Adlersruhe, 3454 m), nima zimske sobe, odprta od konca junija do konca septembra, telefon 0043 4 876 85 00.

Časi: Lucknerhaus—Stüdlhütte 3.30 ure

Stüdlhütte—Stüdlgrat—Grossglockner 5.30 ure

Sestop 5–6 ur

Skupaj 15 ur

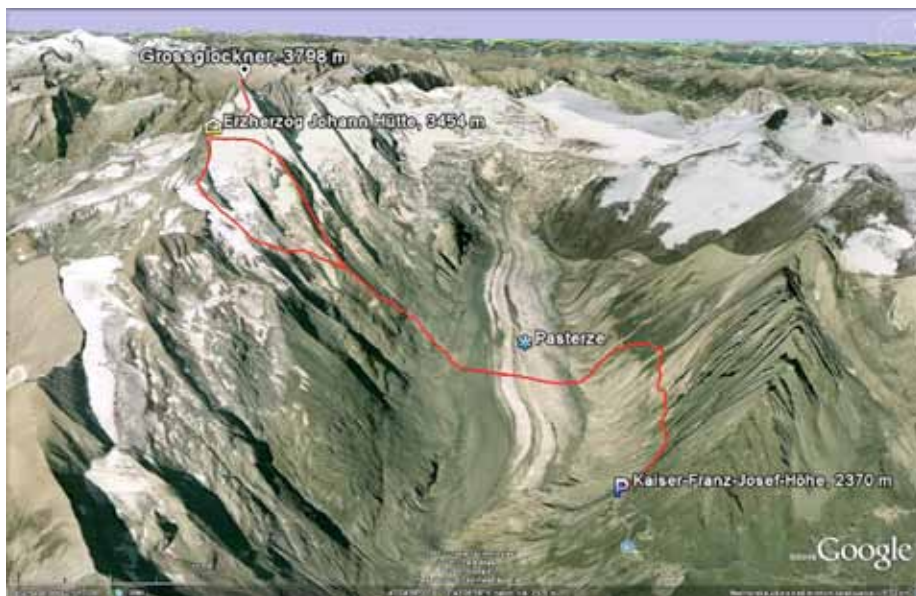
Sezona: Od junija do septembra.

Vodnik: Tomaž Vrhovec in ostali: Najvišji vrhovi v Alpah, PZS, 2005.

Zemljevid: Glocknergruppe, Kompass 039, 1 : 50.000; Grossglockner, Österreichische Karte 3227, 1 : 25.000.

Opis: Na Kaiser-Franz-Josef-Höhe zakorakamo v temne, hladne predore nekdanje ceste. Ko pridemo na svetlo, kmalu zagledamo opuščeno kočjo Hofmannshütte (2444 m), pri kateri se začnemo spuščati. Sestopimo približno 200 m na ledenik Pasterze, kjer sta zaradi varnosti potrebna uporaba derez in ledeniško navezovanje. Za lažjo orientacijo pri prečenju poskušamo iskati markirne kole ob robu ledenika in markacije na ledeniški moreni, v megli pa je orientacija lahko zelo težavna. Na drugi strani se pot začne strmo vzpenjati, dokler ne pridemo do mesta, imenovanega Früstücksplatz (mesto za zajtrk). Tam zavijemo z grebena nekaj korakov levo navzdol, kjer se začne dolg vzpon po ledeniku Hofmannskees. Prečenje proti levi je zahtevno zaradi strmine in ledeniških razpok, treba se je ledeniško navezati. Z ledenika lahko do kočje Erzherzog-Johann-Hütte pridemo po dveh poteh: ledenik lahko prečimo proti levi, se povzpemo do skalnega grebena in po njem nadaljujemo do kočje. Druga, težja in manj priporočljiva varianta pa je direktnější vzpon preko skalne stopnje Glocknerkarkamp desno

ob ledeniku, kjer je potrebno plezanje II. težavnostne stopnje. V obeh primerih dosežemo kočjo na Adlersruhe, ki je stičišče številnih poti in izhodišče za vzpon na vrh. Vzpon na Kleinglockner poteka sprva po snegu, nato po skalnih ploščah in grebenu s kovinskimi koli, okrog

katerih se je možno varovati. Plezanje za vrtoglave ni primerno, saj je greben ozek, izpostavljen in zahteva obvladavanje II. težavnostne stopnje. Gneča na ozkih prehodih lahko ob nepredvidnosti povzroči nesrečo, zato naj se vam na ključnih mestih ne mudi preveč. Sledi strm spust ob jeklenici v škrbino, potem

pa še nekaj plezalnih metrov do vrha pri velikem jeklenem križu.

Sestop: Vračamo se po poti pristopa. Z ledenika Pasterze se lahko do izhodiščne točke povzpemo z zobato železnico.

Andrej Trošt

planinskiVESTNIK · JULIJ 2011

Grossglockner, 3798 m, po grebenu Stüdlgrat

Opis: Turo začnemo pri Lucknerhaus in se ob potoku Ködnitzbach povzpemo do kočje Lucknerhütte, od tam pa še dve uri in pol do kočje Stüdlhütte. Od kočje se usmerimo naravnost navzgor proti ledeniku Teischnitzkees in vzdolž grebena Luisengrat nadaljujemo po ledeniku do škrbine Luisenscharte (3175 m). Do vstopa na Stüdlgrat imamo še približno 250 m proti levi. Sprva je greben bolj položen, sledi vzpon po ozkem žlebu, nad katerim se greben položi do mesta, imenovanega Früstücksplatz (mesto za zajtrk). Sledita strma zajeda (III. stopnja) in prehod v desno na izpostavljen rob, imenovan Kanzel (prižnica). Grebenki stolp obidem po levi strani, kjer so nameščene jeklenice. Nadaljevanje je položnejše, nato pa pridemo do zelo strmega Hangelgrata (viseči greben). Sledi prehod čez ključne plošče, kot sta Klein Platte (mala plošča) in Die Platten (plošče), preko katerih so nam v pomoč klini in vrvi. Smer se drži jugovzhodne strani grebena, ko pa premagamo še značilno rampo, se greben položi in kmalu se med skalovjem pokaže križ na vrhu Grossglocknerja.

Sestop: Vračamo se po normalni smeri preko Kleinglocknerja do kočje Erzherzog-Johann-Hütte na Adlersruhe ter po markirani poti do izhodišča.

Andrej Trošt

V osrčju Nacionalnega parka Visoke Ture

Grossglockner/Veliki Klek

✍️ Andrej Trošt

Grossglockner nad ledenikom Pasterze, v ozadju Johannisberg FOTO: MATEJ VRANIČ

Grossglockner ali Veliki Klek v osrčju Nacionalnega parka Visoke Ture je najvišja gora Avstrije. Z njim smo bili Slovenci že od nekdaj povezani in ga prištevamo k "svojim" goram, saj smo kot narod nekoč tam živeli in pustili neizbrisen pečat tako v dejanjih kot tudi v ledinskih, naselbinskih in zemljepisnih imenih. Poleg tega, da ima vrh slovensko ime, tudi ime največjega ledenika pod njim izvira iz slovenske besede pastirica oziroma *pastirca*, avstrijsko Pasterze. Zaradi "slovenskosti" vrha Kleka pa smo lahko ponosni na znanstvenika, botanika, humanista in alpinista Valentina Staniča, ki je leta 1800 nanj priplezal dan po prvopristopnikih, izmeril višino in sodeloval pri postavitvi velikega železnega križa. Stanič je poleg Grossglocknerja kot prvi človek stopil na vrh Watzmanna (2713 m) in na sosednji Hoher Göll (2522 m) ter izmeril višino treh izmed najbolj slovečih vrhov v Vzhodnih Alpah – Velikega Kleka (3798 m), Watzmanna in Triglava.

PRVA ODKRIVANJA IN OSVAJANJA

Željo po osvajanju Grossglocknerja je imel profesor fizike, botanik, zdravnik

in mineralog Baltazar Hacquet, ki je več kot dvajset let poučeval v Ljubljani. V letih 1779 in 1781 je raziskoval gorsko območje Grossglocknerja ter napisal knjigo o

tem prečudovitem alpskem kraljestvu, ki pa je šele po dvanajstih letih obrodila sadove, saj je navdušila v Celju rojenega grofa Hohenwarta in krškega knezoškofa Franza Xaverja Salm-Reifferscheida, ki je financiral prvo odpravo na takrat še neosvojeni Grossglockner. Salmove odprave so bile širokopotezno zastavljene. Sprva je v Heiligenblutu našel tesarja, ki ju je poslal v izvidnico, brata Martina in Seppa Klotza. Gore sta se lotila po južni strani skozi dolino Leitertal, zaradi snežnih metežev in omrzlin pa sta morala obrniti.

Mesec dni kasneje so pod vodstvom knezoškofa Salma zgradili prvo kočo, imenovano Salmhütte, in utrdili pot, po kateri so s konji tvorili opremo za nov podvig na Grossglockner. V tej odpravi je sodelovalo trideset ljudi, vreme pa jim ni šlo na roko. Brata Klotz sta skupaj s

NACIONALNI PARK VISOKE TURE

Nacionalni park Visoke Ture, v katerega spada Grossglockner, se razteza preko področij avstrijskih zveznih dežel Koroške, Solnograške ter Tirolske in je bil po delih proglašen med letoma 1981 in 1991. S skupno površino okoli 1836 km² je največje zaščiteno področje celotnih Alp. Že leta 1914 je želel privatnik kupiti osrednje območje Glocknerkamm na koroški strani in ga uporabljati za lovski revir, hkrati pa tu zapreti vse poti in vzpenjače. Lesarski podjetnik in naravovarstvenik Albert Wirth iz Beljaka je to nevarnost preprečil, saj je leta 1918 kupil okoli 41 km² posestva na območju Grossglockner-Pasterze-Gamsgrube in ga prepustil Avstrijski planinski zvezi (Oesterreichischer Alpenverein). Leta 1938 je ta kupila nadaljnjih 30 km² posesti na južni strani Grossglocknerja. Danes je Alpenverein s 333 km² v Nacionalnem parku Visoke Ture največji posestnik zavarovanega območja. S preiščljeno strategijo ga poskuša ohraniti za bodoče rodove.

Dolina Teischnitztal FOTO: ANDREJ TROŠT

Hohenwartom 25. avgusta 1799 dosegla predvrh Kleinglockner/Mali Klek, kar je bil glede na vremenske razmere več kot uspeh. Tam so postavili tudi železen križ. Vodja odprave Salm je bil zadovoljen z uspehom, toda želel je vrh.

Leto kasneje je organiziral še obsežnejšo odpravo, v kateri je sodelovalo več kot šestdeset ljudi. Salmova kočja je bila nabito polna. Tokrat je odprava uspela, saj sta brata Klotz še z dvema tesarjema utrla gaz in na izpostavljenih mestih pritrdila vrv. Od

navzočih v odpravi so le ti štirje in domači župnik 28. julija 1800 splezali čez ključne dele ter osvojili vrh. Dan kasneje jim je sledil tudi naš Valentin Stanič. Uspeh odprave je še dolgo odmeval po deželi, predvsem kot vrhunski znanstveni dosežek.

PALLAVICINIJEV OZEBNIK

V zgodovino osvajanj Grossglocknerja vsekakor sodi odmeven, a žal tragičen poskus vzpona po ozebniku v njegovi vzhodni steni, danes poimenovanem

po Alfredu Pallaviciniju, ki je edini preživel padec tik pod vrhom. Leta 1886 se je s tremi gorskimi vodniki odpravil v 600-metrski ozebnik z naklonino do 55 stopinj. Za takratne razmere je bil to nemogoč svet, ki se ga ni dotaknil še nihče.

Pallavicinija se je držal sloves, da je najmočnejši na Dunaju, in se je zato lahko edino on spopadel s steno. Cepinov takrat še niso poznali, zato so strmo naklonino in živ led premagovali z izklesavanjem stopinj, ki so jih v sedmih urah naredili 2500. Zahtevnost vzpona in tveganje sta bila na robu takrat zmožnega, kar potrjuje tudi podatek, da je ozebnik po tej odpravi 23 let ostal nedotaknjen. Pod vrhom se je zgodila tragedija, ko se je odlomil kos ledu, strgal vrv in jih pahnil v prepad. Edino Pallavicini je preživel padec, vendar je zaradi poškodb in izčrpanosti omagal pri sestopu med ledeniški razpokami. Pallavicinijev ozebnik še danes predstavlja izziv tako za plezalce kot za alpinistične smučarje.

GROSSGLOCKNER HOCHALPENSTRASSE

Panoramska cesta Grossglockner Hochalpenstrasse nas popelje v osrčje Visokih Tur, v kraljestvo Velikega Kleka. Cesta je res privlačna, saj je speljana skozi dišeče iglaste gozdove, preko cvetočih alpskih travnikov in mimo največjega avstrijskega ledenika Pasterze, nad katerim kraljuje Grossglockner. Razgledi so veličastni! Najvišja točka je prelaz Hochtor (2504 m), kjer se cesta prevesi proti

Stüdlhütte (2802 m) FOTO: ANDREJ TROŠT

Panoramska cesta
Grossglockner
Hochalpenstrasse
FOTO: ANDREJ TRÖST

dolini Fuschertal. Cesta je dolga 48 kilometrov in zavita v 36 serpentinah. Še posebej uživaško jo je premagati in se po njej spustiti s kolesom, vendar ne v glavni sezoni, ko je polna prometa.

Zgodovinske najdbe, kot so keltsko orodje in nakit, ostanki kipov iz rimskega obdobja, srednjeveške uzde ali verige sužnjev iz 17. stoletja, pričajo, da je prehod čez gorski svet že od nekdaj potekal po trasi sedanje panoramske ceste. Nekoč je predstavljal eno izmed najpomembnejših trgovskih povezav v Vzhodnih Alpah.

Ideja o zgraditvi ceste se je rodila leta 1924 na pobudo Franza Wallacka. Zaradi gospodarskih pritiskov se je gradnja začela leta 1930, stroški so bili sprva ocenjeni na tri milijone takratnih avstrijskih šilingov. Večina je bila zgrajena že leta 1931, prvi avtomobil pa se je zapeljal po njej čez tri leta. Uradno je bila odprta 3. avgusta 1935. Pri gradnji je bilo treba odstraniti 870.000 m³ materiala, porabljenih pa je bilo 15.750 m³ gradbenega materiala za podporne zidove, škarpe in nasipe. Na trasi je bilo zgrajenih 67 mostov, skupno pa je sodelovalo 3200 delavcev.

Po drugi svetovni vojni je bila cesta potrebna rekonstrukcije, saj so jo vojaška vozila, snežni plazovi, nevzdrževanje in vremenske razmere precej poškodovali. Od leta 1949 se je število turistov močno povečevalo, zato so cesto razširili, uredili parkirišča in razgledne ploščadi. Danes se po njej prepelje okrog 900.000 obiskovalcev

Med škrbino in vrhom Grossglocknerja je običajno velika gneča. FOTO: ANDREJ TRÖST

na sezono, to je od začetka maja do začetka novembra. Cesta predstavlja kulturno, zgodovinsko in arhitekturno vrednoto, hkrati pa je močan turistični magnet.

SMERI PRISTOPOV

Danes je Grossglockner turistični simbol in kot najvišja gora Visokih Tur in Avstrije markantna točka za gornike in alpiniste. Na njegov vrh vodi več poti, od alpinističnih vzponov do "navadnih" poti, za katere pa moramo vendarle imeti dovolj alpinističnega znanja in izkušenj. Kljub obljudenosti in priljubljenosti gore ne smemo podcenjevati, ravno nasprotno.

Najbolj obiskani pristanek je z jugozahodne strani iz visokogorske vasice Kals po dolini Ködnitztal. Sosednja dolina Teischnitztal je nekoliko manj obljudena, pri koči Stüdlhütte pa se obe poti združita in potekata naprej preko ledenika Ködnitzkees do zgornje kočice Erzherzog-Johann-Hütte. Druga možnost za pristanek je z vzhodne strani preko ledenika Pasterze s prečanjem zgornjega ledenika Hofmannskees do kočice Erzherzog-Johann-Hütte. Do omenjene kočice pripelje tudi tretja pot z juga, iz Heiligenbluta po dolini Leiteratal mimo kočice Salmhütte.

Razumljivo je kočica Erzherzog-Johann-Hütte skoraj vedno polno zasedena, saj je na stičišču poti na Veliki Klek. Tura do nje ni (pre)zahtevna, tam pa se alpinistične

Na nekaterih težjih mestih grebena Stüdlgrat nam pomagajo varovala. FOTO: VLADIMIR HABJAN

razmere nekoliko zaostrijo. Čakajo nas led, sneg, skala in izpostavljen greben. Ob lepem vremenu alpinistična poslastica, v megli in nevihtah pa lahko prava drama.

Za večji adrenalinski in plezalski izziv se lahko za pristanek na Grossglockner od-

ločimo s plezanjem po grebenu Stüdlgrat, ki je vzpon III. težavnostne stopnje. Izhodišče je kočica Stüdlhütte, sestop z vrha pa poteka preko Kleinglocknerja do kočice Erzherzog-Johann-Hütte. ◯

Informacije

Dostop: Ko zapustimo državno mejo, nadaljujemo po Dravski dolini ali po dolini Zilje do Lienza, kjer na krožišču zavijemo proti kraju Matrei. Po 20 km v naselju Huben z glavne ceste zavijemo desno v strm breg (oznake za Grossglockner) in se dvigujemo do naselja Kals, izhodišča za pristope na Grossglockner. WGS84: 47,00473, 12,645063.

Če se Grossglocknerja lotimo z južne ali vzhodne strani preko ledenika Pasterze, je izhodišče Heiligenblut. Do Spittala je pot enaka, potem pa v kraju Möllbrücke zavijemo v dolino Mölltal, ki nas preko Winklerna pripelje do Heiligenbluta. Tam zapeljemo na Grossglockner Hochalpenstrasse (panoramsko cesto), po kateri se vzpnemo do Kaiser-Franz-Josef-Höhe (2418 m). WGS84: 47,074363, 12,752626.

Koče: Na območju Grossglocknerja je veliko koč, ki nudijo zavetje in prenočišče. Glocknerhaus (2132 m), odprta od sredine maja do sredine oktobra, telefon 0043 482 42 46 66, <http://www.glocknerhaus.com/>; Kaiser-Franz-Josef-Höhe (2370 m), odprta od maja do oktobra, telefon 0043 4 824 25 12; Lucknerhaus (1920 m), odprta od februarja do konca oktobra, telefon 0043 4 876 85 55, Lucknerhütte (2241 m), odprta od junija do sredine oktobra, telefon 0043 4 876 84 55 in 82 21; Stüdlhütte (2802 m), odprta od začetka marca do sredine maja in od konca junija do sredine oktobra, telefon 0043 4 876 82 09, www.stuedlhuette.at; Salmhütte (2638 m), odprta od sredine junija do konca septembra, telefon 0043 4 824 20 89, www.salmhuette.at; Erzherzog-Johann-Hütte (Adlersruhe, 3454 m), nima zimske sobe, odprta od konca junija do konca septembra, telefon 0043 4 876 85 00, www.erzherzog-johann-huette.at.

Informacijska služba: Vremenska napoved preko odzivnika osebno po telefonu in posredovanje informacij glede koč in drugih razmer, od ponedeljka do sobote od 13. do 18. ure, telefon 0043 512 2916 00.

Informacijska mesta nacionalnega parka: Heiligenblut, telefon 0043 4 824 27 00; A-9981 Kals am Grossglockner, telefon 0043 4 876 83 70, odprta le v poletni sezoni.

Služba za opozorila pred plazovi: Herrengasse 1-3, A-6020 Innsbruck, brezplačni telefon 00 43 800 80 05 03, iz tujine 0043 512 581 83 95 03, spletna stran www.lawine.at

Združenja: Združenje gorskih vodnikov Heiligenblut, Hof 4, A-9844 Heiligenblut, telefon 0043 4 824 27 00, www.grossglockner-bergfuehrer.at; Združenje gorskih in smučarskih vodnikov Kals, A-9981 Kals am Grossglockner, telefon 0043 4 876 82 63, www.glocknerfuehrer.at.

Literatura: Tomaž Vrhovec in ostali: Najvišji vrhovi v Alpah. Planinska zveza Slovenije, 2005.

Willi End, Hubert Peterka: Glockner- und Granatspitzgruppe. Rother Verlag, 2003. Glocknergruppe. Nationalpark Hohe Tauern. Lexikon. Kompass, 2010.

Zemljevidi: Glocknergruppe. Nationalpark Hohe Tauern. Wander-, Rad- und Skitourenkarte 039, Kompass, 1 : 50.000; Alpensvereinkarte No. 40 (Glocknergruppe), 1 : 25.000; Grossglockner. Österreichische Karte 3227, 1 : 25.000.

Naj pokliče nekdo, ki si je samo zvil gleženj ...

Prvi dan dežurstva zdravnice in gorske reševalke na Brniku

✉ Alenka Klemenčič

Vse naučeno je bilo treba pokazati že na prvem dežurstvu. FOTO: ROBERT KRALJ

Na lep julijski dan se je pričelo moje prvo dežurstvo na Brniku. Po dveh letih helikopterskih vaj sem se s kupom opreme pripeljala do vojaških prostorov, kjer imamo tudi gorski reševalci svoji dve sobi. Seveda nisem poznala kolega gorskega reševalca letalca Davorina Freliha, ki je bil tisti dan dežuren. Presenečena sem ugotovila, da nisva sama, saj je bil v dežurni ekipi tudi policist letalec Boris Piskernik. Takoj sem pomislila na to, da še veliko stvari ne vem, in počutila sem se precej majhno. Medtem sta onadva sproščeno klepetala o intervencijah prejšnjih dni, kaj so plezali v hribih in kakšno vreme nas čaka. Razložila sem jima, da je to moje prvo dežurstvo. Samo mislila sem si lahko, kakšne misli so se jima porajale ob tem. Delo s helikopterjem ne dopušča napak, ne pilota ne posadke. Zaupati moraš vsem v ekipi, čeprav nisi z njimi še nikoli delal. Oba sta bila prijazna, skupaj smo opravili jutranje obveznosti in pregledali opremo v helikopterju.

Nato sem se spoznala še s preostalim delom posadke, pilotom Alešem Ledinkom, kopilotom Matejem Hajdinjakom in letalskim tehnikom Urbanom Polajnarnjem. Spet me je prešinilo, da jim je gotovo neprijetno, ker se ne poznamo in ker je to moje prvo dežurstvo. Ko me je Aleš vprašal, ali me je kaj strah, sem pogumno odgovorila, da mogoče čisto malo. Strah me je bilo neznanega, neče-

sa, česar še nikoli nisem počela. Ni me bilo strah letenja, spuščanja po jeklenici, oskrbe bolnika, to so vse naloge, ki jih rada opravljam.

Tisti dan so na jeklenici montirali nov zatič in pilot je predlagal, da napravimo nekaj ciklov dviga in spusta z jeklenico, česar sem bila seveda zelo vesela. No, fino, bodo vsaj videli, da znam tisto, kar so me naučili na vajah, sem si mislila.

ZDAJ GRE ZARES

Vaja je odpadla, saj je zazvonil telefon, da je planinka zdrsnila z Vrtače. In šlo je zares. V helikopterju sem se umirila, preverili smo radijske zveze in kmalu smo bili na kraju nesreče. Nisem videla, kje leži, nisem vedela, kakšne poškodbe ima, in zato smo se odločili, da se najprej spustim po jeklenici kar jaz, ocenim situacijo in sporočim, katero opremo potrebujemo. Pristala sem na strmih travah, do ponesrečenke pa je bilo treba hoditi še 50 metrov, zato sta Boris in Davorin pritorvila praktično vso opremo za oskrbo hudo poškodovanega. Takoj ko sem jo zagledala, mi je bilo jasno, da ji ne bomo mogli pomagati. Ni bila naša državljanka, ob njej je bil njen soplaninec. Od njega smo z mojim slabim znanjem nemščine izvedeli, da sta njena prijatelja že na poti v dolino. Nista vedela, kaj se je zgodilo, on je pa ni dobro poznal. Na grebenu ji je zdrsnilo in drselo je približno 150 metrov. Kako nepotrebno in žalostno. Vendar ni bilo časa razmišljati o tem, Aleš me je že

Alenka Klemenčič na vrhu Planje FOTO: TINA LESKOŠEK

spraševal, kako napredujemo in kdaj naj pridejo po nas. Medtem nam je na pomoč pripeljal še nekaj reševalcev, da smo planinko spustili po strmih žlebu 50 metrov nižje, od koder nas je helikopter lahko dvignil. Eden izmed lokalnih reševalcev je bil tudi naš inštruktor Toni Smolej in bila sem vesela, ko sem zagledala znan obraz. Videla sem, kako preverja, ali sem pravilno pripeta, preden me je jeklenica dvignila, in dal mi je občutek varnosti.

Helikopter nas je vse peljal v Završnico, kjer smo pustili gospo in se poslovili. Ko je Toni izstopal iz helikopterja, mi je pokimal, kar je pomenilo pohvalo. Seveda mi je še kako dobro dela. Preveril je, ali smo vse vzeli, samozavestno sem pokimala in odleteli smo. Po nekaj minutah mi je Aleš razložil, da smo pozabili helikoptersko vrečo, po katero smo se morali seveda še enkrat spustiti. In dolžna sem bila prvo pijačo. Ob poletu nazaj nisem videla lepote naših hribov, prikazovala se mi je smrtno poškodovana gospa.

NI ČASA ZA POČITEK

Na Brniku je sledilo urejanje birokracije, ki ga je prekinil nov telefonski klic. Tokrat je nekdo zdrsnil v Zadnjem Prisojniku in si poškodoval gleženj. Lokalne reševalce naj bi pobrali v Logu. Klice navadno sprejema zdravnik, kar je dokaj težka naloga. Povedo ti, kje se je zgodila nesreča, in še marsikaj, in vse si je potrebno zapomniti. V Logu pod Mangartom nismo nikjer našli reševalcev in odločili smo se, da bomo šli kar sami. Naknadno smo izvedeli, da so nas oni čakali v Logu v Trenti. To je pomenilo, da sem bila dolžna že drugo pijačo. Olajševalna okoliščina zame je bila,

da tudi ostali v helikopterju niso vedeli za Log v Trenti.

Iz naslona smo zapustili lebdeči helikopter in šli peš 50 metrov do poškodovanca. Gospod je imel gleženj že povit. Zraven njega je bila avstrijska medicinska sestra. Zlom je bil odprt, močno ga je bolelo, zato je prejel močno protibolečinsko zdravilo. Menim, da si ljudje s hudimi in tudi manj hudimi poškodbami v takih situacijah zaslužijo močnejša zdravila. Gotovo je lažje prenesti bolečino ter ves transport v neudobni in klavstrofobični helikopterski vreči, če se ti od zdravila še vrtil in ti je celo malo vseeno. Tik preden smo dokončali imobilizacijo, je klical Aleš, da so že na poti do nas in da naju bo z Borisom peljal na Stenar, kjer nekoga oživljajo. To je pomenilo, da bo šel Davorin s poškodovancem kasneje na Jesenice.

Z dodatnim reševalcem iz Bovca smo se z vso opremo izkrcali na vrhu Stenarja. Gospoda srednjih let so približno pol ure oživljali domači in očitvidci. Pravilno so izvajali srčno masažo. Med nameščanjem elektrod sem si močno želela, da bi na monitorju zagledala kaj vzpodbudnega. Žal mu nismo mogli več pomagati. Žena je povedala, da se je že več kot uro pod vrhom slabo počutil, vendar se ni želel pritoževati. Vedno znova si zaželim, da bi vsak človek, ki med naporom začuti novo bolečino v prsih, takoj zaprosil za pomoč. Le takrat bi bila pomoč verjetno še pravočasna.

Ura čakanja na helikopter je bila dolga, žalostna. Nekaj časa sem sedela ob njegovi ženi. Želela sem ji povedati, da dobro vem, kako je, če nepričakovano izgubiš ljubljeno osebo, pa ji nisem. Hkrati sem

vedela, da ni besede, ničesar, s čimer bi ji lahko olajšala žalost. Po uri čakanja nas je helikopter odpeljal v dolino, kjer smo odložili preminulega in reševalce. Na poti na Brnik me je Aleš vprašal, kje imamo zajemalna nosila. Seveda nisem vedela in to je pomenilo še tretjo pijačo. Bila je šala, saj smo tokrat imeli vso opremo.

HNMP

Po vseh intervencijah smo se končno vrnili na Brnik. Ravno ko smo se vsi izkrcali iz helikopterja, je ponovno zazvonil telefon. Tokrat so sicer potrebovali ekipo HNMP (helikoptersko nujno medicinsko pomoč), vendar je ta že bila na intervenciji. Poškodovanka v prometni nesreči je imela verjetno poškodbo hrbtnice, zato smo se odpravili v Bohinjsko Belo. Med letom so nas preusmerili v bolnišnico Jesenice. Tam sem se znašla v urgentnem bloku, na hodniku so mi želeli predati poškodovanko, ki je bila v precej slabšem stanju, kot sem pričakovala. Potrebno jo je bilo dokončno oskrbeti in težko sem razložila številnim osebam v belem in zelenem okoli sebe, da sem v helikopterju od medicinskega oseljba sama. Vsi pogledi so bili uprti vame, ko se je le javila zdravnica Lili Žura iz HNMP, ki je bila že na poti na Jesenice.

ŽELJA, POMAGATI LJUDEM, ZASENČI STRAH

Služba HNMP pomeni zagotavljanje nujne medicinske pomoči v krajih, kjer helikopter lahko pristane. V helikopterju sta poleg dveh pilotov in letalskega tehnika še zdravnik ter medicinski tehnik. V helikopterski ekipi GRS so poleg pilotov ter letalskega tehnika še zdravnik in policist letalec ter reševalec letalec, ki ni medicinski tehnik. Tako reševalec kot policist obvladata prvo pomoč, vendar mora zdravnik sam opraviti vse medicinske posege, kar je pri hudo poškodovanih in obolelih zelo zahtevno delo.

Tako se je končalo moje prvo GRS-dežurstvo. Seveda je bilo potrebno izpolniti kup obrazcev, vse pijače, ki sem jih bila dolžna, pa so se spremenile v banjice sladoleda v naslednjih dežurstvih. Občutki na koncu dneva so bili mešani, saj nikomur ni bil všeč skupen izid intervencij. Vedela pa sem, da je to delo, ki ga želim opravljati tudi v bodoče. Med dežuranjem dveh sezon sem ugotovila, kako svojevrstni občutki se pojavljajo, ko pomagáš nekomu tam, kjer je helikopterska ekipa najboljša in skoraj edina možna rešitev.

Delo s helikopterjem ne dopušča napak, ne pilota ne posadke.

FOTO: ROBERT KRALJ

Prisoten je tisti zdravi strah, ki ga zasenči želja po pomoči tistim, ki te potrebujejo. To je strah, ki ne omejuje bistrose presoje in hitrih odločitev. Delo je vedno bolj prijetno, počutje bolj domače, saj se z vsako intervencijo bolje spoznavam s piloti, letalskimi tehnikami, reševalci in policisti letalci. Skupne so nam želja, pomagati ljudem, ljubezen do hribov in letenja. Nikoli mi ni odveč iti na dežurstvo, četudi kdaj polovico dneva presedimo, klepetamo in si ob tem vsi tiho želimo, da bi šli po koga, ki si je samo zvil gleženj.

Sem članica Postaje GRSZ Ljubljana, kot zdravnica šest let delam na Nujni medicinski pomoči v Ljubljani in pet let tudi na HNMP. V okolici Ljubljane so helikopterske intervencije bolj redke, zato si moramo pridobiti čim več izkušenj na dežurstvih v poletnih mesecih. Kolegi z Gorenjske imajo poleg daljšega staža večje število intervencij in zato tudi več izkušenj.

Veliko reševanj sem si zapomnila, še posebno tista zahtevnejša. V spominu mi bo tako za vedno ostalo tudi moje prvo dežurstvo. ●

Novinarska konferenca PZS

Planinska zveza Slovenije je 22. junija pripravila skupno novinarsko konferenco Planinske zveze Slovenije, Združenja gorskih vodnikov Slovenije in Planinskega društva Ljubljana-Matica. Alpinist, gorski reševalec, publicist in pisatelj Tone Škarja, ki je letos prejel tudi Bloudkovo plaketo za življenjsko delo v športu, je svoje najboljše delo, knjigo *Po svoji sledi*, pisal pravzaprav vseh 55 let svojega alpinističnega udejstvovanja, najprej na kratko v svoj dnevnik in sam zase, sedaj pa odkritosrčno in temeljito tudi za bralce. Uganko življenja in smrti si avtor zastavi prav na začetku knjige ter nanjo posredno išče odgovor in odgovarja skozi svoje delo, zapiske, odprave – bilo jih je kar 17 – vzpone, doživetja, prijatelje in vse do konca knjige skozi pot samo. "Zakaj je nekaterim dano preživeti vse nesreče, druge pa že prva za vedno izloči? Zakaj so naše sledi različno dolge? Zakaj sem sam lahko vse preživel? Tega se seveda nisem odločil sam, vedno pa sem čutil odgovornost do življenja," je dejal avtor. Knjigo so predstavili avtor knjige, predsednik Založniškega odbora Planinske založbe Božidar Lavrič in urednik France Malešič, ki je dejal, da "so v knjigi veseli in žalostni dogodki, ogromno je ljudi; nastopajo številni, skoraj vsi naši alpinisti in odpravarji s svojimi veselimi, resnimi in žalostnimi zgodbami, predstavljeni so tudi tisti, ki so se ponesrečili in je v knjigi lep spomin nanje. Prav simbolično je, da se knjiga zaključi s Toma-

žem Humarjem, katerega posvetilo Tonetu Škarji je na hrbtani strani knjige. Oba sta si bila namreč podobna, čeprav različna." Podpredsednik PZS Borut Peršolja je predstavil pripravo na poletno sezono z vidika družinskega gorništv. Temeljno vodilo pri izvajanju gorniške dejavnosti družin je prilagoditev izletov otrokom. Pri tem je treba otroke motivirati, tako pred odhodom kot tudi med izletom. Otroci naj hodijo s svojim nahrbtnikom, težkim največ desetino njihove teže. Pomembno je, da se na poti ustavljam v kočah, ki nudijo zavetje, možnost prehrane in oskrbe s pijačo, pa tudi informacije o poteh, ter da se vpišemo in povemo, kam gremo. Tretje sporočilo pa je: v teh kriznih časih, ko so družinski proračuni precej okleščeni, si lahko zastavimo družinski projekt in se podamo po naših obhodnicah, skupni dopust izkoristimo za povrnitev energije in s tem ne preveliko obremenitev družinskega proračuna. Ena izmed možnosti preživljanja počitnic v naravi so za mlade in najmlajše planince tudi mladinski planinski tabori, predstavil jih je Matej Ogorevc, član upravnega odbora Mladinske komisije PZS. Letos bo na približno 70 planinskih taborih pod šotori in v kočah spalo okoli 2000 mladih planincev, za katere bodo skrbeli prostovoljci z bogatim prostocasnim in tudi izobraževalnim programom. Prostovoljci so vsi sodelujoči na taborih – mentorji planinskih skupin, mladinski voditelji, vodniki PZS, inštruktorji planinske vzgoje idr. Mlade prostovoljce je PZS izpostavila z namenom, saj je letos

evropsko leto prostovoljstva. V nadaljevanju sta Borut Peršolja in predsednik tehnične komisije Združenja gorskih vodnikov Franc Tamše predstavila pomen vodništva, prostovoljnega in poklicnega, kdaj se odločiti za poklicnega – gorskega vodnika, na katere ture se z gorskim vodnikom ljudje najraje podajajo. Obe organizaciji, PZS in ZGVS, že sedaj sodelujeta – gorski vodniki so aktivno vključeni v različne, predvsem vzgojne dejavnosti PZS – v prihodnosti pa želita še tesneje sodelovati. Odpraviti se v hribe z vodnikom je varnejše, saj vodniki PZS ali ZGVS vodenim zagotavljajo kakovostno znanje o gorah in najvišjo raven varnosti. Prostovoljno vodništvo pa je tudi pomemben del preventivne dejavnosti v gorah.

Predsednik PD Ljubljana-Matica Tomaž Willenpart in vodja strokovne službe Aleš Jenko sta predstavila v lanskem letu obnovljeno eno izmed društvenih koč, Kočo pri Triglavskih jezerih. Na njej so naredili precej dela, in sicer so "postavili novo biološko čistilno napravo, obnovili sanitarije, namestitveni del ter prostore za pripravo in strežbo pijač." Razložila sta tudi sam sistem delovanja čistilne naprave. Koča ni večja in nima več nočitvenih kapacitet, ampak se dviguje nivo bivanja v njej ob hkratnem zmanjšanju negativnih vplivov na okolje, kar zagotavlja njen trajnostni razvoj. V prihodnosti imajo cilj, da bi s to kočjo dosegli tudi naziv okolju prijazna kočja.

Zdenka Mihelič

V objemu Slovenskih goric in gostoljubnih planincev

✍ Zdenka Mihelič

Na Jeruzalemu se je zbrala množica planincev. FOTO: ZDENKA MIHELIČ

Na Jeruzalemu v Slovenskih goricah je 4. junija potekal letošnji dan slovenskih planincev (naslednje leto bo jubilejni, 50.), ki so ga v soorganizaciji pripravili Planinska zveza Slovenije, Planinsko društvo Ljutomer in Občina Ljutomer. Planinsko društvo Ljutomer je na ta dan slovesno obeležilo tudi 60-letnico svojega uradnega delovanja.

Na Jeruzalemu, s 341 metri najvišjem vrhu v Prlekiji, se je zbralo okrog 1500 planincev (med njimi tudi planinci iz Hrvaške, Avstrije in Madžarske), ki so v lepem, sončnem vremenu poklepetali s prijatelji, navezovali nova poznanstva in prisluhnili slovesnosti kot osrednjem dogodku tega vseslovenskega srečanja planincev. V uvodu je vse pozdravil predsednik ljutomerskega planinskega društva Ivan Kraljič, ki je dejal, da "je praznovati 60. obletnico Planinskega

društva Ljutomer sočasno z dnevom slovenskih planincev v osrčju prleških gričev za nas planinska čast. Ponosni smo na vsako drevo, vsak kamen, vsako cvetlico, vsako pest zemlje, vsak košček tega mozaika. Ponosni na vsakega planinca, izkušenega ali novinca, samo da je glava na pravem mestu in noge na pravi poti. Navzgor. V planine."

Županja Občine Ljutomer mag. Olga Karba je poudarila, da je bil "pogum pionirjev, ki so utirali nove poti in krotili na-

ravo, zmeraj poln spoštovanja, obzirnosti in skromnosti do veličine tega okolja. V planinah vladajo posebna pravila, pravila vedenja, življenja in preživetja. Organizirano planinstvo Prlečkam in Prlekom neposredno omogoča doživeti ta čudoviti svet, za kar vam, spoštovani člani Planinskega društva Ljutomer, greta največje priznanje in zahvala. Imeti priložnost odpraviti se v gore z vodnikom, si izbrati zanimiv cilj in si utirati najboljšo pot je vse prej kot samoumevno. To je v resnici izjemen privilegij, izjemna priložnost, po kateri je prav, da posežemo v čim večjem številu. Iskrena hvala, dragi planinci, tudi zato, ker s svojim delovanjem ponujate te možnosti za doživljanje gorskega sveta in predvsem s svojo strokovnostjo skrbite za varnost naših občanov za 60 let."

Čestitkam za dobro delo se je svojem pozdravnem nagovoru pridružil tudi Dragotin Kuster, predsednik Meddruštvenega odbora planinskih društev Pomurja, kamor spada s še šestimi planinskimi društvi tudi PD Ljutomer. Sledil je nagovor predsednika Komisije za evropske pešpoti Slovenije Jožeta Praha in slovesni trenutek letošnjega evropohoda pod geslom Pešpoti in voda, ko so evropohodniki simbolično združili osem rek Štajerske in Pomurja. In sicer so v sodček zlili vodo iz Sotle, Dravinje, Drave, Pesnice, Krke, Lendave, Mure in Ščavnice. Slovenski del evropohoda 2011 se bo zaključil v soboto, 1. oktobra 2011, na Geossu, ko bodo pod pokroviteljstvom predsednika države dr. Danila Türka iz vseh štirih glavnih posod napolnili skupno posodo z vodo, ki jo bodo predstavniki planinci 15. oktobra letos na zaključnem dogodku v Španiji združili z vodami vse Evrope.

Za simboličnim zlitjem voda je predsednik Planinske zveze Slovenije Bojan Rotovnik v govoru poleg evropohoda 2011 in praznovanja 60-letnice planinskega društva izpostavil tukajšnjo gostoljubnost in poudaril, da je letošnje srečanje pomembno tudi iz dveh razlogov – "letošnje leto je mednarodno leto gozdov in evropsko leto prostovoljstva. Slednje poteka pod geslom: 'Bodi prostovoljec, spreminjaj svet.' Glede na to, da planinstvo temelji na prostovoljstvu, lahko tudi v tem letu naredimo nekaj za naše gozdove,

Predsednik PD Ljutomer Ivan Kraljič prejema spominsko darilo iz rok predsednika PZS Bojana Rotovnika.
FOTO: ZDENKA MIHELIČ

saj v njih izvajamo kar nekaj planinskih aktivnosti. V mislih imam predvsem nam neljube vožnje z motornimi vozili v naravnem okolju izven urejenih prometnic, ki so dejansko zelo velik problem. V letošnjem poletju bomo morali planinci pokazati, da smo močni, da smo enotni, da smo proti tovrstnim aktivnostim, ki povzročajo veliko škodo v naravi."

Slavnostni govor letošnjega dneva slovenskih planincev je pripadel podpredsedniku Olimpijskega komiteja Slovenije – Združenja športnih zveze Branku Žnidariču, ki je ljutomerskim planincem na osnovi njihovih aktivnosti ob 60-letnici delovanja podelil tudi zlato plaketo Olimpijskega komiteja Slovenije.

Po svečanem razvitju novega prapora Planinskega društva Ljutomer je planince na Jeruzalemu pozdravil ter jih s svojo prijetno in sproščeno besedo navdušil naš vrhunski alpinist Viki Grošelj, ki te konce, pravi, dobro pozna, saj je od tod njegova žena; zaželel pa jim je še nadaljnjih uspešnih in planinsko obarvanih let.

Med govori je spretno krmarila povezovalka Vesna Danilovič Novak, glasbeno nit pa so v kulturni program pletli Ljutomerski okteti pod vodstvom Dušana Preloga ter mlada harmonikarja Domen Ritonja Kralj in Barbara Hrga iz Glasbene šole Ljutomer. Za konec programa sta Lara Kosi in Kristina Žižek iz OŠ Ivana Cankarja zapeli Kekčevo pesem ter zbrane z dobro voljo pospremili v nadaljevanje dneva. Sledili so družjenje, klepet, obujanje spominov, tkanje novih prijateljstev ..., vse ob dobri prleški jedači in prijetnih zvokih ansambla Prlekija. ◦

Obvestilo vodstvom planinskih društev

V skladu s sklepom Poslovnega odbora Slovenskega planinskega muzeja (SPM) z dne 23. maja 2011 vas obveščamo, da bo veljavnost potrdil za vplačani prispevek za izgradnjo SPM potekla 31. decembra 2011. Zato pozivamo vsa društva, da organizirajo obisk svojih članov do tega datuma in s tem izkoristijo možnost brezplačnega ogleda muzeja. Obenem pozivamo društva, ki svoje obveznosti še niso izpolnila, da to storijo čim prej.

Vodja SPM: Miro Eržen

John Porter FOTO: IZTOK GRILC (ARHIV IMFFD)

Alpinist, ki skrbi za gorniško kulturno dediščino

Pogovor z Johnom Porterjem

✍ Mire Steinbuch

John Porter, po rodu Američan, je leta 1970 prišel na podiplomski študij na univerzo v Leedsu in ostal v Veliki Britaniji. Plezati je začel že doma v gorah White Mountains v New Hampshiru. V Angliji je v univerzitetnem plezalnem klubu spoznal nadarjene plezalce, med njimi Rogerja Baxterja Jonesa, Ala Rousa, Alexa MacIntyra, Joeja Taskerja in druge. Bil je med začetniki hitrega načina plezanja s čim manj opreme. Med njegove pomembnejše vzpone spadajo zimsko prečenje Tater, južna stena Čangabanga, zahodni greben Everesta pozimi; plezanje v južni steni Anapurne in na SZ grebenu K2 so prekinili zaradi smrti članov odprave, Alexa MacIntyra oziroma Ala Rousa.

Porter z družino živi v Lake Districtu in počasi piše knjigo o generaciji plezalcev iz 70. in 80. let, ki je zaradi smrti v gorah skoraj izumrla.

Glavni namen MHT je zbiranje in ohranjanje artefaktov, filmskega in pisnega gradiva generacije 20. stoletja. Sem član odbora Alpine Cluba, ki ima ogromno starih knjig in stvari, toda do sedaj nihče ni zbiral gradiva 20. stoletja od ljudi, ki jih dobro poznam, na primer Douga Scotta, Chrisa Boningtona, Joeja Taskerja, Petra Boardmana.¹ Morda sedaj ni zanimanja, toda pomembno je ohraniti dediščino. Glavni namen ni v tem, da bi vse arhivirali, temveč da vemo, kje se kaj nahaja. To je vse pomembneje tudi za razumevanje zgodovine. Včasih pogledam v Wikipedijo.² Ljudje sami pišejo svoje zgodovine, vendar so pomembni pisni viri, ki kažejo, kaj se je dejansko dogajalo. Prirejamo veliko razstav, na voljo imamo dokaj velik razstaveni prostor v muzeju v Keswicku. Sodelujemo z Alpine Clubom, da imamo lahko razstave v raznih krajih po državi.

Ste eden od ustanoviteljev filmskega festivala v Kendalu.

Festival smo leta 1980 ustanovili z Jimom Curranom in Brianom Hallom. Film takrat ni bil v ospredju tako kakor danes. Oprema je bila precej dražja, večja in težja. Prvotno je bil to festival planinske fotografije in knjig. Imeli smo sicer nekaj filmov, vendar je bil poudarek na fotografijah, ki so jih posneli ljudje, ki so bili takrat širši javnosti še neznan, tudi Stephen Venables³ in celo Doug Scott. Potiho smo upali, da bomo na ta način zbrali denar za odpravo na zahodni greben Everesta pozimi, kar pa se ni uresničilo, saj smo popolnoma napačno ocenili stroške takega festivala.

Omenili ste pisno gradivo. Kako je s pisanjem o plezanju in gorah v Britaniji?

Mislím, da imamo srečo, ker imamo tako tradicijo. Prve plezalske zgodbe ni napisal alpinist, pač pa filozof in pesnik Samuel Coleridge (1772–1834, op. av.), ki je rad poplezaval

Še vedno plezate?

Da. Imel sem dve nesreči, v katerih sem si poškodoval vezi in drugič zlomil levo koleno. Moram biti previden, plezam lažje smeri. Počasi napredujem, rad bi se vrnil v Himalajo. Starčevske ambicije (65 let, op. av.) po nižjih vrhovih.

Mislím, da je to zelo zdrava ambicija in spodbuda za rehabilitacijo.

Ni lahko. Zadnjič sem vprašal zdravnika, kaj lahko počnem. "Vse, kar hočete." O, fino, torej grem lahko plezat. "Hmm, to pa še ne." Kaj pa smučanje? "Absolutno ne." Torej večinoma hodim in kolesarim ter si počasi nabiram moči.

Ste sekretar Mountain Heritage Trusta. Kakšen je namen tega sklada?

Ustanovljen je bil z namenom, da bi postal gorniški muzej. Imeli smo že nacionalni gorniški muzej, ki ga je vodila druga organizacija. Ko je zašla v finančne težave, so ga zaprli.

¹ Joeja Taskerja in Petra Boardmana so 17. maja 1982 zadnjič videli na severovzhodnem grebenu Everesta. Njuni družini sta leta 1983 ustanovili spominski sklad Boardman-Tasker, ki vsako leto podeli nagrado za najboljšo knjigo na področju gorniške literature.

² Enciklopedija na spletni strani <http://en.wikipedia.org>.

³ Prvi Britanec na Everestu brez dodatnega kisika (leta 1988).

Predavanje Johna Porterja v Cankarjevem domu v Ljubljani FOTO: IZTOK GRILC (ARHIV IMFFD)

v Lake Districtu. Napisal je napeto zgodbo, seveda v romantičnem stilu, kako se je zaplezal v skalah. Romantična stran možganov odpre srce goram. Lahko smo srečni, ker v Britaniji natisnemo veliko dobrih gorniških knjig, ki so zelo priljubljene. Imamo Boardman-Taskerjevo nagrado za gorniško literaturo, vsako leto izide več knjig o plezanju in gorah kakor v vsej Evropi skupaj. Čeprav ta podatek morda ni popolnoma natančen, ni daleč od resnice.

Glede tega vam zavidam. V Sloveniji žal ni tako.

To je čudno, saj ima Slovenija glede na število prebivalcev najvišji odstotek dobrih plezalcev na svetu. Silvo (Karo, op. av.) mi je na vprašanje, s čim se še ukvarja poleg festivala, odgovoril, da premišljuje tudi o knjigi. To je pomembno. Knjige naj ne bi bile dnevniški zapiski, temveč pisanje o ljudeh in njihovih izkušnjah. Najboljše so tiste, ki bolj kakor dogodke opisujejo izkušnje.

Preplezali ste južno steno Čangabanga. Dve leti pred vami sta Joe Tasker in Peter Boardman preplezala zahodno steno. O tem sta napisala knjigi, vsak iz svojega zornega kota. Ste ju prebrali?

Seveda. Prebral sem vse, kar sta napisala. Sam še nisem napisal knjige, saj sem vedno mislil, da ne morem pisati tako dobro kakor Pete in Joe.

Tega ne morete vedeti, dokler ne poskusite.

Ko bom našel čas, bom morda skušal zložiti skupaj nekaj, kar bo, upam, berljivo.

Kako je bilo plezati z ljudmi, kot so Chris Bonington, Alex MacIntyre¹ ali Al Rouse²?

Z Alexom sva pripadala drugačni kulturi kakor Chris, ki je bil na velikem nacionalnem ekspedicijskem vlakcu. Medtem ko sva bila z Alexom kakor v majhnem člunu, ki je skušal slediti supertankerju, je imel on veliko denarja in podpore, v tistih časih so bile namreč nacionalne ekspedicije še pomembne. Vse sva skušala opraviti s čim manjšimi stroški in čim manj opreme, nihče ni veliko pričakoval od naju niti se ni posebej zanimal za najino početje. Toda Chris je spodbudil veliko ljudi, tudi mene. Izdelali smo majhne letake, na vrhu seznama stvari, za katere smo prosili (kosmiče, čokolade, sokove itd.), pa smo napisali Chrisovo ime. Nič ni imel proti temu, bil je zadovoljen.

S Chrisom sem začel plezati razmeroma pozno, saj je bil on na drugem tiru kakor jaz. Z njim sem bil na nekaj odpravah. Obema je začelo zmanjkovati soplezalcev, kajti to je nevarna igra. Dobro sva se razumela. On je profesionallec, ki živi od plezanja, jaz pa amater. Ne vem, kaj bi se zgodilo z Alexom in Alom, če bi bila še živa, verjetno bi postala profesionalna plezalca. Ko sem plezal z Alexom, sem vprašal: "Kaj je zdaj na vrsti?" "Pa pojdiva pogledat tisto." "Kako dolgo bo trajalo, en dan?" "Mm, morda pa res samo en dan." Pa sva šla. Čez tri dni sva brez hrane sedela v bivač vreči. Pa je dejal: "Morda bi morala naslednjič vzeti s seboj kaj za pod zob."

¹ Alex MacIntyre (1954–1982), umrl na Anapurni.

² Alan Paul Rouse (1951–1986), umrl na K2.

Moč ranega jutra

Prva slika. Nedoločljive oblike okrog tebe. Vлага v nosnicah in po tleh. Postave, ki tiho pripravljajo nahrbtnik za pot, le sem in tja kdo pohrka, morda spregovori besedo ali dve. Temačne sence dreves, verjetno so smreke, saj v zraku čutiš smolnat vonj. Jutranja, nerazpoznavna dolina. A visoko nad njo, na nebeškem svodu, se že rišejo obrisi gora. Četudi je v ranem jutru gora le ploskev na kovinsko sivem nebu, je že to dovolj. Z ugašanjem noči v dolini in z vse bolj izrazitimi skalnimi robovi nad njo se tvoje hrepenenje spreminja v zelo določljivo, jasno željo, preliva se v veselje do poti, ki je pred teboj. In tedaj kreneš.

Jutro je mlado in pot se že odločneje izrisuje. Oglašajo se prvi ptiči, ki zaslutijo dan. Gora se iz ploskve spreminja v razbrazdano, nagubano gmoto, zgornji del že obliva rdeče jutranje sonce... Pričenja se tvoje slavje. Narave, lepote, telesne moči, srčnosti, čiste ga veselja nad stvarstvom. In – zamudil nisi nič, saj si zraven od prvega prebujenja, od trenutka, ko je noč prešla v svetlobo. Ujel si najbolj prvinske vonje, odtenke in občutja, doživel najbolj prefinjene zvoke tišine, tiste tišine, ki zveni, tišine, kot jo v vsem dnevu lahko ponudi le zgodnje jutro.

Druga slika. Prespiš v koči. Tema je še, a ker si visoko, nekje proti jutru za oknom že zaslučiš svetlobo. Luč dneva tam gori prehiteva dolino. Šibko, neotipljiva je ta svetloba, a jasno napoveduje dan. Odštorkljaš po škripajočih stopnicah in stopiš pred kočo. Zrak je

svež, hladi v ušesa, zato si nadeneš pokrivalo. Krmežljave oči opazijo silhuete nekaterih zgodnjih postav, ki se zarišejo na sivem obličju gore. Globoko spodaj je dolina še vsa temna, nočne luči še niso ugasnile. Brskaš po nahrbtniku, bolj slabo se vidi, a počasi se vendarle pripraviš. Sem in tja se streseš, ker zmrazi. Telo se komaj dobro prebujajo, ni se še ogrelo, ni vaje – no tako zgodnjih ur. Nekaj malega prigrizneš, spiješ požirek čaja, še od prejšnjega dne. Morda je oskrbnik v koči že pokonci in se iz skodelice kadi od sveže tople pijače. Na vzhodu je nebo vse svetlejše, kaže, da se boš kmalu lahko odpravil na pot. Tiho je, večina še spi. Ti pa si tam in ujel si najlepši del dneva, si del najsijajnejše drame, najlepših prizorov stvarstva. Ujel si življenje v njegovem prvinskem rojstvu.

V čem je torej moč ranega jutra? Ne le v tihem, veličastnem vstajenju gora, pač pa tudi v obetu dneva – ki bo dolg, ki ponuja obilje časa, ki zaradi zgodnje ure omogoča varen zaključek ture, ki pripelje v kočo zgodaj, pred nevihto, in ki te, utrujenega in srečnega, ko je v poznem mraku večera slutiti zadnje obrise gora, že zasanja v zaslužen spanec.

Kdor je danes že pozabil, da jutro daje ton dnevu in da so gorska jutra še posebej lepa, naj jih znova poskusi. Naj vas to poletje torej na pot pospremi pravi ta, skrivnostna zgodnja jutra. Srečno!

Marjan Bradeško

RISBA: DANILO CEDILNIK - DEN

Vsako zimo, kadar je ugoden saninec,² oživi stara Jelovica. Vozniki iz vseh krajev, nahajajočih se v njenem vznožju, pohite v to tihotno pokrajino, ki jo med letom le tu pa tam motita jek sekire in mukanje po planinah se pasočje živine. Deloma spravljajo svoj les, največ pa jih vozi hlode iz velikanskih državnih gozdov. Samo v smeri proti Radovljici prihaja dnevno do 130 voznikov. Kljub strmim potom in ostrim ovinkom se le prav redko dogodi kaka večja nesreča.

Zgodba o konju, ki je padel v brezno¹

Iznajdljivi kmetje na reševalni akciji

BREZNA V JELOVICI

V do 1200 metrov visokem pogorju, ki se razteza od Bohinja pa doli do Železnikov, na drugi strani pa od Kamne Gorice do Sorice, je nebroj ogromnih breznen. Mnoga segajo celo do podnožja, v katerem izvira več potokov. V drugih plitvejših breznen in skokih pa so jame, v katerih leži skozi vse leto sneg. Brezna leže navadno v dolinah, kakor jih najdemo na Krasu. Njihova žrela so precej široka, povprečno do kakih deset kvadratnih metrov. Tujci Jelovico kaj malo posečajo, pač pa večkrat obiskujejo taka brezna domačini, drvarji in pastirji. Vsakdo, ki se približa jami, vrže v brezno kamen in radovedno prisluškuje bobnenje pri padcu. To so edina raziskovanja jeloviških breznen. Večja brezna so preiskali samo enkrat, in sicer v tistih letih, ko je bil gospodar Jelovice baron Žiga Zois. V brezno so spustili po vrvi nekega rudarja, ki pa je bil, kakor pripoveduje ljudstvo, le malo časa notri. Kmalu je pričel vleči za vrv in klicati na pomoč. Ko so ga izvlekli iz brezna, je bil popolnoma osivel. Pripovedoval je strašne reči, kaj vse da je videl v breznu. Vse od kače do zmaja je srečal v osrčju skrivnostne Jelovice. Odsihdob³ ni nihče več silil v notranjost gore, marveč se je vsakdo zadovoljil z opazovanjem od zunaj.

¹ Zgodba je bila objavljena v časniku Jutro 15. januarja 1929. Avtorja žal niso zapisali.

² Sneg, ugoden za vožnjo s sanmi.

³ Od takrat.

KONJ PADEL V BREZNO

Kljub temu da se ljudje ogibajo brezen in se le redko dogodi, da pade noter kaka žival, ki zaide v nevarne kraje, se je na silvestrovo dogodil čuden primer, da je konj zdrknil v 30 metrov globoko snežno jamo in ostal kljub silovitemu padcu nepoškodovan. Ko so omenjenega dne v Jelovici spravljali les sinovi posestnika Janeza Valanta, po domače Pocarja iz Bodešča, sta starejša brata zaslišala obupen klic 15-letnega brata Francija, ki je vlačil hlode iz doline ob breznu Žontarici. Prestrašena sta hitela k njemu in našla brata vsega prebledeloga. Jel jima je pripovedovati, da se je baš med obračanjem konj z vprego vred pogreznil v brezno.

Bratje Valantovi so brezno Žontarico že deloma poznali; vedeli so, da je v globini približno 30 m velik skok,⁴ ki strmino nekoliko prekine. Zvezali so pet po pet metrov dolgih verig, ki jih rabijo za povezovanje lesa, nanje privezali najmlajšega ter ga spustili gledat, kaj se je zgodilo s konjem.

ŽIV IN ZDRAV V JAMI

Verige so komaj dosegle precej strmo ploskev skoka, po kateri je zlezal Francelj na jamsko snežišče, kjer je v veliko začudenje našel konja živega. Tičal je do trebuha v snegu. Mladi voznik je torej konja predvsem izvlekel iz snega in ga rešil vprege. Uboga žival je takoj vsa obupana poskusila lesti iz brezna. Ali ni prišla daleč. Pot je zapirala navpična stena. Srečno naključje je hotelo, da je konja pri padcu ovirala lahka vprega tako zvane vlačulje,⁵ ki se je zadevala ob stene, in tako je konj priletel v sneg, ki se vsako leto naleti skozi odprtino brezna, čez poletje pa le malo odkopni.

⁴ Tukaj pomeni položnejši predel v siceršnji strmini (zanimivo je, da se je kasneje v planinskem izrazju ustalil obraten pomen – skok je strm, navpičen del stene oziroma pobočja v sicer položnem svetu, ima pa večje razsežnosti kot stopnja in prag).

⁵ Kratke sani za spravilo lesa ali sena v dolino.

V breznu je snežena plast debela več metrov in zapira vhod v nadaljnjo jamo, ki sega baje do vznožja gore.

Po opravljenem prvem delu sta brata izvlekla Francija iz jame in vsi trije so šli v domačo vas, oddaljeno kaki dve uri, po pomoč.

REŠILNA EKSPEDICIJA

Okoli 22. ure ponoči je dospelo k Žontarici 15 krepkih mož. Opremljeni so bili z dolgimi vrvmi in verigami ter močnimi jermeni. Pri jami so zakurili velik ogenj. V brezno je odšel zopet najmlajši. Ko je došel na snežišče, je žival ležala v snegu in se tresla od mraza. Takoj se je nagnila k rešitelju in se poskusila dvigniti. Mirno se je konjiček dal povezati z dolgimi jermeni, na katere so bile pritrjene vrvi in verige. Na eno vrv se je privezal mladi voznik in zaklical, da je vse pripravljeno in da naj le pričnejo z dviganjem.

Možje so potegnili in sproti ovijali vrvi okoli dreves, rastočih nad breznom. Spremljevalec konja pa je, viseč na vrvi, ravnal visečo žival.

Par metrov je šlo dobro, in sicer do kraja, kjer se grlo brezna zoži. Pri nekaterih potegljajih so dvignili konja do pol metra, večkrat pa so vlekli tudi zaman. Šele po dvehurnem, silno napornem delu so opazili konja in njegovega spremljevalca bližati se površini. To je može znova opogumilo, da so z vsemi močmi potegnili in dvignili žival na trdo zemljo.

V trenutku, ko je konjiček zopet začutil pod seboj tla, se je izmučen zgrudil v sneg, pa so ga potegnili k ognju, kjer ga je gorkota očividno poživila. Takoj je pričel zobati oves, ki ga je ekspedicija prinesla s seboj. Kmalu nato je bil konj na nogah in je vdano sledil svojim rešiteljem. Ko so morali ponovno mimo breznovega žrela, je konj s strahom zavil v stran. Prihodnji dan je konjiček doma truden počival. Večinoma je ležal, čez dva dni pa je bil zopet popolnoma pri moči ... ◉

CÉBÉ
PURE ADRENALINE

Testirali smo:
CÉBÉ
KITE BIG

Cebe lahko poimenujemo kot pionirja v segmentu športnih, kot tudi modnih očal. Danes proizvajalec ponuja pester repertoar sončnih in smučarskih očal, zaščitnih čelad, kakor tudi številnih drugih športnih pripomočkov. Širok spekter jim omogoča, da tudi najzahtevnejša stranka vedno najde artikel za točno določen namen.

Prvotno poslanstvo v segmentu »outdoor« in »gorništvu« so sedaj razširili tudi na športe, ki so zastopani tekom celega leta. Na področju športnih očal so odlična dopolnitev segmenta tek, tek na smučeh, kolesarstvo, pohodništvo, plezanje, odbojka na mivki, kajtanje ...

Tokrat vam predstavljamo pohodniški model Kite.

Značilnosti okvirjev:

- ročki z odprtino za namestitvev elastike (za najboljši oprijem v ekstremnih situacijah)
- snemljivi stranski ščitniki za zaščito pred vetrom in ekstremno svetlobo
- večja oblika stekel za dobro pokrivanje vidnega polja

Značilnosti stekel:

- zelo lahka in trdna polikarbonska stekla, odporna na udarce
- 100% optična pravilnost stekel (ne popačijo slike in ostalih linij)
- stekla so namenjena uporabi v ekstremno močni svetlobi
- antirefleks na notranji strani za preprečevanje moteče svetlobe iz strani
- zatemnitev kat. 4
- stekla primerna za visokogorje

Gre za objektivni komentar ekipe Sokola.
Naročena objava.

Cena: 59,95 EUR
www.bushnell-europe.com/cebe

Uvoznik:
Rodeo Team d.o.o., Kranj
www.rodeoteam.si

Dr. Tone Wraber¹

✉ Irena Breščak

Tone Wraber FOTO: VLADIMIR HAJJAN

Z najmlajšo vnučko Ano vozičkam proti Kamnjam. Pogled mi uhaja na Čaven, na skalnata rebra Kuclja, proti razglednemu balkonu Velikega roba ... Oborožena sem s fotoaparatom, če mi pride kaj zanimivega pred objektiv. V košari pod vozičkom vozim "zelenjavo": rogoz, zvončico – rastline, ki sem jih spotoma nabrala in jih bom doma določila s pomočjo literature. Na sprehodu občudujem in prepoznavam rastline, ponavljam tudi njihova latinska imena. Ob najdbi kakšne "problematične" rastline pomislim, da bom vprašala dr. Wrabra. Žal ne več ...

Botanični izlet na Vipavske Mlake pred nekaj leti. Vodil ga je dr. Tone Wraber. Želela sem preveriti latinsko ime (sestavljata ga rod in vrsta) neke rastline, pa sem ga vprašala, ali se imenuje ... Ko sem izrekla njeno ime, sem naredila slovnično napako. Dr. Wraber pa me je opomnil: "Ti, ki učiš na Škofjjski gimnaziji, kjer imate latinščino, ne smeš delati takih napak, moraš paziti na pravilno rabo znanstvenih imen!"

Mesec julij. Pogledala sem elektronsko pošto. Botanično društvo Slovenije. Kaj pa pišejo? Odprem pošto. "Sporočamo žalostno vest, da nas je 6. julija zapustil botanik dr. Tone Wraber." Kaj? Saj ne more biti res. Imel je šele 72 let! V mislih mi odzvanja

stara Avsenikova pesem: "Ko v mraku zrem v vodo, vidim leta, da teko ..."

Kje je že leto 1971, ko sem se, tretješolka celjske gimnazije, udeležila biološkega raziskovalnega tabora v Strunjanu! Bivali smo v stavbah nad sedanjim hotelom Salinera. Razdeljeni smo bili v več skupin; nekateri so raziskovali živali, drugi rastline, eni morje, drugi kopno. Sodelovala sem v botanični skupini, ki jo je vodil mlad botanik z biološkega oddelka Biotehniške fakultete. Z njim je bila tudi njegova mlada družinica – žena in dva otroka. Gospod Tone Wraber. Delali smo terenske popise rastlin, se učili njihovega določevanja in izdelovanja herbarija ... Na Slavniku sem prvič videla več kot meter visok rumeni svišč – košutnik, katerega korenine, namočene v žganje, poznamo kot grenčico encijan.

Najpogosteje smo botanizirali v Strunjanu. Ko smo se v opoldanski poletni pripeki lačni vračali v tabor, je Wraber odtrgal rumenocvetočo rastlino in rekel: "Galium verum habeo!" Pravo lakoto imam! (*Galium verum* je znanstveno ime za pravo lakoto). Pa smo jo res imeli – v želodcih. Eden najlepših spominov na ta biološki tabor pa je bilo odkritje edinega rastišča jagodičnice (*Arbutus unedo*) in mirte (*Myrtus communis*) v Sloveniji – na rtu Ronek ob zalivu Sv. Križa (Mesečevem zalivu). Sedeli smo v toploljubnem grmovju nad morjem, zelo ponosni, da smo priče njegovemu odkritju nove vrste za Slovenijo. Naslednje leto je naš mentor doktoriral v Trstu z disertacijo o pionirskih vrstah rastlin v Julijskih Alpah. Še enkrat sem se, takrat kot maturantka, udeležila biološkega tabora v Strunjanu in botanične skupine pod mentorstvom dr. Toneta Wrabra.

Študij biologije na Biotehniški fakulteti je pomenil nadaljnje srečevanje z njim kot asistentom pri predmetu taksonomija rastlin in pri botanični skupini. Koliko smo se naučili na terenskih vajah na Komni! Ko smo zadnji večer imeli žur in je večina letnika noč prekrokala, nas je, najbolj vneta botanike, oprostil kolokvija na terenu in nam je v jutranjih urah dovolil "skočiti" na Krn. Večina kolegov je takrat še spala, utrujena od zabave. Pri diplomski nalogi iz botanike mi je pomagal z nasveti, v herbariju biološkega oddelka, kjer sem nekaj časa delala kot absolventka, pa sem celo natipkala svojo diplomsko nalogo.

Po diplomi me je burja odnesla na Primorsko. Kadar sem se vračala v rodno Celje, sem se, včasih s sinkom v nahrbtniku, rada ustavila na Oddelku za biologijo, obiskala nekdanje predavatelje in druge znance, saj sem se tam počutila kot doma. Vedno sem šla pozdravit tudi dr. Wrabra.

Izobraževanja na predavanjih in ekskurzije, bodisi za učitelje biologije bodisi s Prirodoslovnim društvom Slovenije, so bila pod vodstvom Toneta Wrabra nekaj posebnega. Pripovedoval in razlagal je z žarom in veliko ljubeznijo do stroke ter do materne jezika in domovine. Ni maral površnosti in lenobe – na njegovem kabinetu je bil napis: "Tukaj pijemo čaj ali kavo od 11.00 do 11.30, v ostalem času delamo!" Glede natančnega izražanja imam osebno izkušnjo: ko smo botanizirali po čavenski Mali gori, sem navdušeno rekla: "Na vlažnih predelih rastejo celi grmi sibirске perunike!" On pa: "Kakšni grmi, saj ni olesenela!" Morala bi reči šopi ...

¹ Julija je minilo leto dni, kar se je od nas poslovil dolgoletni sodelavec Planinskega vestnika dr. Tone Wraber.

Leta 2008 je bil simpozij o vegetaciji in flori Slovenije posvečen 70-letnici rojstva dr. Toneta Wrabra. Sama sem imela predstavitev botaničnega dela duhovnika Alojzija Filipiča, katerega herbarij hrani Škofijska gimnazija Vipava. Na mnogih herbarijskih listih je podpis: T. Wraber. Alojzij Filipič se je namreč pri problematičnih primerkih rastlin za določitev vrste obračal nanj. Ta primorski duhovnik, ki mu je bila botanika, tako kot dr. Wrabru, *scientia amabilis* (oboževana veda), je Toneta Wrabra tudi poročil. Oče Toneta Wrabra, Maks Wraber, je bil Filipičev velik prijatelj. Ko sem zbirala gradivo o Alojziju Filipiču, mi ga je nekaj priskrbel tudi Tone Wraber in mi ljubeznivo svetoval: "Dobro preveri vse informacije, preden jih objaviš!"

Dr. Tone Wraber je začel svojo poklicno botanično pot v alpskem botaničnem vrtu Julijana. Bil je kustos v Prirodoslovnem muzeju, potem asistent in kasneje profesor rastlinske taksonomije na Oddelku za biologijo Biotehniške fakultete Univerze v Ljubljani. Po upokojitvi leta 2007 je še poučeval osnove latinščine za biologe. Kot znanstvenik se je posvečal rastlinski sistematiki in fitogeografiji Slovenije in nekdanje Jugoslavije. Bil je goreč zagovornik varstva narave. Predavatelj, ki mu ni

bilo odveč priti med preproste ljudi. Bil pa je prepričan, da se le s trdim delom doseže pravi uspeh. Nikakor ni bil naklonjen permisivnosti v vzgoji in izobraževanju, predvsem ukrepom, ki podpirajo lenobo in kampanjsko učenje.

Ob cesti Ajdovščina–Col, kaka dva kilometra od mesta, nad tretjo *rajdo*, od poletja v jesen cveti bleda obloglavka (*Cephalaria leucantha*), Kugyjeva sanjska roža – *Scabiosa trenta*. Le v ozkem, nekaj metrov dolgem pasu in nikjer drugje na Vipavskem, kot mi je znano. Berem Wrabrov zapis o njej v knjigi *Sto znamenitih rastlin na Slovenskem*. Pa se spomnim, s kakim žarom nam je učiteljem biologije na ekskurziji o njej in Kugyju razlagal pri Sv. Mariji v Polju na travnati ravnici za Bovcem pod mogočnimi ostenji Rombona!

V reviji Ognjišče je bil objavljen intervju z njim ob njegovi 70-letnici. Kdo bi si bil mislil, da ga bo Gospodar življenja tako kmalu poklical v večnost. Še ga slišim, ko je na obisku pri nas pohvalil domače vino: "Dober kabernet imate!" Na botaničnih pohajanjih večkrat samodejno pomislim: "Vprašala ga bom ..." Dr. Tone Wraber – hvala vam za vse, kar ste nam dali. V miru počivajte na cvetnih poljanah večnosti. ○

Marmot
FOR LIFE

PEOPLE / PRODUCT / PLANET™

m3
softshell

HLAČE ROCKSTAR

Presenetljivo vsestranske, robate, dobrega izgleda in rojene za visoko učinkovitost; te hlače so resnična zvezda. Hlače so lahke, elastične in krojene za svobodno gibanje. Izdelane so iz membrane softshell m3, ki ustavi veter, odbija vodo in nudi zračnost za celodnevno udobje.

Kolekcijo Marmot najdete v trgovinah:

ANNAPURNA way, Krakovski nasip 4, Ljubljana

Avantura šport, Gregorčičeva cesta 19, Ilirska Bistrica

Avantura šport, Planet Tuš Koper, Koper

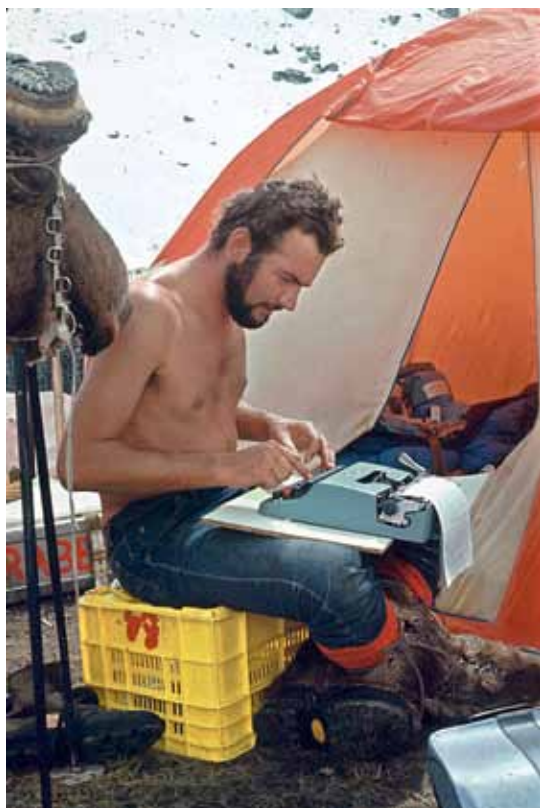
DropIN, Trubarjeva ulica 15, Ljubljana

Suvel šport Nova Gorica, Trg Edvarda Kardelja 5, Nova Gorica

CULT, Dolenjska c. 350, Lavrica

CULT, Tržaška cesta 77, Logatec

Pro Climb Shop, Ljubljanska cesta 1, 4260 Bled

Tone Wraber v baznem taboru odprave na Makalu leta 1972

www.annapurna.si

www.marmot.eu

S sondiranjem določimo natančno lokacijo zasutega v plaz.

FOTO: ARHIV DRUŠTVO GRS CELJE

Iz "letečega kozolca" in "sinje ptice" v helikopter

Osem desetletij poslanstva celjskih gorskih reševalcev

✍ Mateja Jazbec

VSolčavi, od koder so v Kamniško-Savinjske Alpe do ponesrečenih odhajali prvi reševalci, je bilo maja 2011 srečanje celjskih gorskih reševalcev. Z odprtjem potujoče razstave so ob sliki in besedi prehodili osemdeset let dolgo pot uspehov, tragedij in stisk.

V tem času so opravili več kot 460 posredovanj od Sotle do Rinke, preko Pohorja in Kamniško-Savinjskih Alp do Posavskega hribovja. Izmenjalo se je nekaj generacij, ki so delovale v Gorski reševalni službi – postaja Celje društvo. S svojim delom in znanjem so zagotavljali reševalno službo in varnost v gorah in v zadnjem času tudi širše. Med najbolj iskrivimi so spomini najstarejših članov, izkušenih alpinistov in reševalcev ter

Osemdesetletno delo celjskih gorskih reševalcev so zaznamovali trije načelniki, in sicer ustanovitelj in prvi organizator reševalcev Andrino Kopinšek, za razvoj in kakovost dela postaje je pozneje skrbel Stane Veninšek, Danijel Kopušar pa je deloval tudi v GRZS. Današnji načelnik postaje je Brane Povše. V njej je več kot štirideset članov, od tega jih je šestindvajset v stalni pripravljenosti.

inštruktorjev, zdravnika Jožeta Četine, Dušana Kukovca, Lojzeta Goloba in Elča Prezlja. Gorska bratovščina se izjemno natančno spominja takratnih dogodkov, reševanj, življenja na nitki in igre z usodo in neizprosno materjo naravo.

REŠEVANJE NEKDAJ IN SPOMINI NA PRETEKLE DOGODKE

Začetki organiziranega reševanja na Celjskem segajo v leto 1931, ko je Savinjska podružnica Slovenskega planinskega društva ustanovila tako imenovani rešilni odsek v Celju ter oddelke v Lučah, Solčavi in Logarski dolini. Prvi načelnik postaje je bil Andrino Kopinšek. Ob skromni reševalni opremi, pomanjkanju tehničnega znanja in komunikacij so bili reševalci polni idealizma in skrbi za ponesrečene planince. Najstarejši člani se spominjajo, da so kmalu po ustanovitvi postaje zahtevali, da reševalci poleg poznavanja gorskega sveta in strokovnega obvladovanja reševanja naredijo tečaj in

opravijo izpit iz prve pomoči ter se tako usposobijo za reševanje v gorah. Časi, ko so reševalci prihajali iz vrst izkušenih domačinov, večjih domačih razmer in terena, lovcev, kmetov in pastirjev, ki so pomagali drug drugemu in obiskovalcem, so bili tako mimo.

Nekdaj so novice o nesrečah prihajale po ovinkih, do prihoda reševalcev so minemale dolge ure ali celo dnevi, o resnejši medicinski oskrbi ni bilo govora, poškodovane pa so v dolino prenašali v vrečah in z reševalnimi drogovi, se spominja Jože Četina. Polet helikopterja na goro je bil "revolucionaren" izum, pripoveduje sedaj upokojeni zdravnik o največjem mejniku gorskega reševanja. Spominja se trmo-glave avstrijske planinke, ki je po vsej sili z zvitim gležnjem želela priti s Korošice preko Škarij na Planjavo. "Vso pot sem jo podpiral. Izmučeni smo uspeli priti na cilj, do Kamniškega sedla, hodili dobrih osem ur, kar bi običajno prehodili v uri in pol. Naslednje jutro sem tekkel do Okrešlja in

Z razstavo ob jubileju bodo reševalci gostovali na širšem celjskem območju in drugod po Sloveniji. Osemdesetletnico obstoja bodo proslavili novembra 2011 s slovesno prireditvijo v Celju in ob tej priložnosti izdali zbornik, ki nastaja z zbiranjem gradiva in prebiranjem arhiva njihovega člana Marka Gabrovška.

Reševalci se spominjajo številnih prigod s prirejenima reševalnima voziloma "letečim kozolcem" in kasneje s "sinjo ptico" (na sliki), s katerima so hiteli na pomoč. FOTO: ARHIV DRUŠTVA GRS CELJE

Reševanje sicer izkušenega alpinista in gorskega reševalca Dušana Kukovca, ko se mu je pri plezanju v severni steni Turske gore odkrušil oprimek. Soplezalec Ivo Reya ga je uspel obdržati, pri tem pa si je hudo ožgal dlani. FOTO: ARHIV DRUŠTVA GRS CELJE

v Logarsko dolino, nakar me je prijatelj z motorjem zapeljal do Solčave in kar pol ure smo čakali na zvezo s kamniškimi reševalci. Obveščanje je skupaj trajalo dobrih sedem ur, medtem ko je poškodovani danes oskrbljen v eni uri." Golob se ob tem spominja hitenja na pomoč s prirejenim reševalnim vozilom "letečim kozolec", pa pozneje "sinje ptice". Nalogo prvega obveščevalca je takrat opravljala milica, in če ni bilo drugega, je tudi miličnik v vozilo strpal fante, vrvi, varovala, našel prostor za nosila in pritisnil na plin.

NOVI NAČINI REŠEVANJA

Dušan Kukovec, prvi Slovenec, ki je skupaj z Janezom Resnikom julija 1969 preplezal severno steno Eigerja, se bolj kot tega podviga spominja svojega drugega rojstva. "Pri plezanju v severni steni Turske gore se mi je odkrušil oprimek. Soplezalec Ivo Reya me je uspel obdržati, a si je pri tem hudo ožgal dlani. Bilo je slabo vreme in reševali so naju celjski, ljubljanski in ka-

mniški prijatelji," pripoveduje. Reševanje je bilo izziv tudi v tehničnem smislu. Dolej so ponesrečence spuščali preko stene, medtem ko so takrat ponesrečenca prvič dvigovali okrog sto šestdeset metrov visoko s pomočjo posebnega škripčevja, ki ga je izdelal Aleš Kunaver in ob tem razvil še poseben vitel. Ta postopek je prinesel pomemben napredek v reševanju z Marinerjevimi nosili s pomočjo jeklene vrvi.

Revolucionarna je bila tudi narkoza dr. Četine leta 1978. Pri reševanju treh alpinistov izpod sneženega plazua na Raduhi je težko poškodovanemu kolegu, Tonetu Žunterju, pomagal z anestezijo, kar se je pozneje uveljavilo kot doktrina. Od avstrijskih prijateljev je v domače gore uspešno prenesel tudi oživiljanje z zunanjo masažo srca.

Gorski reševalci se pri reševanju izpostavljajo nevarnostim, slabim vremenskim razmeram ..., toda vodi jih močan vzgib – pomagati sočloveku. Kljub težkim trenutkom pa možem s sedmimi in

osmimi križi na ramenih hudomušnosti in iskrivosti ne manjka. Prezelj je oživil komično situacijo z ene od vaj, ko so v sneg zakopali "ponesrečenca" Jožeta, njegov pes Žiki pa jih kar nekaj časa ni spustil do njega. Ko so že resno razmišljali o uboju psa, si je ta premislil in le spustil na plano svojega lastnika.

Največkrat so posredovali na območju Okrešlja, pogosto sta nesreče terjali tudi Brana in Turska gora. Ne le pot v gore, v zadnjih letih je pogosto reševanje ponesrečencev zaradi adrenalinskih športov, pri katerih domišljija ne pozna meja. Celjski gorski reševalci hranijo opise nesreč vse od časa pred ustanovitvijo reševalnega odseka do današnjih dni. V prvih letih prejšnjega stoletja je bilo največ žrtev med pravimi in divjimi lovci, veliko nesreč se je zgodilo tudi med spravilom lesa v dolino. Največ nesreč se je zgodilo v zimskem času zaradi snežnih plazov, veliko je bilo tudi zdrsov in tragedij zaradi nevarnega prečenja snežišč. ◻

Padavinsko revna in sončno bogata

Vreme in razmere v gorah v meteorološki pomladi 2011

✍ Miha Pavšek¹ in Gregor Vertačnik²

Aprilski razgledi so med najlepšimi, posebej, kadar mesec ni muhast. Triglav in Stari vrh z Bukovega Vrha nad Poljansko dolino. FOTO: MIHA PAVŠEK

Neizživetih turnih smučarjev tožba ali pohodniško veselje – to sta le dve nasprotujoči si oznaki, ki bi še najbolj ustrezali kratkemu opisu letošnjega spomladanskega, natančneje meteorološkega trimesečja. S snegom odsotni konec zime se je nadaljeval tudi še dobršen del marca. Sredi meseca pa smo dobili obilnejšo snežno pošiljko, za katero pa se je kasneje pokazalo, da je bila "lažna". Seveda je manjkala njena nadgradnja. Bolj ko se je pomlad bližala sredini in se prevesila v drugo polovico, manj je bilo na visokogorskih tleh snega. V sredogorju pa smo bili večino pomladi kar brez. To se je zadnji mesec pomladi še kako poznalo v rečnem režimu vseh naših rek, katerih povirja segajo v alpske pokrajine. Kljub obilici sončnih ur in padavinski podhranjenosti pa nam jo je zagodlo vreme na domačem terenu ravno za prvomajske praznike in tudi kar nekaj vikendov. In to prav letos, ko smo jih koledarsko uredili v skladu z načelom, da nobena stvar ni tako dolga, da je ne bi mogli še bolj raztegniti.

Če bi pogledali letošnjo snežno statistiko le skozi podatke in brez časovne opredelitve, bi morda lahko še rekli, da je bila – vsaj povsem "zgoraj" – snežna sezona čisto spodobna. Vendarle pa je bila sprva precej nadpovprečna višina snežne odeje od druge dekade aprila dalje precej podpovprečna, in to ravno takrat, ko ponavadi vsako leto zabeležimo največjo skupno višino snežne odeje, ki nam pove veliko tudi o poletnih vodnih zalogah. Te bodo zato letošnje poletje precej pičle, in če ne bo sprotnih padavin, nikor preveč ne računajte na sicer še kako dobrodošle višje ležeče izvire. Marsikateri od teh bo poleti bolj skromen ali pa povsem suh, čeprav je junijska moča tudi v vzpetem svetu kar dobro nadoknadila velik padavinski primanjkljaj, ki smo mu bili priča ob koncu letošnje meteorološke pomladi. A poglejmo najprej na njen začetek.

Po obilnem snegu v začetku zime 2010/11 je marsikdo sklepal, da se bo turna smuka zavlekla v pozno pomlad, a se pokazalo, da smo dobili ta sneg z vremensko figo v žepu. Prvič v zadnjih 40 letih se je zgodilo, da so namerili na Kredarici najvišjo snežno odejo (natančno štiri metre) že decembra in ne sredi pomladi kot običajno. Že januar in februar sta bila revna s snegom, nič kaj bolje pa se nista odrezala niti marec in april. Maja je tako ali tako večina padavin že v obliki dežja, letos pa ni bilo kaj dosti niti teh. Prve marčevske dni je bila zima še trdno v sedlu, po 8. marcu pa je začel mraz jenjati in sredi meseca je bilo že aprilsko

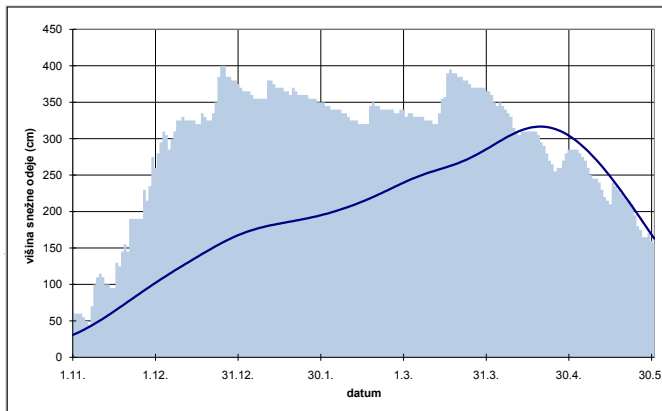
¹ Geografski inštitut Antona Melika ZRC SAZU.

² Urad za meteorologijo, Agencija RS za okolje.

toplo. Največ sončnih ur so prinesli dnevi od 5. do 12. marca, temu pa je sledilo nekajdnevno obilno padavinsko obdobje. Visokogorje je na debelo zasulo z novim snegom, nižje pa je bolj ali manj deževalo. Zlasti 20. in 21. dne v mesecu je spet pritisnil mraz, zato ni manjkalo vsaj sončnega vremena. Zadnja dekada je bila v glavnem sončna in ob koncu razmeroma topla, z le vzorčnimi padavinami.

Toplo pomladno vreme se je zavleklo globoko v april, izjemno toplo je bilo zlasti ob koncu prve dekade. Sredi meseca so temperature sicer močno padle, a potem skoraj do konca meseca ni bilo obilnejših padavin. Zato ne čudi, da je bilo sonca na pretek, muhasti april pa se je pokazal, na veselje mnogih častilcev letos koledarsko precej podaljšanih prvomajskih praznikov, šele od 24. dne dalje, ko smo bili deležni spremenljivega vremena s pogostimi padavinami. Nenavadnemu aprilu je sledil vremensko nič manj nenavaden maj. Pretoplo vreme sta prekinili le dve kratkotrajni ohladitvi 15. in 28. maja. Ob prvi je snežilo tudi pod 1500 metri nadmorske višine. Sicer je ves mesec kraljevalo sončno vreme z eno lepотно napako – slabšim vremenom ob vikendih. Le ob omenjenih ohladitvah se žarkom večinoma ni uspelo prebiti skozi gosto oblačnost. Najtoplejše obdobje je bilo od 24. do 27. maja, a primerljivo zgolj z aprilskim viškom.

Preden si ogledamo podatke v preglednici, smo vam dolžni še metodološko pojasnilo. V zadnjih desetletjih je bil dobršen del sveta priča občutnim podnebnim spremembam. Te se ponekod kažejo predvsem v temperaturnem dvigu, drugod v spremenjeni količini padavin, pogostosti nevarnih vremenskih dogodkov ali pa v kombinaciji teh pokazateljev. V Sloveniji se je glede nihanja temperature med leti najizraziteje spremenila prav temperatura na letni ravni. Svetovna meteorološka organizacija (WMO) je že pred desetletji priporočila uporabo 30letnega referenčnega obdobja za analizo podnebnih značilnosti določenega kraja. To je dovolj dolgo za dobro oceno povprečnih vrednosti kot tudi spremenljivosti posamezne meteorološke spremenljivke. V zadnjih desetletjih se spreminja podnebje tako hitro, da vrednosti znotraj tega obdobja pogosto kažejo zelo izrazit trend. Povedano drugače, podnebje na začetku referenčnega obdobja se precej razlikuje od tistega na koncu tega obdobja. Če se tovrstni trend z istim predznakom nadaljuje tudi po koncu referenčnega obdobja, postaja slednje z vsakim letom odmika vse manj reprezentativno za opis trenutnih razmer. Marsikje po svetu ostaja v veljavi referenčno obdobje 1961–1990, ki pa je za temperaturne značilnosti Slovenije časovno že tako oddaljeno, da je vprašljiva njegova primerljivost oziroma uporaba za analizo sedanjih razmer. Zaradi že omenjenega občutnega dviga temperature pri nas v zadnjih letih namreč le redko beležimo mesece, ko je povprečna temperatura pod povprečjem priporočljivega referenčnega obdobja 1961–1990. Hkrati pa nam

Slika 1: Snežna odeja od začetka novembra do konca maja 2011 na Kredarici (črta – dolgoletno povprečje, stolpci – izmerjene dnevne vrednosti). VIR: ARSO

nadpovprečno osončeni. V času pomladi je prejel naš vzpeti svet od petine do kar tretjine več sončnih ur kot povprečno v zadnjih dveh desetletjih. Na najvišjih vrhovih snežna odeja ni bistveno odstopala od referenčnega obdobja (slika 1), nižje pa je zaradi visokih temperatur sneg naglo skupnel.

Med omembe vrednimi vremenskimi dogodki minule pomladi zagotovo najbolj izstopa rekordno toplo vreme v začetku aprila. Po nižinah se je živo srebro približalo 30 °C, precej poletno pa je bilo tudi v gorah. 7. aprila so namerili na Kredarici 7,4, na Voglu 17,5 in v Ratečah kar 25,6 stopinj Celzija. Ponekod v gorskem svetu ni bilo tako toplo v zadnjih 60 letih niti ob koncu aprila! Le mesec dni prej, natančneje 8. marca, pa so raziskovalci mrzlišč v okviru Slovenskega meteorološkega foruma na planoti Lepa Komna izmerili skoraj –38 °C, najnižjo temperaturo pretekle zimske sezone. Kogar zanima kaj več o teh nenavadnih “mrzlih” oblikah površja, si lahko prebere tudi v pred kratkim predstavljeni izjemno zanimivi diplomski nalogi o slovenskih mrzliščih (http://geo2.ff.uni-lj.si/pisnadela/pdfs/dipl_201105_jaka_ortar.pdf).

Zaradi slabe snežne sezone in večje toplote bo v letošnji visoki planinski sezoni v gorah precej manj snežišč (to ne pomeni, da jih ne bo!) in več zapadnega kamenja, zato ne bo odveč dodatna previdnost. Prav zanimivo bo videti, kaj se bo to poletje dogajalo z obema našima ledeniškim zaplatama – pod Triglavom in Skuto. Pri sosedih, natančneje na ledenikih na območju avstrijskega Sonnblicka, kjer izvajajo meritve (ZAMG) že vse od leta 1928, so namreč v začetku letošnjega maja izmerili tretjo najnižjo višino snežne odeje (nižja je bila le 1968 in 1996) na začetku talilne dobe. A pustimo se presenetiti vsaj glede tega. Nikar pa si tudi to poletje ne privoščite, da bi vas na kakšnem neugodnem gorskem mestu ob nepravem času presenetilo nevarno vreme. ○

Preglednica: Povprečna temperatura (°C) in količina padavin (mm) v meteorološki pomladi 2011 ter primerjava s povprečjem obdobja 1991–2010

Postaja (nadmorska višina)	Povprečna T	Odklon T	Padavine	Indeks padavin glede na povprečje 1991–2010
Rateče (864 m)	8,0	1,4	255	85
Planina pod Golico (970 m)	7,6	1,3	340	87
Vojsko (1067 m)	7,4	1,3	412	84
Vogel (1535 m)	5,0	1,7	444	77
Krvavec (1740 m)	3,8	1,7	265	87
Kredarica (2514 m)	–1,7	1,1	321	75

Vir: Arhiv Urada za meteorologijo Agencije RS za okolje

V zeleni podrasti neopazna lepota orchidej

Gozdne vrste močvirnic

✍ Dušan Klenovšek

Navadna močvirnica (*Epipactis palustris*)

Širokolistna močvirnica (*Epipactis helleborine*)

Ozkoustna močvirnica (*Epipactis leptophylla*)
VSE FOTO: DUŠAN KLENOVŠEK

Med več kot 70 vrstami orchidej, ki uspevajo na Slovenskem, je tudi precej gozdnih vrst. Večina med njimi pripada rodu močvirnic (*Epipactis*). In prav julijski čas je tisti, ko se lahko v gozdnem prostoru na vseh nadmorskih višinah srečamo z njihovimi predstavnicami. Najlažje opažena in prepoznavna je navadna močvirnica, ki pa s svojimi belimi cvetovi niti ne sega v gozd, temveč ostaja na njegovem robu, še posebej, če je zamočvirjen.

Prave gozdne vrste močvirnic so kljub številnim cvetovom dokaj težko opazne, saj se zaradi majhnih cvetov, obarvanih v večinoma zelene odtenke, kar zlijejo z zeleno gozdno podrastjo, mi pa tudi običajno hitimo, da bi čim prej prišli na cvetoče travnate površine.

Z malo izkušnjami in željo po "odkrivanju" raznolikih predstavnikov sveta orchidej naše oči po obliki listov hitro odkrijejo tudi močvirnice. Vendar naša radovednost ob najdbi še ni potešena in radi bi vedeli, katero vrsto opazujemo. S tem se običajno začenjajo težave. Tudi dobri slikovni ključi težko odpravijo naše tehtanje med več sorodnimi vrstami. Še najlažje je prepoznavanje širokolistne močvirnice, ki izstopa z velikostjo (visoka je preko pol metra) in številom cvetov (tudi čez 150). Sam pred desetletjem zaradi neizkušenosti nisem pogosto tvegala dokončne določitve, a pred najdbo na Lisci sem bil

prepričan že ob prvem pogledu: ozkoustna močvirnica. Moj prvi digitalni fotoaparati je solidno opravil nalogo in zvečer so fotografije že prispele na elektronske naslove kolegov orhidologov. Še isti večer so brneli telefoni, naslednji dan pa sem največje entuziaste med njimi že vodil do nahajališča. Pravo doživetje je opazovati razpoloženje in občutke prijateljev, ki so to vrsto prvič opazovali na območju Slovenije. Celo poklicni botanik dr. Ravnik ni mogel skriti čustev ob občudovanju več kot sto primerkov te redke vrste. V svoji poklicni karieri je le enkrat opazoval par primerkov na Vršiču. Ostale na Lisci rastoče močvirnice (širokolistna, temnordeča, drobnolistna in Müllerjeva) so pri tem ostale kar zapostavljene.

In zakaj so tako težko ločljive med seboj? Eden od razlogov je ta, da se nekatere že tako podobne vrste med seboj uspešno križajo. Poleg tega pri posameznih vrstah prihaja do samolastne opraitve (avtogamije – cvet se ne odpre, opraitev se opravi kar z lastnim pelodom).

Če ste tudi sami med orhidološkimi navdušenci, je julij pravi čas za spoznavanje z močvirnicami. Vsi novejši digitalni fotoaparati omogočajo bližnje posnetke posameznih cvetov, ki so dobra osnova za brskanje po slikovnih priročnikih ali spletnih straneh. Kar nekaj kolegic/-gov namreč naše vrste orchidej slikovno predstavlja tudi v tej obliki. Pri občudovanju in fotografiranju pa le ne pozabimo, da gre za zavarovane vrste. Pri iskanju najboljšega položaja pazimo, da zaradi enega dobrega posnetka ne pohodimo desetih drugih orchidej. Pa srečno pri raziskovanju teh lepotic. ◉

Osnovne metode pomoči soplezalcu

✍ Tadej Debevec, Aljaž Anderle
Skice: Jernej Lukša

Aretacija reversa po ustavljanju padca prvega v navezi ob varovanju v pas. FOTO: TOMO ČESEN

Varovanje v center sidrišča, vodilni v navezi pade mimo nas. Po aretaciji prenašamo obremenitev na pomožno vrvico, da bomo uredili škripec za dvig. (Aretacija reversa je že podrt, prenos obremenitve v teku.) FOTO: TOMO ČESEN

Tako kot v dolini nam tudi v gorah ne gre vedno vse po načrtu. Dobro je, da smo na takšne dogodke pripravljeni. Vsi vemo, da v gorah preži na nas precej nevarnosti, ki pa se jim z znanjem, zdravo pametjo in ustreznimi varnostnimi postopki lahko v veliki meri izognemo. Tokratni prispevek se bo dotaknil osnovnih postopkov, s katerimi pomagamo soplezalcu, ki je med plezanjem zašel v težave in potrebuje pomoč. Tovrstni dogodki so zelo različni in segajo od enostavne pomoči pri premagovanju težjega mesta pa vse do hitrega in učinkovitega ukrepanja pri neugodnih padcih in posledičnih poškodbah.

VEČSTOPENJSKA POMOČ

Ker je vsaka situacija edinstvena, je zelo malo verjetno, da bomo vedno uporabljali enako metodo pomoči. Vseh možnih kombinacij je preveč, da bi jih lahko umestili v ta prispevek, vendar vse predstavljene postopke lahko uporabljamo v različnem zaporedju. Osnova, na kateri temelji odločitev o uporabi ustrezne metode, je vsekakor situacija, v kateri smo se znašli oz. se je znašel soplezalec. Na izbiro pomembno vplivajo tudi dejavniki, kot so stanje soplezalca, prisotnost poškodbe, oddaljenost soplezalca, trenje vrvi in metoda varovanja. Pomoči se lotimo večstopensko, in sicer po pravilu od lažjih proti zahtevnejšim postopkom, kar navadno sovpada tudi s trajanjem manevra (hitre metode – obsežnejše metode). Najprej se je treba odločiti, ali je potrebno dviganje soplezalca ali ga lahko spustimo, kar je navadno bistveno hitrejše. V primeru dviganja delimo metode pomoči na tri stopnje (1. poteg vrvi, 2. enojni škripec, 3. švicarski škripec). Kadar je soplezalec blizu in potrebuje samo kratko pomoč čez zahteven prehod, uporabimo prvo stopnjo, kadar pa potrebuje daljši dvig oz. je precej oddaljen, je najbolje takoj uporabiti švicarski škripec.

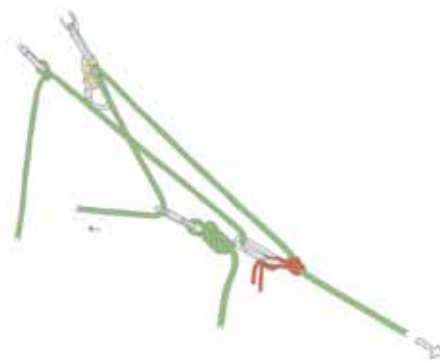
Slika 1: Enojni škripec

METODE PRI UPORABI AVTOBLOKIRANEGA VAROVALA

Navedene tri stopnje se najlažje izvajajo takrat, kadar pomoč potrebuje drugi v navezi in za njegovo varovanje uporabljamo avtoblokirno varovalo (Reverso³, ATC Guide idr.). Pri uporabi **potega vrvi** z lastno močjo vlečemo soplezalca navzgor in vrv hkrati pobiramo skozi varovalo. Ta način je učinkovit le za res kratke, zahtevne odseke v bližini sidrišča. **Enojni škripec** enostavno izdelamo tako, da na obremenjeno vrv pod varovalom pritrdimo malo prižemo ali trak oz. vrvico z ustreznim vozlom (francoski ali prusikov). Vanj vpnemo vponko, skozi napeljemo neobremenjeno vrv in nato s pobiranjem vrvi v smeri navzgor dvigamo soplezalca (slika 1). Kadar s to metodo nismo učinkoviti, uporabimo **švicarski škripec**, ki nam z uporabo dodatne vrvi močno olajša dviganje, pogosto pa ga celo edini sploh omogoči. Izdelamo ga tako, da namesto glavne vrvi (kot pri enojnem škripcu) skozi vponko napeljemo dodatno pomožno vrvico ali trak, na njem izdelamo vozec osmico in vanjo vpnemo vponko. Skozi to vponko nato napeljemo neobremenjeni del glavne vrvi in škripec je pripravljen (slika 2-A). Pri takšnem škripcu je po-

Slika 2-A: Švicarski škripec s trakom

Slika 2-B: Švicarski škripec z glavno vrvjo

membno, da je razdalja med varovalom in vponko, skozi katero gre neobremenjena vrv, dovolj velika, da omogoča ustrezno povzemanje vrvi. Če je premajhna, dviganje ni učinkovito, saj je treba vseskozi premikati celotni sistem. Ob pomanjkanju opreme lahko namesto dodatne vrvice za izdelavo švicarskega škripca uporabimo prosti pramen vrvi, s katero smo v sidrišče pritrjeni mi (slika 2-B). Takšen način izdelave nam omogoči tudi precejšnje podaljšanje celotnega škripca ter s tem večjo učinkovitost in hitrost.

Kadar uporabljamo avtoblokirno varovanje in se odločimo za spust soplezalca, ki visi na vrvi, pa je potrebno nekaj več previdnosti, posebno, kadar uporabljamo starejše avtoblokirne naprave (Reverso idr.), ki nam ne omogočajo enostavnega spuščanja tako kot njihovi sodobni nasledniki (Reverso³, ATC Guide idr.). Pri novejših napravah je dovolj, če vrv med popuščanjem napeljemo skozi obračalno vponko v sidrišču (slika 3-A) oz. jo popuščamo tako, da jo stalno držimo. Pri starejših napravah pa je treba pri razbremenitvi vrvi s polbičevim vozlom pritrditi v pas ali sidrišče tako, da jo ob potegu in popuščanju spuščamo s polbičevim vozlom (slika 3-B).

DODATNI POSTOPKI PRI UPORABI KLASIČNEGA VAROVANJA

Kadar za varovanje uporabljamo klasične metode (polbičev vozec, osmica, ploščica), moramo pred dvigom opraviti še vozla dva postopka, ki seveda zahtevata svoj čas. Prvi je aretacija obremenjene vrvi, drugi pa izdelava vozla garda in prenos obremenitve nanj. Aretacija je postopek, s katerim fiksiramo varovalno vrv. To naredimo tako, da pod varovalom z neobremenjenim delom vrvi izdelamo polvozec in varovalni vozec. Sledi prenos obremenitve: na obremenjeni vrvi s trakom ali pomožno vrvico premera vsaj 6 mm izdelamo ustrezen drsni vozec (francoski ali prusikov) in nato v vponko v centru sidrišča izdelamo ponovno najprej polbičev vozec, nato polvozec in varovalni vozec (slika 4). Tovrstna aretacija nam omogoči odstranitev osnovnega varovanja (polbičev vozec, osmica ...) ter enostavno in kontrolirano popuščanje ob prenosu obremenitve v gardo. Če gre kaj narobe, pa lahko glavno vrv tudi ponovno aretiramo in zavarujemo. Zaradi stalnega zagotavljanja dodatne varnosti je pomembno, da se posamezni koraki v celotnem manevru prekrivajo tako, da v nobenem trenutku ne pride do pomanjkljivega ali šibkega varovanja – preden po aretaciji podremo osnovno varovanje in preidemo v izdelavo garde, prosti konec glavne vrvi na ustrezni razdalji vpnemo v center sidrišča z bičevim vozlom in s tem zagotovimo dodatno varnost (ang. *back-up*) v primeru težav z aretacijo. Ko je to pripravljeno, popustimo osnovno aretacijo glavne vrvi in s tem delom vrvi izdelamo vozec garda (slika 5-A), šele nato (!) pa odstranimo bičev vozec dodatnega (*back-up*) varovanja in popustimo aretacijo na pomožni vrvici, da celotno obremenitev prevzame vozec garda. Ta nam omogoča avtoblokirno povzemanje vrvi in nadaljno izdelavo ustreznih škripcev. Glavi problem garde je razbremenjevanje, ki je lahko pod polno obremenitvijo zelo

Slika 3-A: Razbremenjevanje avtoblokirnega varovala (nove naprave)

Slika 3-B: Razbremenjevanje avtoblokirnega varovala (starejši modeli)

Slika 4-A: Aretacija polbičevega vozla

Slika 4-B: Aretacija polbičevega vozla

Slika 4-C: Aretacija polbičevega vozla

Slika 4-D: Aretacija polbičevega vozla

Slika 4-E: Prenos obremenitve

zahtevno in mora biti pravilno izvedeno (slika 5-B in 5-C).

Glede na kompleksnost opisanega postopka je za varovanje boljše uporabljati varovala s samozatezno (avtoblok) funkcijo, ki nam vse skupaj olajšajo in pospešijo.

POSEBNE SITUACIJE

Nekaj več dela in iznajdljivosti zahtevajo situacije, v katerih pomoč potrebuje vodilni v navezi. Prvi problem se pojavi ob aretaciji, kadar varujemo na pas. V osnovi gre za enak

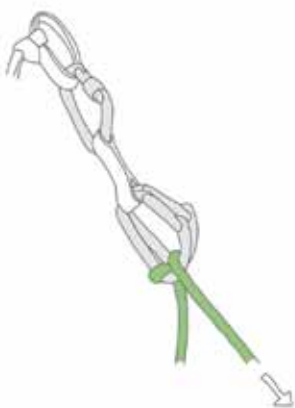
postopek aretacije, kot je opisan že zgoraj, s tem da vrv sprva aretiramo na svoj pas, nato pa prenos obremenitve izdelamo na sidrišče. S tem sebe razbremenimo, da si omogočimo gibanje in nadaljnje ukrepanje. Drugi problem se pojavi, kadar je plezalec že porabil veliko vrvi in je padel proti koncu raztežaja. Takrat je treba premakniti sidrišče na višjo pozicijo in od tam nadaljevati z izbranimi metodami pomoči. Takšen manever terja kar zapleteno in dolgotrajno zaporedje postopkov ter vključuje aretacijo na spodnjem

sidrišču, plezanje ob vrvi in izdelavo novega sidrišča zgoraj, aretacijo padlega na novo sidrišče, ponovno plezanje navzdol, podiranje spodnjega sidrišča in vračanje na zgornje, od koder nato lahko pomagamo soplezalcu.

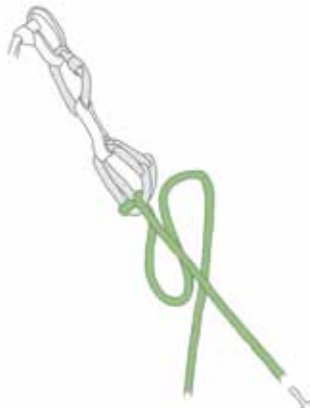
Na koncu velja poudariti še pomembno dejstvo, da se moramo pred začetkom opisanih manevrov prepričati, ali je nosilnost sidrišča po morebitnem padcu oz. sunku še vedno ustrezna, in sidrišče po potrebi okrepiti z dodatnimi fiksnimi točkami. Le tako bomo lahko opisane postopke, ki ga v določenih fazah dodatno obremenjujejo, izvajali varno.

Čeprav se redko znajdemo v realni situaciji, ki zahteva opisane postopke, pa jih moramo vendarle ravno zato temeljito vaditi in dobro poznati, da se bomo v nujnih primerih lahko hitro in učinkovito odzvali. ●

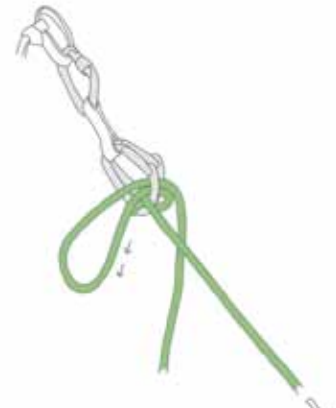
Prispevki Alpinistična tehnika so namenjeni poznavalcem in niso vseobsegajoči. Obstaja več variant in postopkov, tu so predstavljeni le nekateri. Pravilna uporaba predstavljene tehnike zahteva ustrezno predznanje, razumevanje postopkov, varovanja in uporabe opreme. Vse to si lahko varno pridobite v različnih programih izobraževanja v okviru PZS, FŠ in pri gorskih vodnikih ZGVS. Za morebitno napačno interpretacijo in posledice avtorji ne prevzemajo nikakršne odgovornosti.

Slika 5-A: Vozel garda. Puščica označuje obremenjeno vrv.

Slika 5-B: Podiranje vozla garda

Slika 5-C: Podiranje vozla garda

Vražji Robert

Potem ko je v začetku maja v smeri **Vražji Robert** uspelo Luki Kranjcu, je sedaj to uspelo še Maticu Obidu (AO Nova Gorica) v nedeljo, 5. junija. Temu, da je bila smer res vražja, je poleg težavnosti botrovalo tudi spremenljivo vreme z močnim grmenjem in dežjem. Ocena smeri, kjer je varovanje po večini klasično s klini, je 8b oziroma X, po raztežajih pa V+, X, IX+, VIII+ in VII+, 120 m. Prvič je bil Matic v smeri pred dvema tednoma, po vrnitvi iz Walesa. Kot se rado primeri, je pričakoval hiter vzpon, da se ogne poletni vročini, a so bili tudi na začetku junija pogoji za plezanje v Ospu daleč od idealnih. Zaradi visokih temperatur in vlage v zraku je za smer gotovo porabil kakšen poizkus več, kot bi ga sicer. Ob uspešnem vzponu sta ga/ju spremljala celo močno grmenje in dež. Na srečo je stena dovolj previsna, da sta ostala suha do vrha. Matic že vso pomlad navdušuje s težkimi prostimi ponovitvami in ta hip kaže res izjemen nivo prostega plezanja. Očitno se je hitrejši zaključek zime izplačal.

Ameriška zgodba

Iz Amerike sta se pred kratkim vrnila David Debeljak (AO Rašica) in Kristian Klanjšček (AO Matica), ki sta pretekla dva meseca odkrivala njene plezalne lepote. Obdelala sta nekaj klasičnih ciljev – plezališč, kjer lahko uživate v plezanju vseh mogočih poč. Ko sta se privadila na plezanja poč in jima je plezanje steklo, sta preplezala smeri do težav 5.12d. Obiskala sta klasični Indian Creek, Moab v Utahu, Zion, sledila je »pavza« v Red Rocks in za zaključek še Bishop ter obvezni Yosemite. V dveh mesecih se je nabrala lepa zbirka vzponov in samo za pokušino nekaj izbranih po mojem okusu: Temple of Sinawava – Monkeyfinger (IV/5.12b, 350 m), Moonlight Buttress – Moonlight Buttress (IV/5.12d, 380 m), Ice Box Canyon – Frigid Air Buttress (5.9+, 290 m), Royal Arches Area – Serenity Crack & Sons of Yesterday (5.10d, 260 m), El Capitan – Freeblast (5.11b, 350 m), Washington Column – Astroman (5.11c, 340 m).

Južne stene

Že v začetku maja sta Blaž Navršnik in Matej Kladnik v južni steni Jerebice preplezala **Steber svetega Martina** (VII/VI, V, 400 m). Smer redko doživi obisk in še

redkeje prosto ponovitev. V podobnem koš sodi tudi vzpon Grege Lačna in Andreja Gradišnika, ki sta v Peci preplezala smer **Samotni jezdec** (VII/VI, IV+, 200 m). Opravila sta eno redkih ponovitev. V srednjem delu smer premore odlično skalo, le izstopna zajeda je slabše kvalitete. V Rušici, priljubljenem cilju, sta se 31. maja najbolj potrudila Gregor Malenšek in Neda Podergajs (oba AO Matica) in prosto preplezala **Smer za prijateljice** (VIII+/VI, 250 m). Kot večini so jima največjo težavo predstavljali stari, nezanesljivi svedrovci, ki verjetno za daljše padce niso več primerni. Zadnji teden maja sta Andrej Erceg – Crni (AO Črnuče) in Peter Juvan (Akademski AO) v samotni steni Križevnika nad Robanovim kotom opravila eno redkih ponovitev smeri **Sivi vrag** (VIII/VII, 300 m). Gre za eno številnih Frančkovih mojstrov, ki jih v tej steni ne manjka, in tako opravila tretjo prosto ponovitev. Obema je uspelo z vzponom na pogled. Smer odlikuje odlična skala in je ena lepših pri nas.

Začetek v severnih stenah

Tudi začetek junija je zaradi neprestanih padavin povzročal težave alpinistom. Tako so bili opravljeni vzponi nekoliko nižjih ocen kot sicer ta čas. Silvo Kragelj (AO Matica) in Marko Turk (AO Rašica) sta v Vežici preplezala **Lahovo smer** (VII, 220 m) in navkljub dežju uživala v dokaj suhi skali. Nad dolino Krme je bil ponovljen **Summerbrejk** (VI+/V+, 300 m). Eno prvih ponovitev so v Trapezu Debele peči opravili Matic Košir (AO Jesenice), Maja Lobnik (AO TAM) in Neli Pegan (Akademski AO). Imeli pa so nekaj pripomb glede kvalitete skale. Le nekaj naprej sta v steni Trapeza Velikega Draškega vrha Jan Podgornik (Akademski AO) in Mitja Šorn (AO Jesenice) preplezala **Lomsko smer** (VI+/V, 400 m) ter s tem naznanila začetek opravljanja izpitnih tur bodočih alpinistov.

Paklenica

V Paklenici se je izkazal tudi Peter Juvan, ki je najprej 13. maja z Jernejem Arčonom (AO Nova Gorica) preplezal smer **Vila Velebita** (7b+, 300 m). Navdušenju nad atraktivnim raztežajem preko velike luknje ni bilo konca. Zmogla sta ga na pogled oz. fleš, a sta bila v lažjih raztežajih premalo zbrana. Naslednji dan je z Borutom Demšarjem (oba Akademski AO) preplezal **The show must go on** (6c) in **Ljubljansko**

smer (6b+), v nedeljo pa zaključil, ponovno skupaj z Jernejem, z vzponom preko **Rumenega strahu**. Za razliko od večine navez sta nadaljevala po **El Condor Pasa** do vrha. Jernej je v smeri že bil in najtežji raztežaj prosto preplezal v prvo, Petru je uspelo v drugem poskusu.

5. junija sta dva koroška Gregorja, Lačen (AO Črna na Koroškem) in Vezovnik (AO Ravne na Koroškem), preplezala smer **Gaz** (7b, 350 m). Očitno odlični predstavnik mladega koroškega vala plezalcev širi obzorja na daljše smeri. Zanimivo, da sta v smeri, ki sicer ne pozna pretirane gneče, imela družbo Urbana Ažmana in Nejca Marčiča (AO Radovljica).

Novice je pripravil Peter Mežnar.

NOVICE IZ TUJINE

Zob morskega psa

Tako se imenuje vrh na Grenlandiji, ki s svojo ostro skalno pojavo gospodari nad ledenikom Apusinikajik. Kot vse gore na Grenlandiji tudi Zob morskega psa ne dosega kakšne večje nadmorske višine (pravzaprav meri le 1555 metrov), vendar so zaradi podnebja tam razmere za plezanje precej trde. To sta občutila tudi ruska alpinista Aleksander Ručkin in Mihail Mihajlov iz Sankt Peterburga, ki sta pod goro prišla že sredi aprila, a jima velika vlažnost ozračja, temperature okoli –20 stopinj, preveč snega in močni vetrovi v prvih dneh niso dovolili, da bi sploh zapustila zavetje šotorov. Šele na začetku maja se je vreme toliko uneslo, da sta odrinila proti še neosvojeni gori. Prvi dan sta preplezala ozebnik, ki vodi do SZ raze, po katerem sta nadaljevala vse do najvišje točke. Za vzpon sta potrebovala štiri dni, preplezala sta 21 raztežajev oziroma 1210 metrov smeri, v kateri težave dosegajo VII, 6c, A2.

Poleg neverjetnega razgleda z vrha, kjer sta debelo uro občudovala morje neosvojenih gor v okolici, sta si odpravo zapomnila po polarnem dnevu – "Vsako jutro se ti zdi, da si zaspal," sta zapisala Ručkin in Mihajlov – in po nevarnosti, ki so jo pomenili polarni medvedi. Vseskozi sta imela pripravljeno nabito puško, signalne rakete in druge pripomočke, da bi odvrnila kosmate obiskovalce, če bi prišli preblizu. Očitno pa medvedov Rusa nista kdove kako zanimala in tako sta plezalca odpravo uspešno pipepljala do konca brez težav z belimi kosmatinci.

Aljaska

Zelo živahno je bilo tudi na Aljaski. Zaenkrat najpomembnejši vzpon se je zgodil sredi maja v Mount Hunterju, kjer sta britanska alpinista Jon Bracey in Matt Hellinker preplezala novo smer v najmarkantnejšem delu gore, v Moonflower Buttress. Nova smer je visoka približno 2000 metrov, vzpon pa sta ocenila z aljaško oceno 6 (M6, A6, 5.8, A2). Plezala sta med 13. in 18. majem in v steni štirikrat spala na visečih policah – *portaledgeih*. Zadnji del vzpona in sestop sta opravila v 36 urah neprekinjenega plezanja. Ta poldrugi dan naporov sta ocenila kot najtežje plezanje, ki sta ga opravila do sedaj. Da sta bila povsem na svoji meji, pove tudi to, da sta oba imela halucinacije. Svojo smer sta imenovala The Cartwright Connection v spomin Julianu Cartwrightu, sicer odličnemu alpinistu in gorskemu vodniku, ki se je smrtno ponesrečil pred nekaj leti na Piz Badillu, saj si je pravkar preplezalo linijo v Mount Hunterju zamislil prav on.

Zanimivo je bilo tudi na Denaliju, najvišjem vrhu Severne Amerike. Tam sta prednjačila britanska alpinista Jonathan Griffith in Will Sim, ki sta za Cassinov raz, sicer eno najbolj znanih smeri na ameriški celine, potrebovala le 14 ur in 40 minut. Izkazalo se je, da je to do sedaj najhitrejši vzpon čez omenjeno smer, čeprav plezalca, ki sicer živita v Chamoni, tega niti nista načrtovala. Nedaleč od njiju pa je švedski alpinist in alpinistični smučar Andreas Fransson opravil prvo smučanje čez južno steno Denalija. No, vsaj toliko, kot je to mogoče. Zaradi konfiguracije stene je možno smučati samo v zgornjem delu, spodaj pa je Fransson opravil številne spuste po vrvi. Od 4000 metrov, kolikor je visoka južna stena, jih je presmučal 3000, ostalo pa je bilo plezanje v sestopu in spuščanje po vrvi. Fransson meni, da bi se ob boljših pogojih dalo presmučati še dodatnih 300 do 400 metrov, kaj več pa ne. Še pred tem spustom se je Šved aklimatiziral po smeri Orient Express in jo seveda tudi presmučal. Dodajmo še to, da sta to smer pred več kot desetimi leti presmučala oziroma predeskala Marko Čar in Iztok Tomazin. Tujci so letos na Aljaski nekoliko zasenčili domače, ameriške alpiniste. Tako se zdi po novicah, ki prihajajo s severnih obzorj, čeprav v času, kot to pišemo, tamkajšnje sezone še ni konec. Svoje so v aljaških gorah namreč do-

dali tudi Italijani. Fabio Meraldi in Diego Giovanni sta si po aklimatizaciji na Denaliju za svoj poligon izbrala ledenik Kahiltna, ki se nahaja tudi v okolici najvišje gore ZDA. Gore okrog omejenega ledenika so sicer nižje, a prav tako zahtevne in zanimive. Konec maja sta Meraldi in Giovanni tako v samo 12 urah preplezala novo smer v Kahiltna Peaks West, kjer so težave dosegle 70–80 stopinj in 5.8 (VI-) v skali. Hitro je potekal tudi sestop po isti smeri.

Pravzaprav pa ni čudno, da sta bila tako hitra. Fabio Meraldi, sicer gorski vodnik, je namreč nekdanji prvak v tekmovalnem turnem smučanju in gorskem teku. Verjetno je tudi eden najhitrejših alpinistov na večjih višinah, saj se je na Šiša Pangmo iz baznega tabora povzpел v le 12 urah, na Aconcagua pa je potreboval samo 4 ure in 50 minut. Mogoče je za nas bolj otipljiv podatek, da je po štartu iz Courmayerja dosegel vrh Mont Blanca v pičlih 6 urah in 45 minutah.

Novice je pripravil Urban Golob.

PISMA BRALCEV

Od danes dražje parkiranje v Vratih ali kaj bo z nevarno cesto Mojstrana–Vrata?

Navedeni članek sem prebral 15. junija 2011 v časopisu Delo v rubriki Iz naših krajev. Vse lepo in prav, če bi do parkirišč v Vratih vodila kolikor toliko urejena cesta, na primer taka, kot vodi iz Heiligenbluta pod vznožje najvišje gore v sosednji Avstriji – Grossglocknerja, ki so jo zgradili pred 75 leti. V tem primeru bi bila lahko hišica, kjer pobirajo cestnino, ki vključuje tudi parkirnino, že v Mojstrani, ne pa na samem parkirišču. Pa šalo na stran, saj je problem mnogo hujši in bolj pereč, kot je sprva misliti.

Osnovni problem je življenjsko nevarna cesta iz Mojstrane v Vrata, saj se na njej odvija vedno več avtobusnega prometa! Po besedah kranjskogorskega župana Jureta Žerjava "države posebno ne priganjajo k njenemu urejanju, saj največ pozornosti namenjajo državnim cestim od Hrušice do Rateč, ki je v slabem stanju in ima višjo prioriteto." Miro Eržen, predsednik PD Dovje-Mojstrana, pa dodaja: "Denarja pa je premalo, da bi uredili še cesto od Mojstrane do Vrat, ki je deloma sicer asfaltirana, deloma pa makadamska in zato pogosto poškodovana."

Katastrofa! Zakaj? Zainteresirani in odgovorni pri realizaciji projekta otvoritve Slovenskega planinskega muzeja, ki ga je slavnostno odprl predsednik države dr. Danilo Türk 7. avgusta 2010, so v lični brošuri *Slovenski planinski muzej – naveza za vrhove prihodnosti* zapisali: "Slovenski planinski muzej bi moral obiskati vsak Slovenec in tudi vsak turist, ki biva v širšem zaledju Julijskih Alp, zatorej nasvidenje v Mojstrani!" (Irena Lačen Benedičič, direktorica Gorenjskega muzeja Jesenice). Menim, da so glede ceste v Vrata zainteresirani in odgovorni, vključno z županom in predsednikom PD Mojstrana, delovali nestrokovno, če ne celo "v smislu nadaljevanja trenda padanja pomena planinstva v slovenski družbi" – izjava predsednika PZS Bojana Rotovnika na skupščini PZS letos v Kočevju (PV, št. 61, str. 14). Izjava g. Eržena, da projekta morebitne prenove ceste sploh nimajo, češ da je uporabna le pol leta in še to predvsem v turistične namene, je celo v diametralnem nasprotju z dejanskim dogajanjem na terenu.

Te kraje pogosto obiskujem, tudi takrat, ko so kočje zaprte, v Mojstrani in dolini Vrata pa je po odprtju Slovenskega planinskega muzeja lani vse drugače. Vrata sem v prijetni družbi obiskal nekega lepega sončnega jesenskega dne v lanskem oktobru. Nebo je bilo brez oblaka. Slap Peričnik je bučal svojo rečno melodijo, nizko jesensko sonce je že zajelo Stenar, na ozki cesti je bilo polno suhega odpadlega listja, cesta pa je bila na treh odsekih že tako ozka in izpodjedena od hudournih voda, da je bila za osebni avtomobil komajda še prevozna. Severna stena Triglava, ki je vabila k sebi, je bila v globoki senci. Vrh Triglava je bil "pocukran" s prvim jesenskim snegom. Na parkirišču v Vratih na koncu ceste pri zaprti zapornici (takrat niso več pobirali parkirnine) pa glej prikazen; parkiranih je bilo pet (5) dolgih turističnih avtobusov z oznako "Posebni prevoz". Le kako jim je uspelo? Po tako nevarni cesti?! Kasneje se je izkazalo, da so bili polni otrok! Aljažev dom je bil zaradi preurejanja zaprt, da ne rečem razdejan, nikjer v Vratih se ni dalo dobiti niti kozarca vode. Pri "klinu" – spomeniku padlim partizanom gornikom, pa vse polno osmošolcev. Jasno, sedaj, ko je v Mojstrani Slovenski planinski muzej, je kraj postal zanimiv cilj, toda kam po ogledu novega muzeja? Od-

govor na to vprašanje se organizatorjem izletov ponuja sam po sebi. Ja, kam? V Vrata od blizu pogledat naš Triglav in njegovo svetovno znano ter opevano Severno steno, kjer so slovenski alpinisti s Klementom Jugom in Jožo Čopom bili boj s tujci za vsako ped stene, ki je po njihovi zaslugi ostala slovenska. Saj je čas, dan ima 24 ur, otroci in mladostniki pa so s svojimi učitelji tako ali tako na celodnevnem šolskem izletu. V globoki senci in jesenskem hladu je mentor šolskega planinskega krožka mladini razlagal in razkazoval smeri v Severni steni Triglava, začel pri poti čez Prag, prek Slovenske grape, Dolge Nemške, ki pelje na vrh Triglava, Gorenjske z Ladjo, Skalaškega stebra, Čopa, Sfinje, Jugovega stebra do Luknje. Mladina, prevzeta nad lepotami in prepadi, se je čudila...

Zaskrbelo me je za to mladež, po kakšni cesti se bo morala iz našega gorskega kraljestva pod Triglavom z avtobusi vrniti domov. Upal sem, da bo srečno. Do kdaj še?

Ugotavljam, da se bo zaradi odprtja Slovenskega planinskega muzeja sezona obiskov z osebni avtomobili in avtobusi v Vrata bistveno podaljšala. Šolski izleti so v času, ko ni glavne

poletne sezone, torej maja, junija, septembra in oktobra. Želja zainteresiranih in odgovornih iz teh krajev, pa tudi širše je, da bi v doglednem času Slovenski planinski muzej obiskal vsak zaveden Slovenec, pa tudi turist, ki biva v širšem zaledju Julijskih Alp. Zavedati pa se morajo, da so zgodbe o slovenskem planinstvu nastajale v Triglavu in njegovi Severni steni, zatorej bo temelj turističnih ogledov vedno v Triglavu in njegovih lepotah, Slovenski planinski muzej pa zgolj prostor hranjenja materialnih dokazov teh planinskih zgodb, zato je še kako pomembno, da cesta Mojstrana–Vrata postane prioriteta vseh lokalnih dejavnikov, pa tudi širše. V najkrajšem času bi jo morali zavarovati in dograditi po kvaliteti do nivoja ceste, ki vodi v srce Grintovcev, tj. na relaciji Stahovica–Kamniška Bistrica.

Lani jeseni je bilo namreč populaciji šolarjev poleg ogleda novega muzeja ponujeno manj kot nič; v Vratih razrita in smrtna nevarna cesta, povsem neprimerna za dolge turistične avtobuse, zaprt Aljažev dom, res pa je, da je bila narava v oktobru prekrasna, na parkirišču v Vratih pa ni bilo več parkirnine.

Gregor Lobe

ČEVLJI ZA AKTIVNE MEINDL

Super Perfekt

Air Revolution 3.1

Vakuuum Men GTX

Air Revolution Lite

TRGOVINA POHODNIK
UŽITKI V NARAVI

Šmartinska 152, Ljubljana
BTC-hala A, zg. pritličje
tel: 01 585 26 30
e-mail: pohodnik@univet.si

www.univet.si
www.pohodnik.si

(Še en) pogled na prehojeno pot

Peter Mikša, Kornelija Ajlec: Slovensko planinstvo. Ljubljana. PZS, 2011. 187 str.

Zgodovina slovenskega planinstva je gotovo vredna obravnavanja – in privlači zgodovinarje in vse, ki so del planinstva, že dolgo. Po knjigi *Zgodovina slovenskega planinstva* (Tone Strojnik, Didakta 2009) je zdaj tudi pri Planinski zvezi Slovenije izšlo delo *Slovensko planinstvo*, ki se loteta bogate in zapletene tematike slovenske planinske in alpinistične preteklosti. Celotno besedilo je prevedeno tudi v angleški jezik (Saša Mlackovič). Knjiga je namenjena najširši domači in tuji javnosti in prinaša dober pregled dogajanja v naših gorah, predvsem pa v organizacijah, ki so se v zgodovini ukvarjale z dejavnostmi v gorah – vse od društva Triglavski prijatelji do današnje najmnogičnejše

športne organizacije v Sloveniji, Planinske zveze Slovenije, ki ima kot naslednica Slovenskega planinskega društva častljivo tradicijo. O množičnosti in zapisanosti Slovencev goram priča tudi naslovnica – Aljažev stolp, obdan (tudi z vrha) in napolnjen z množico častilcev gora oziroma Triglava.

Zgodovina je predstavljena po obdobjih, od prvih raziskovalcev v gorah do leta 2010, za zadnje stoletje je urejena po desetletjih. Znotraj obdobja pa avtorja predstavljata značilne dejavnosti – organizirano planinstvo (ki prevladuje), alpinizem, kulturno dejavnost, pa tudi nove pojave, značilne za tista obdobja (alpinistično smučanje, športno plezanje, "žepne" odprave...). V vsakem obdobju so izpostavljene tudi najodmevnejši dosežki in njihovi izvajalci – od predsednikov PZS (podrobnejši seznam in opis je na koncu pregleda) do alpinistov na vrhu sveta. Všeč mi je, da je na več mestih v knjigi na kratko predstavljeno tudi politično stanje tistega časa v Sloveniji (Slovinci v...). Pri nekaterih tabelah, navedkih in poudarkih žal večkrat manjka informacija, kaj predstavljajo – oziroma je bralec usmerjen v obsežne opombe na koncu dela. Knjigo zaključujeta svojstveno razmišljanje Boruta Peršolja, ki samozavestno gleda v prihodnost slovenskega planinstva, in obsežni časovni trak (15 strani) z izborom najpomembnejših prelomnic planinske zgodovine – od izdaje Valvazorjeve *Časti in slave vojvodine Kranjske* (očitno je uporabljen že naslov novega prevoda) do, kako simbolično, odprtja Slovenskega planinskega muzeja v Mojstrani avgusta 2010.

ln če je prej omenjene Strojnikove knjige kar za petsto strani, je Slovensko planinstvo na videz manj obsežno – le slabih dvesto strani. A je slednja knjiga velikega formata, in kar je pomembno poudariti – črke so precej majhne (še posebej v navedkih in podpisih k slikam), kar premajhne, vsaj za nas, ki nosimo očala, poleg tega pa moti tudi nekoliko premočno ozadje (siv Aljažev stolp), ki se pojavlja v celotni knjigi. Če za kaj, potem je v naslednji izdaji treba poskrbeti za ta vidik.

Fotografskega gradiva je res veliko, velik del je iz fototeke Slovenskega planinskega muzeja. Ko tako človek bere in gleda, dobi lep pregled vsega, kar se je zgodilo na naših tleh (in pod nogami in rokami naših ljudi v svetovnih gorstvih). Gotovo pa se je

marsikaj izmuznilo, vsak pogled na zgodovino in dejstva je vedno subjektiven, obenem pa omejen s prostorom, na kar opozarja tudi urednik Matija Zorn v svojem uvodniku. Nekaj napak se je v tako obsežno delo gotovo prikradlo – sam sem takoj opazil, da je na enem mestu letnica nastopa trenutnega uredništva Planinskega vestnika zapisana narobe (2003 namesto 2001). Posebej pohvalno pa je, da sta se zgodovine lotila mlada človeka, Peter Mikša, tudi sam zapisan goram, in Kornelija Ajlec – oba tudi po stroki zgodovinarja. Delo sta poleg urednika pregledala še izkušena gorniška poznavalca (F. Malešič, S. Klinar), tako da bi tudi po tej strani moralo biti vse prav. Ko se tako oziramo na še en obsežen opis slovenske planinske zgodovine, si le zaželimo, da je zdaj to trden okvir, v katerega pa bo seveda trebačasoma umestiti še manjkajoče gradnike.

Marjan Bradeško

55 zavarovanih plezalnih poti

Andrej Mašera: 55 zavarovanih plezalnih poti. Risbe Danilo Cedilnik – Den.

Ljubljana, Sidarta, 2011. 200 str.

Je res minilo že petnajst let? Knjiga o zavarovanih plezalnih poteh po naših gorah, pospremljena s prijaznima popotnicama avtorja (Andreja Mašera) in snovalca risb (Dena Cedilnika), je izšla z letnico 1996. Takrat sodobna, mojstrsko napisana knjiga z imenitnim izborom vsega najpomembnejšega, kar je bilo do tedaj z železjem opremljenega v Julijcih (Vzhodnih in Zahodnih), Karavankah, Grintovcih in celo v predgorju (Gradiška Tura in Šmarnogorska Grmada), po petnajstih letih kot tretji, dopolnjeni in razširjeni natis spet prihaja med nas, stopajoča v korak s časom, ki pa, kakor vemo, neusmiljeno beži in mu je z vsakim dodanim letom težje slediti. Držeč v rokah to knjigo lahko z

veseljem in zadovoljstvom ugotavljamo, da njenemu avtorju to sledenje z zvrhano mero volje in znanja odlično uspeva.

Poldrugo desetletje je prineslo s seboj tudi vrsto novosti v opremljanju zahtevnih poti, ki je prav v zadnjih nekaj letih doživelo nekoč komaj sluten napredek, tako da se z njim vred že pojavljajo celo tehtni pomisleki o smiselnosti nadelovanja ekstremnih plezalnih poti, ki so (tudi takšna mnenja je slišati) predvsem zavajajoče nadomestilo pravih alpinističnih vzponov. A bodi dovolj o tem. Ekstremne ferate (tudi Andrej Mašera uveljavlja to, sicer tuje ime) so tu in o njih je treba spregovoriti.

ln na tem je glavni poudarek razmisleka o novi Mašerovi knjigi. V tretjem natisu je avtor petdesetimi opisom zavarovanih plezalnih poti dodal pet novih, ki spadajo, razen poti čez južno steno Pece, v najvišji težavnostni razred, med njimi tudi prva ekstremna ferata na slovenskih tleh, Gonžarjeva peč pri Velenju. Ker gre za neke vrste novo gorniško disciplino, ki tudi k nam uvaja nov odnos do gornišva, jo je treba strokovno opredeliti ter ji pripraviti temeljit in posodobljen aparat ocenjevanja težavnosti. Kako je s tem, nam pove avtor sam, ko pravi, "da uradno Planinska zveza Slovenije uvršča vse plezalne poti enotno v skupino zelo zahtevnih poti. Vendar pa so med posameznimi potmi velike razlike v težavnosti, zato nam enotna ocena ne pove veliko. Še več, lahko je zavajajoča in celo nevarna. Ni vsak, ki zmore npr. pot skozi Žrelo na Storžič, zmožen preplezati tudi Kopsičarjevo na Prisojnik, da najzahtevnejših športnih ferat sploh ne omenjam. Zato sem v knjigi vse vzpone razvrstil v 6 težavnostnih stopenj (PP 1–6)" (str. 14). Sledi zgoščena, vendar temeljita razlaga vsake od teh šestih ocen. V roke tako spet dobivamo vodniško knjigo uveljavljenega avtorja v odlični maniri Sidartinih izbirnih vodnikov, ki je mora biti vesel vsak zaljubljenec v gorski svet, pa čeprav ni ravno njen najbolj zagrižen "šestostopnjaški uporabnik". Tudi tokrat je Andrej Mašera poskrbel za izbor vseh težavnostnih zvrsti in predvsem s svojimi opisi najlažjih plezalnih poti prinesel obilo veselja in ponosa nad opravljenim vzponom tudi v kamrice tistih gorniških src, ki zahtevnega plezanja ne morejo ali pa so časi, ko so to zmogli, že minili. Za konec velja podčrtati tudi, da je knjiga lepa; všeč bo še tako zahtevnemu pogledu, ozaljšana z vrsto novih fotografij in z izborni-

Mladinska knjiga Trgovina

Slovenska 29, Ljubljana

T: 01 2410 656,

E: konzorcij@mk-trgovina.si

Pestra izbira knjig s področja gornišva, alpinizma, fotomonografij in potopisov

Axel Jentsch-Rabl, Andreas Jentsch, Dieter Wissek: **Klettersteigführer Dolomiten - Südtirol - Gardasee: Alle lohnenden Klettersteige in den Dolomiten, in Südtirol, am Gardasee und in der Brenta - mit DVD-ROM**

Alpinverlag, april 2011
(mehka vezava; 430 strani; barvne fotografije; cena 36,89€)

KNJIGARNA KONZORCIJ

mi risbami za Sidartine knjige že nepogrešljivega Danila Cedilnika – Dena.

Mitja Košir

Da se ne pozabi

Jani Mlekuč: Sanje nikoli ne umrejo (Deset let po plazu v Logu pod Mangartom). Bovec-Log pod Mangartom, Občina Bovec, 2010.

Ko se zgodi naravna katastrofa, ljudje največkrat obmolknejo. Zaprepadeni zremo v slike opustošenih krajev in ljudi ter si potihoma mislimo: "Še dobro, da se to ni zgodilo pri nas." Prevzeti smo nad močjo narave in začudeni nad njeno jezo. Tudi ljudje, ki jih uničujoča sila prizadene, ponavadi nimajo moči, da bi kar koli povedali – le nemo pogledujejo okoli sebe in se čudijo razdejanju. Potem nemoč in obup kmalu prerasteta v šibko upanje, da bo bolje, in v željo, da bi bilo spet tako kot nekoč. Takrat se pokaže prava povezanost med krajem in njegovimi ljudmi ...

Prebivalci Loga pod Mangartom, ki ga je 17. novembra 2000 prizadela ena najhujših naravnih nesreč na Slovenskem, ko je po dolgotrajnem deževju s Stožja po strugi Mangartskega potoka in Predelice prihrumel drobirski tok, niso imeli časa dosti govoriti. Po prvem šoku so ob pomoči dobrotnikov brž segli po lopatah in si v desetih letih obnovili domačo vasico. Šele nato je prišel čas, da njihova zgodba v vsej svoji tragičnosti pride na dan v obliki drobne knjižice. Da se ne pozabi. Da imena žrtev ne bi ostale samo črke na papirju, da bi vendarle tudi vsi ostali, ne samo domačini, spoznali, kdo so bili ti ljudje, ki jim je tiste "noči brez neba", kot pravi avtor, narava še zadnjič vzela dih. *Sanje nikoli ne umrejo* je niz štirinajstih kratkih literarnih utrinjkov o osmih žrtvah novembrskega razdejanja. S pomočjo spretno zastavljenih literarnih opisov sedmih življenjskih zgodb, ki jih pravzaprav le slutimo za zgodbenimi drobcami, nam ti ljudje postanejo blizu in tako se lažje zavemo njihove minljivosti. Skozi zgodbo

vinsko pripoved se nam ti klenci in preprosti, a sila čuteči in iskreni gorjani tako priljubijo, da nas v zadnjem poglavju njihova usoda resnično pretrese, čeprav že ves čas vemo, kako se bo končalo. Avtorjev sprehod skozi zadnje stoletje zgodovine in opis pomembnih dogodkov, ki so zaznamovali Zgornje Posočje, še posebej Log pod Mangartom, Strmec, Predel, Rabelj ter okolico, je dobrodošla razširitev pripovedi. Tako bralcu še bolj približa osmo žrtev – Log pod Mangartom, ki je tisto noč klonil pod silo vode in blata. Pisec bralcu z bogato metaforiko in motivi čarobno lepe narave spretno priljubi to dolinico pod osteno Mangarta in tako nam alpske vasice postane žal vsaj toliko kot njenih prebivalcev. Literarno besedilo je napisano z veliko mero občutka. Čutiti je avtorjevo ljubezen do kraja in naklonjenost ter simpatijo do ponosnega, zgaranega, včasih muhastega, a srečnega Ložana, ki je bogat, saj živi v rajju na Zemlji. Opisana katastrofa je jasen dokaz, da se raj lahko hitro sprevrže v pekel.

Knjiga pa ni samo spomenik žrtvam plazu, saj se na njenih straneh vedoželjni bralci lahko podučimo tudi o značilnostih opisanih krajev in ljudi. Kljub temu bi preprosta geografska dejstva in podatki o življenju pod Loško steno (o samih prebivalcih, o jezikovnih značilnostih vaškega dialekta, o vaški cerkvi, o pomembnih vaščanih, o *Jami*, o *Štolnu*, o kmetovanju itd.), ki so podani v zeleno obarvanih "okvirčkih" in torej ločeni od pripovednega dela, morda bolj sodili v zgbanko turističnega društva, saj bralcu nehote otežujejo vživetje v zgodbo. Zadeva je čisto dobrodošla kot dodatno čtivo, a zelo zmoti tok branja. Tako se sredi poetičnega opisa jutranje narave nehote sprehodiš še skozi suhoparne številke iz demografske analize vasi. Informativno besedilo bi na koncu knjige, kjer so še podatki o obnovi in nekaj dokumentarnih fotografij, prav tako prišlo do izraza. Pripoved pa lepo dopolnijo in ilustrirajo lepe (iz)povedne fotografije opisanih vasi in okoliške narave.

Drobna knjiga bo kot spomin na žrtev in opomin o silah narave še dolgo obvezno branje za vse ljubitelje Loga in okolice. V njej je ujet dragocen košček časa, ki je že minil, zato bodo po tej knjižici z veseljem segali starejši bralci in vedoželjni mladci. Ni pa izključeno, da se bo znašla tudi v marsikaterem popotniškem nahrbtniku, ki bo obiskal Zgornje Posočje.

Mojca Volkar Trobevšek

Vid Pogačnik Kar na Karnijce

Izdala: **Založba Narava, Kranj**

Distribucija: **Avrora AS d.o.o.**

Naročila: **www.galarna.si**

info@galarna.si

059 932 107

Kar na Karnijce

Vid Pogačnik: Kar na Karnijce. Kranj. Narava, 2011. 204 str.

Karnijske Alpe so blizu, samotne, lepe, divje, prijazne ... In tja nas vabi Vid Pogačnik, ki je po več letih objavljania le na spletu zdaj svoja opažanja končno spravil tudi na papir. In to v lepo, trdo vezano knjigo, ki ni ne vodnik ne dnevnik ne fotomonografija, kot sam pravi. A se sam, podobno kot mi, ki smo knjigo prebrali, nagiba predvsem k slednjemu. Če kaj v knjigi zasluži hvalo in navdušenje, so to odlične fotografije. Tudi naslovnica in roža na zadnji strani sta vabljivi, a med platnicami je še toliko lepega. Izvrstno prepletanje panoram in detajlov, tudi na isti fotografiji, kjer se v ospredje rada postavi kakšna kosa, cvet, v ozadju pa pod nebo kipi mogočna gora.

Pogačnik opisuje "vzhodni Karnijski greben", nekako se drži mejnega grebena med Italijo in Avstrijo, od sedla Plöckenpaß na zahodu do prehoda Vrata - Megvarje med Trbižem in Beljakom. V taki smeri tudi opisuje vrhove, in bolj vzhodno ko gre, več slovenskih imen opazimo. Velik del Karnijskih Alp leži nad Ziljsko dolino, ki je bila nekaj slovenska, pa še danes je najti tam našo govorico. Območje je tako pravzaprav trijezično, če ne kar štirijezično - to večjezičnost opazimo tudi v opisih, saj avtor dosledno za večino mejnih vrhov in planin uporablja italijansko in nemško različico, včasih pa še furlansko ali slovensko – brati je opis

sicer malo težje, je pa bolj uporaben. Ko govorimo o jeziku, pa moram žal opozoriti na nedoslednost in nerodnost pri pisanju tujih imen – avtor namreč sklanja kar originalna imena, kar je malce nerodno za tiste, ki ne znajo nemško ali italijansko – saj potem ne vedo za opisano geografsko obliko. Gremo od Ruding Sattla, spustimo se v lepo Angerbachtal, prihajamo od Baite Winkel, vzpnemo se na široko Forca di Lanza ... Gremo pač od sedla Rudnig Sattel, spustimo se v lepo dolino Angerbachtal, prihajamo od kočice Baita Winkel, vzpnemo se na široko škrbino Forca di Lanza. Tudi ne gremo na "mountain bike turo", pač pa na "turo z gorskim kolesom" ali na "gorsko-kolesarsko turo", mar ne? K lepim fotografijam sodi tudi lep jezik.

Obsežno uvodno poglavje nas pripravi na pohajanje po gorstvu, avtor nas opozori na večino za orientacijo in varnost pomembnih zadev, zanimivo pa je, da za čelado ravno ne "navija". Na koncu Vid Pogačnik navaja tabelarični seznam tur s podatki in tabelo vrhov, urejenih po višini, začenši s Polinikom, najvišjim vrhom (2331 m) v knjigi. K sreči sledi obsežno abecedno kazalo, ker prejšnji dve tabeli nimata sklicev na poglavja v knjigi.

Sicer pa knjiga, ki je tudi vodnik, ponuja osemnajst večjih gorskih skupin, na vsako od njih pa nas avtor vodi po več poteh – od preprostih sprehodov do zahtevnih ferat. Bolj ko gremo proti vzhodu, kjer se vrhovi znižujejo in zaobljajo, več tudi smučamo, včasih pa se kam peljemo tudi s kolesom. Živahen preplet načinov obiskovanja gora. Zares pohvalno je, da je avtor v opise uvrstil samo poti, ki jih je sam prehodil (predvsem v družbi žene, ki je prispevala tudi nekaj fotografij za knjigo). Ta osebna nota je zaznavna tudi iz nekaj priloženih "dnevniških zapiskov", ki so tiskani na drugačni podlagi. Da bi zares doživeli samotnost karnijskih gora, nam Vid Pogačnik

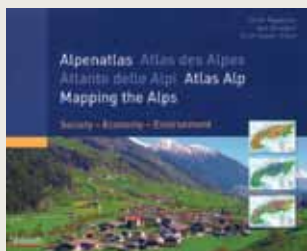
večkrat priporoča spanje na kakšni tihi planini, ki jih gorovje premore veliko – tudi pod milim nebom, če ne gre drugače.

Avtor pri opisih uporablja tudi pet-stopenjsko grafično lestvico treh gradnikov ture – moči, psihe in orientacije, vse to pa združi v skupno oceno težavnosti (T1-T6). Zanimivo. Pri tem je ta grafična ponazoritev včasih na koncu opisa, včasih kje vmes, ponekod pa je sploh ni. Opisi v tej knjigi pač niso tako konsistentni kot v kakšnem klasičnem vodniku, nenazadnje knjigo Kar na Karnijce lahko primerjamo z vodnikom Karnijska potepanja Andreja in Urške Stritar. In če je Stritarjev vodnik, ki sicer pokriva širše območje, pregleden, je Pogačnikov predvsem – gleden! Kot skozi okno se nam odpirajo razgledi na čudovite gore Karnije. Lepa fotografija pa je vedno močno povabilo na pot – in te je Vid Pogačnik večš. Torej – kar na Karnijce!

Marjan Bradeško

Atlas Alp

Ulrike Tappeiner, Axel Borsdorf, Eric Tasser (uredniki): Alpenatlas, Atlas des Alpes, Atlante delle Alpi, Atlas Alp, Mapping the Alps Society – Economy – Environment. Heidelberg, Spektrum Akademischer Verlag, 2008. Cena 46,68 EUR.

Leta 2008 je pri nemški založbi Spektrum Akademischer Verlag izšel Atlas Alp, ki ga založnik promovira z besedami: "Alpe, največje in najpomembnejše evropsko gorovje, so pogosto izhodišče številnih razprav, na primer o tranzitnem prometu, klimatskih spremembah, razvoju turizma in učinkih globalnega tržnega gospodarstva. Podatki, ki zajemajo območje vseh alpskih držav, so redki, posledično pa je tudi težko zaslediti zemljevide, ki bi primerjalno prikazovali celotno območje Alp. Uredniki so si skupaj s priznanimi strokovnjaki in praktiki iz posameznih alpskih držav zadali nalogo pripraviti atlas, ki bi nudil sodobno in čvrsto podlago uporabnikom iz raziskovalne sfere ter dobro podporo pri odločanju politikom in gospodarstvenikom. S tem je nastal prvi Atlas Alp, ki s preko sto zemlje-

vidi prikazuje družbene, gospodarske in okoljske razmere v Alpah ter jih nazorno interpretira." V atlasu so Alpe predstavljene v okviru meja, kot jih razume Alpska konvencija, podatki pa so večinoma prikazani po občinah. Predgovoru, uvodnim pojasnilom in metodologiji, kjer je na več mestih izpostavljeno načelo trajnostnega razvoja, sledi vsebinski del z naslovom Kazalniki, ki ga sestavljajo tematski sklopi: Izhodišča (s poglavji Značilnosti območja, Upravna razdelitev, Poselitve in Dostopnost), Družba (Demografija, Sestava gospodinjstev, Oblike družin, Izobrazba in Volilna udeležba), Gospodarstvo (Podjetja, Razmere na trgu delovne sile, Stopnja zaposlenosti žensk, Dnevni vozači, Porazdelitev delovnih mest po sektorjih, Storitve, Turizem in Kmetijstvo), Okolje (Pokrovnost tal, Antropogeni vplivi, Raznolikost pokrajine, Razčlenjenost pokrajine in Zaščiteni območja) ter sintezni tematski sklop Skupne značilnosti (Skupne okoljske značilnosti, Skupne družbene značilnosti, Skupne gospodarske značilnosti, Območja trga delovne sile, Povpraševanje po razpoložljivih površinah in Območja s posebnim razvojem). Na koncu je zelo pomanjkljiv seznam literature z navedbo enot izključno v nemškem in angleškem jeziku. Navedena je le ena slovenska publikacija. Zemljevidi (skupaj 102) so praviloma postavljeni na levi strani razprtega lista, medtem ko je na desni strani pojasnjevalno spremno besedilo v vseh glavnih alpskih jezikih: nemščini, francoščini, italijansčini in slovenščini, dodan pa je še prevod v angleški jezik. Geograf Drago Kladnik (Geografski vestnik 80/2) je o atlasu zapisal: "Problemsko-razvojno zasnovan Atlas Alp je zaradi izjemnih naporov pri opredeljevanju kazalnikov na podlagi razpoložljivih podatkov in njihovih zahtevnih usklajevanj za potrebe poenotnih prikazov pomemben strokovni dosežek. Vendar čeprav daje navzven vtis precejšnje znanstvenosti in vsebinske pestrosti, je prav zaradi težav s podatki njegova dejanska uresničitev vsebinske zasnovne razmeroma enostranska in zato v bistvu necelovita, tako da je z vidika Slovencev za zdaj njegova največja vrednota umestitev slovenščine kot povsem enakovrednega alpskega jezika."

Matija Zorn

PLANINSKA ORGANIZACIJA

Dejavnosti Planinske zveze Slovenije

V začetku junija so pozdravili prihod članov mednarodne alpinistične odprave Planinske zveze Slovenije Makalu 2011, ki so se vrnili polni izkušenj in tudi načrtov za naprej. Planinska zveza se je v juniju posvetila planinskim društvom. V štiri terminih je pripravila sklop posvetov za vodstva društev, ki so bili zelo dobro sprejeti, kvalitetno in z vso odgovornostjo pripravljeni, vsebine pa take, da bodo društvom koristile pri delu. K sodelovanju je PZS povabila zunanjo institucijo, tokrat CNVOS, ki je pokrila področje zakonodaje, pravnih vprašanj in financiranja iz javnih razpisov. PZS bo s posveti nadaljevala tudi v prihodnje.

Izdali so novo številko Obvestil PZS in se udeležili praznovanja 30-letnice Triglavskega narodnega parka z dnevom Alpske konvencije.

Planinska zveza in njena komisija za usposabljanje sta 9. in 10. junija v Vratih gostili redno sejo Komisije za gorske športe, usposabljanje in varnost CAA. Obravnavali so aktualne teme, kot so gorski šport in pravica do tveganja, priporočila za gibanje po zelo zahtevnih zavarovanih poteh/feratah ter prost dostop do gora.

Komisija za alpinizem je povabila na začetni alpinistični tečaj v kopni skali in na poletni plezalni tabor Mont Blanc, ki se bo začel predvidoma od 8. julija. Odbor

alpinistov veteranov pri KA se je ob svoji 30-letnici podal na ogled Messnerjevega muzeja v Bolzanu.

Komisija za športno plezanje je sporočila, da je Mednarodna zveza za športno plezanje (IFSC) za leto 2012 vnovič izbrala Log-Dragomer za prizorišče tekmovanja za svetovni pokal v balvanskem plezanju. Pa tudi sicer so naši športni plezalci nadaljevali z uspešnimi nastopi na vseh večjih tekmovanjih.

Komisija za turno kolesarstvo je začela z letošnjim usposabljanjem turnokolesarskih vodnikov, še vedno pa vas vabijo na 3. turnokolesarski tabor Koprivna 2011, rok prijave je 25. julij.

Naši reprezentanti tudi poleti ne spijo. Nekateri so se udeležili 8. svetovnega prvenstva v gorskem maratonu, katerega gostiteljica je bila prvič Slovenija. Nastopili so Anže Šenk, Nejc Kuhar in Marjan Zupančič, ki je s sotekmovalcema ekipno dosegel odlično 2. mesto.

Mladinska komisija je prejemniške zlatega znaka Mladi planinec popeljala na nagradni izlet in mlade povabila na plezalnogorniški tabor v Makedonijo.

Komisija za planinske poti je opozorila na poškodovano in zaprto pot Via Italiana na Mangart ter posedanje balvana Srce teme v Hublju in povabila vse na potepe, saj so planinske kočice že večinoma odprte. PZS je opozorila tudi na napako pri pasovih Singing Rock in Petzlovi varovalni napravi GriGri2.

Film Sfinga ste si v juniju lahko ogledali še v številnih krajih po Sloveniji in tudi v Koloseju, film

Zaključek srečanja na Gumancu

Čo Oju – boginja turkizov pa v Slovenskem planinskem muzeju.

Tik pred zaključkom redakcije smo prejeli novico o potrditvi predsednika PZS Bojana Rotovnika v svet Fundacije v šport, potrdila ga je skupščina Olimpijskega komiteja Slovenije. V svetu FŠO bo s sopredstavnikom iz Šahovske zveze predstavljal neolimpijske športe.

Zdenka Mihelič

Pot prijateljstva Snežnik-Snježnik

Otvoritev planinske poti Pot prijateljstva Snežnik-Snježnik je bila 6. julija 1975 na Snežniku. To je bil planinski doprinos k proslavi tridesete obletnice osvoboditve in pripojitve Istre in delov Primorske tedanjih Jugoslaviji. S potjo sta upravljali PD Ilirska Bistrica in PD Platak iz Reke. Po osamosvojitvi Slovenije in Hrvaške je bila pot prekinjena z mejo med obema državama. Prestop meje je sedaj na tem območju prepovedan, vendar je pot še vedno v seznamu planinskih obhodnic PZS, čeprav je na seznamu HPS ni več. Kljub temu lahko dnevnike poti še dobite pri PD Snežnik iz Ilirske Bistrice in HPD Platak iz Reke. Kontrolne točke poti je možno prehoditi, seveda s prestopom meje na mednarodnih prehodih. Tudi nagradne značke še obstajajo, je pa stanje na terenu slabo, saj pečatov na nekaterih točkah ni več, pa tudi markacije so ponekod precej obledele. Na hrvaški strani pot delno sledi Goranskemu planinarskemu putu, zato se pohodniki naslanjajo na infrastrukturo te poti.

Da bi obnovili stara prijateljstva, so planinci PD Snežnik, PD Kamenjak, PD Platak in planinske skupine Bazovica iz Hrvaške 4. junija 2011 organizirali srečanje na meji na Klanski polici, ki sta ga dovolili mejni policiji obeh dežel. S hrvaške strani so poleg organizatorjev sodelovali še planinci društev Duga, Učka in Opatija, s slovenske strani pa predstavnik Obalnega PD iz Kopra. Zaključek srečanja je bil ob državni meji na Gumancu. Dogovorjeno je bilo, da bodo v prihodnosti še podobne akcije, pa tudi obnova poti. Vstop Republike Hrvaške v Evropo

sko unijo in kasneje pomikanje šengenskega režima meja proti vzhodu bo omogočil svoboden prestop meje. Zaenkrat nas veseli, da se meje niso vselile v glave planincev dveh sosednjih držav in da njihovo sodelovanje ne more biti prekinjeno.

Darko Mohar

Koča Mladika na Pečni rebri ponovno zaživel

Po več kot 1500 urah prostovoljnega dela požrtvovalnih članov Planinskega društva Postojna in preko 60.000 € vloženih sredstev v gotovini in s krediti koča Mladika ponovno nudi gostoljubje planincem in drugim rekreativcem ter ljubiteljem razgledne Pečne rebri (733 m). Na samem robu javorniškega pogorja in območja Natura 2000 je že od leta 1957 koča Mladika nudila prostor za sprostitve, počitek in druženje generacijam Postojnčanov in okoličanov, pa tudi drugim planincem in obiskovalcem. Med ljubitelji neokrnjene narave znano vedenje, da to področje predstavlja pljuča Evrope, saj se od Pečne rebri mimo Snežnika pa vse do Gorskoga Kotarja razprostirajo po površini največji strnjeni gozdni ekosistemi, vabi, da si pridemo sem krepit zdravje in napolnit baterije za premagovanje dnevnih obveznosti.

Obnova koče je bila zahtevna, saj so v zadnjih letih gospodarske krize mošnje donatorjev dosegle dno, zmanjšali pa so se tudi drugi prihodki društva. Hkrati je ostrejša zakonodaja s področja gradnje objektov zahtevala prenovo neprimernih instalacij in druge opreme. Zdaj končno spet sodobno opremljena kuhinja in skrbni oskrbniki obetajo kulinarčne užitke in dobro počutje okrog tridesetim gostom v koči in tistim na klopcah pred njo. Koča prijazno odpira vrata obiskovalcem vse dni v tednu razen ob ponedeljkih. Ob vikendih in praznikih je odprta od 8. do 22. ure, ostale dni od 14. do 22. ure. Prenosišči ni. Ob nedeljah si bomo lahko privoščili tudi nedeljsko kosilo. Večjim skupinam ali za obeležitev posebnih dogodkov bo oskrbnica Marina Biogaj, ki je dosegljiva na telefonski številki 031 709 523, z veseljem prisluhnila.

Marija Kuhar

Razstava Gorski turizem v NUK (7. julij–28. avgust 2011)

Letos mineva sto let, odkar so se slovenski planinski fotografi vključili v Klub slovenskih amaterskih fotografov in spomladi, skupaj s slikarji, razstavljali na VI. umetniški razstavi v Jakopičevem paviljonu v Ljubljani. Tako je leto 1911 pomembna prelomnica za planinsko fotografijo, ki je s postavitvijo fotografij ob bok ostalim likovnim delom postala integralni del slovenske umetniške ustvarjalnosti. Še ena okrogla obletnica je razlog za postavitev pričujoče razstave. Pred 160 leti, leta 1851, je po navdbah Mirka Kambiča nastala prva (danes žal neohranjena) fotografija slovenske gore – Stola. Posnel in izdelal jo je slovenski fotograf Janez Puhar (1814–1864), izumitelj fotografije na stecklu.

Poseben poudarek na razstavi je namenjen najzgodnejšim planinskim fotografijam, ki so nastajale od leta 1884 do konca stoletja v blejskem ateljeju Benedikta Lergeterperja (1845–1910). Lergeterper je bil eden prvih fotografov slovenskih gora, zato so njegovi izdelki izjemno dragocen prispevek k zgodovini planinstva tako z dokumentarnega kot s fotografskega vidika. Drug pomemben sklop na razstavi so fotografije Frana Pavlina (1872–1945), ki predstavljajo manjkajoči člen v zgodovini slovenske planinske fotografije, saj je bil ves njegov fotografski arhiv ob koncu druge svetovne vojne med bombardiranjem Jesenic uničen. Razstavljene so še fotografije Bogumila Brinška (1884–1914), Frana Vesela (1884–1944) ter fotografije, za katere domnevamo, da so delo Rudolfa Badjure (1881–1963). Zaključujemo s posebej razstavljenim ciklom fotografij Marijana Lipovška (1910–1995), ki so nastale v tridesetih letih 20. stoletja.

Na razstavi je prikazanih pet preprostih, zgodnejših zemljevidov (trije zemljevidi Julijskih Alp, zemljevid Karavank ter zemljevid Kamniško-Savinjskih Alp), tiskanih v treh barvah, na katerih so prikazani le grebeni in višinske točke. Vseh pet zemljevidov je delo domačih avtorjev: Alojza Knafelca (1859–1937), Rudolfa Badjure, Oskarja Delkina (1899–1968) in Henrika Tume (1858–1935).

Poleg fotografij in zemljevidov so razstavljene panoramske slike, nekaj zgodnjih in zanimivih razglednic, ki jih je natisnilo Slovensko planinsko društvo, reprinti plakatov, ki propagirajo gorski turizem in vabijo na tradicionalni planinski ples, ter portretne fotografije pomembnih mož v zgodovini slovenskega planinstva.

S fotografskim gradivom iz Narodne in univerzitetne knjižnice v Ljubljani smo v smiselno celoto zajeli obdobje razvoja planinske fotografije do začetka druge svetovne vojne. Fotografije, z izjemo fotografij Marijana Lipovška, so združene po slovenskih gorskih verigah, zaradi obsega pa je Triglavska skupina prikazana posebej. Tako nam razstavljeni zemljevidi med drugim predstavljajo tudi okvir za postavitev fotografskega gradiva.

Irena Eiselt, Kartografska in slikovna zbirka NUK

Zvone Šere, 1951–2011

Zvone Šereta sem prvič srečala leta 1988 na tečaju za planinske vodnike. Na prijavnici sem lahko prebrala, da je bil rojen 2. decembra 1951, da je končal srednjo grafično šolo in da je zaposlen v tiskarni Ljudske pravice. Na tečaju, kjer smo se dobro spoznali, je zavzeto sodeloval in k takemu delu spodbujal tudi druge. Rad je govoril o glasbi, plesu in delu v sindikatu, najraje pa o gorah in delu v planinski organizaciji. Leta 1979 je bil soustanovitelj Planinskega društva Drago Bregar in pozneje njegov tajnik. Ob koncu tečaja smo bili inštruktorji enotnega mnenja: Zvone bo vodnik, ki mu bodo planinci lahko zaupali in ki bo pripravljaj zanimive izlete in pohode.

Po tem sta se najini poti razšli, saj sva delovala vsak na svojem področju. Zvone je pred šestnajstim leti prevzel predsedovanje v PD Drago Bregar, vključeval se je tudi v delo raznih odborov in komisij pri PZS. Pred trinajstim leti pa sva se v predsedstvu Meddruštvenega odbora planinskih društev Ljubljane ponovno srečala. Bil je član odbora za informiranje in propagando, leta 2002 pa je postal njegov vodja. Prevzel je tudi zahtevno delo namestnika predsednice MDO PD Ljubljane. Tako sva postala tečna sodelavca. Devet let zapored je urejal in oblikoval Bilten, glasilo MDO PD Ljubljane, oblikoval in uredil je prenovljeni Vodnik in popotni dnevnik po Ljubljanski mladinski poti, sodeloval je s Športno zvezo Ljubljane in deloval še na mnogih drugih področjih. V teh zadnjih letih sem lahko spoznala njegovo predanost delu v planinski organizaciji. Nikoli ni rekel: "Ne, ne morem." Čeprav mu zdravje zadnja leta ni najbolje služilo, ga je misel na delo gnala naprej, kajti v tem je videl smisel svojega življenja.

Poleg dela v predsedstvu MDO PD Ljubljane je bil duša in srce PD Drago Bregar, ki ga je v kriznem obdobju znal ohraniti in pomladiti. Kljub boleznim je bil navzoč na delovnih akcijah pri Bregarjevem zavetišču na planini Viševnik. Bil je tudi pobudnik in organizator vsakoletnega spominskega Bregarjevega pohoda po Fužinskih planinah, kjer naj bi udeleženci spoznali značilno gradnjo fužinskih stanov. Spodbujal je delo z mladimi. Bil je zelo ekološko usmerjen, zagovarjal je neokrnjeno naravo, na planini Viševnik pa njeno prvobitnost, kar so pohvalili tudi mnogi tuji obiskovalci.

Zvone je vsako nalogo opravil z enako skrbjo in zavzetostjo, nobena mu ni bila pretežka, za vsako si je vzel čas. Neizmerno bomo pošli njegov delovni zanos in predanost planinstvu.

Marinka Koželj Štepec

Janko Valentinčič, 1920–2011

V najlepšem mesecu leta smo na podbrškem pokopališču k večnemu počitku pospremili dolgoletnega člana Planinskega društva Podbrdo Janka Valentinčiča. Njegova življenjska pot se je začela leta 1920 na domačiji v Hobi, pol ure hoda oddaljeni od Podbrda. Leto njegovega rojstva je zaznamoval italijanski škorenj, ki se je zajedel v primorsko zemljo prav do vrhov nad Hobo, po katerih je začrtal mejo. Razkošne planinske travnike in pašnike ter obsežne gozdove je več kakor dvajset let spreminjal v poligon vojašnic in bunkerjev. Hobarjevih osem otrok je globoko občutilo tujca pred pragom. Omejeval jim je svobodno raziskovanje okolice, v mladosti pa spoznavanje neskončne tišine bližnjih gorskih vršacev. V šoli v Podbrdu je moral mehko domačo govorico zamolčati in se naučiti italijansko. Pravo odisejajo je doživel po mobilizaciji v italijansko vojsko. Preživel je bojišča severne Afrike, ujeli so ga Angleži, do leta 1943 je križaril z mešano jugoslovansko-angleško posadko, spomladi 1944 je prišel na Vis in se vključil v enoto 3. prekomorske brigade. Konec vojne je dočkal v Zagrebu kot radiotelegrafist. Po dveh letih se je vrnil v rodno Podbrdo, dokončal železničarsko šolo in do upokojitve leta 1980 delal kot vodja podbrške železniške postaje.

Janko se je s prepričljivim in umirjenim nastopom hitro vključil v delo krajevne skupnosti in postal eden najaktivnejših krajanov. Odlikovala sta ga doslednost v mišljenju in delu ter skrben odnos do ljudi in imetja. Ugodja zase ni nikoli zahteval. Do konca je ostal pošten in skromen.

Ko je leta 1957 Ivan Anderle zbral okrog sebe štirinajst navdušencev, ki so ustanovili Planinsko društvo

Podbrdo, je bil med njimi tudi Janko Valentinčič. Kakor je med kramljanjem pred nekaj leti dejal, ni verjel, da bo kaj iz tega. Potem pa je kar dvajset let vztrajal v upravnem odboru društva. Opravljaj je naloge tajnika, bil nekaj let predsednik nadzornega odbora, vodja markacistov in svetovalac. Že decembra 1957 je sodeloval v otvoritvenem odboru za odprtje skromnega zavetišča društva na Petrovem Brdu. Noveembra 1959 je prevzel zahtevno nalogo tajnika gradbenega odbora za obnovo in nadgradnjo koč na Črni prsti in ji posvetil ves prosti čas. Široko in drzno zastavljen cilj obnove popolnoma dotrajane koč je namreč zahteval ogromno truda, časa, strokovnosti, inovativnosti in iznajdljivosti vseh, ki so znali in zmogli pomagati. Skupaj s predsednikom odbora Ivanom Anderletom sta z odlično organizacijo odločilno pripomogla k uspešnemu poteku šest let trajajoče gradnje. V neštete ure prostovoljnega dela sta vtakala svojo navezanost in zvestobo domačim goram. Ob koncu prve faze obnove se je Janku zahvalila tudi Planinska zveza Slovenije s pisno zahvalo. Več kakor zaslužen je bil srebrni znak Planinske zveze Jugoslavije, ki ga je prejel ob zaključku druge faze obnove leta 1966. Leta 1970 pa mu je bil podeljen še častni znak Planinske zveze Slovenije.

Planinsko društvo je bilo že v prvih desetletjih delovanja gonilna sila družabnega življenja v kraju. Med drugim je leta 1960 v Podbrdu pripravilo prvo tekmovanje po vojni, in sicer v sankanju po cesti Petrovo Brdo–Podbrdo. Janko je bil s svojo železničarsko uro, ki je slovela kot najbolj točna v kraju, časomerilec. V tej vlogi je zapisan tudi ob organizaciji prvega gorskega teka v Sloveniji leta 1970. Njegove legendarne besede na startu "Pobje, zdej pa le pejte!" so začrtale pot prvim trem tekmovalcem tega zgodovinskega dogodka. Po upokojitvi leta 1980 je zbral življenjske zgodbe domačinov iz časov italijanske zasedbe in druge svetovne vojne ter jih zapisal v Kroniki NOB 1918–1945. Ko mu je korak postal težak, ga je s svojo življenjsko sopotnico najraje usmeril v bližnjo vasico Bača, od koder je užival v razgledu na svojo Hobo in okoliške hribe. Ko je odšla tudi ona, je zmogel le še sprehod do železniške postaje v Podbrdu. Pomenil mu je pravi balzam za dušo, saj mu je pot ponujala čudovit pogled na Črno prst. Janko je vse življenje ostal zvest rodnici Baški grapi. Hvaležni smo mu za globoke sledi, ki jih je pustil za seboj tako v planinski organizaciji kakor v vsakdanjem življenju, in si želimo, da bi jih znali prenesti v današnji čas.

Olga Zgaga

dobro jutro

Planinski vestnik
tudi v oddaji Dobro jutro
na TV Slovenija

Oddaja Dobro jutro
se na televizijske ekrane
vrača v ponedeljek,
5. septembra.

Ustvarjalci oddaje Dobro jutro
vam želimo
lepo poletje!

GORE *Slovenije*

Nov vodnik
priznanega avtorja
Andreja Stritarja.
50 izletov s 350 barvnimi
fotografijami na 320
straneh!

**CENA
S KUPONOM
24,90 €**

Oglas velja
kot kupon.

redna cena:
29,90 €

informacije
in naročilo na
080 35 56
www.kibuba.com

koda: GS20117

Internet je doma marsikje.

Priklopite se prek **Mobitelovega omrežja** z **Instant Internetom**.

Presenečeni boste, **kje vse lahko uporabljate internet**. Zagotovite si hitro in nemoteno uporabo vseh vsebin, ki jih ponuja svetovni splet, z USB-modemom **ZTE MF668 za 1€**** v paketu **Internet neomejeno** ali s prenosnikom **Lenovo IdeaPad S10-3 za 1€***** v paketu **Internet neomejeno Premium**.

* Mobilno omrežje HSPA+ omogoča teoretično hitrosti prenosa podatkov do 21,6 Mb/s v smeri k uporabniku (MSDPA) in do 5,76 Mb/s v smeri od uporabnika (MSUPA). Dejanske dosežene hitrosti so manjše od teoretičnih in so odvisne od kakovosti radijskega signala, povezav in naprav. Velja princip pravične uporabe storitev prenosa podatkov, kot je opredeljeno v Splošnih pogojih uporabe. Za paketa Internet neomejeno in Internet neomejeno Premium je meja za uveljavljanje principa pravične uporabe 20 GB prenesenih podatkov znotraj posameznega obračunskega obdobja. Po preseženi meji 20 GB v Mobitelovem omrežju se hitrost prenosa podatkov omeji na 384 kbit/s v smeri od uporabnika in 64 kbit/s v smeri od uporabnika. Z naslednjim obračunskim obdobjem se ponovno vzpostavi običajna hitrost prenosa podatkov, kot jo zagotavlja Mobitel, d. d.
** Akcijska ponudba velja ob sklenitvi/podpisovanju naročniškega razmerja Mobitel GSM/UMTS s paketom Internet neomejeno za 24 mesecev. Velja za vse, ki nimate veljavnega aneksa GSM št. 8/2005 oz. GSM št. 8/2005 Povezani ali aneksa UMTS št. 14/2005 oz. UMTS št. 14/2005 Povezani ali samostojnih aneksov GSM št. 16/2009 oz. GSM št. 16/2009 Povezani (24 mesecev) ali UMTS št. 17/2010 (24 mesecev) ali UMTS št. 18/2011 (24 mesecev), in izpolnjujete ostale pogoje.
*** Akcijska ponudba velja ob sklenitvi/podpisovanju naročniškega razmerja Mobitel GSM/UMTS s paketom Internet neomejeno Premium za 24 mesecev. Velja za vse, ki nimate veljavnega aneksa GSM št. 8/2005 oz. GSM št. 8/2005 Povezani ali aneksa UMTS št. 14/2005 oz. UMTS št. 14/2005 Povezani ali samostojnih aneksov GSM št. 16/2009 oz. GSM št. 16/2009 Povezani (24 mesecev) ali UMTS št. 17/2010 (24 mesecev) ali UMTS št. 18/2011 (24 mesecev), in izpolnjujete ostale pogoje.
Cene vsebujejo DDV. Slike so simbolične. Družba Mobitel si pridržuje pravico do spremembe cen in pogojev. Za dodatne informacije, cenik pogovorov in storitev ter ostale pogoje v naročniških paketih obiščite spletno stran www.mobitel.si ali pokličite Mobitelov center za pomoč naročnikom na 041 700 700.

041 700 700 • WWW.MOBITEL.SI